

1982/83:18

Torsdagen den 28 oktober fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 20 innevarande månad.

2 § Svar på fråga 1982/83:23 om devalveringens betydelse för det nordiska samarbetet

Anf. 1 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Lars Tobisson har ställt följande fråga: Anser ekonomi- och budgetministern att den nyligen företagna svenska devalveringen förbättrat förutsättningarna för det nordiska samarbetet?

Mitt svar till Lars Tobisson är ja, och detta av två skäl.

Ser man först till de allmänekonomiska effekterna, så leder den svenska devalveringen till en förstärkning av den svenska konkurrenskraften och öppnar vägen för att föra den svenska ekonomin ut ur det moras som sex år av borgerlig politik har lett till. En sund svensk ekonomi är en helt nödvändig förutsättning för att det nordiska samarbetet skall bli framgångsrikt.

Den svenska devalveringen medför vidare alls inte de negativa effekter på våra grannländers konkurrenskraft som somliga, något förhastat, påstått på senare tid. Finland, Norge och Sverige tillämpar samtliga ett system med valutakorgar, i vilka resp. nordiska grannes valuta ingår med en betydande vikt. Devalveringen i Sverige innebär att den svenska industrins konkurrenskraft i bl. a. våra nordiska grannländer förstärks. Den innebär emellertid också att Finlands och Norges konkurrenskraft gentemot andra länder ökar. Nettot av dessa två varandra motverkande effekter torde i varje fall inte vara negativ.

För det andra så har den genomförda svenska devalveringen visat hur nödvändigt det är att intensifiera det nordiska samarbetet på det ekonomisk-politiska området i allmänhet och inte minst på det valutapolitiska området. Det beklagliga består ju i, att sedan jag 1978 i Nordiska rådet förordade ett valutapolitiskt samarbete, har ingenting gjorts på detta område. T. o. m. det sedvanliga samrådsförfarandet de nordiska länderna emellan före växelkurs-

Torsdagen den
28 oktober 1982

Om devalveringens betydelse för det nordiska samarbetet

justeringar har under senare år helt fallit bort. Något samråd ägde således inte rum vare sig vid de danska kursjusteringarna i februari och juni eller vid de två norska devalveringarna i höst eller vid den finska devalveringen den 6 oktober 1982. Det möte på Arlanda med de nordiska finansministrarna och centralbankscheferna den 7 oktober som vi kallade till var därför ett viktigt steg mot att återupprätta tidigare samrådsförfarande och på sikt stärka samarbetet även på det valutapolitiska området.

Anf. 2 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Jag tackar ekonomi- och budgetministern för svaret på min fråga. Den föranleddes naturligtvis av den skarpa reaktionen i andra nordiska länder på den stora svenska devalveringen med 16 %.

Den norske finansministern Presthus betecknade åtgärden som ett mycket allvarligt steg tillbaka för det nordiska samarbetet. Finlands socialdemokratiske statsminister Sorsa sade sig ha svårt att förstå motiven för sina svenska partikamraters våldsamma devalveringsbeslut. Och enligt den danske riksbankschefen Hoffmeyer har Sverige valt att exportera sina problem och sin arbetslöshet till bl. a. Danmark med hjälp av en konkurrerande devalvering.

Statsrådet Feldt svarar nu att den nya regeringen ändå samrått i förväg med sina nordiska kolleger. Efter devalveringen 1977 ondgjorde han sig över att den borgerliga regeringen här i Sverige inte skulle ha gjort så. Men sedan Feldt hade kört den valsen i över ett års tid fick han till slut tillrättaföras av den dåvarande norske finansministern Per Kleppe. Denne socialdemokrat tillstod vid Nordiska rådets session här i Stockholm 1979 att den svenska regeringen diskuterat valutasituationen med de andra nordiska länderna i många månader före devalveringsbeslutet och att konkret besked lämnades flera dagar i förväg. Kontrasten mot att kalla till ett möte på Arlanda samma dag som valutahandeln avbryts är faktiskt stor.

Men avgörande är ändå att de borgerliga devalveringarna motiverades av att den svenska kostnadsnivån låg för högt. Det var ett skäl som andra länder och internationella samarbetsorgan kunde respektera.

Annorlunda förhåller det sig när syftet så uppenbart och uttalat är att skaffa oss favören av en undervärderad krona. I sitt anförande inför Nordiska rådet 1978, som jag här citerat i min fråga, varnade Kjell-Olof Feldt för risken av konkurrensdevalveringar, som söker flytta problemen till grannländerna. Sådana åtgärder, sade han, försvagar utvecklingen i de andra länderna och kan framkalla krav på olika slag av kompenserande motåtgärder. Nu förefaller det som om detta uttalande inte längre skulle vara aktuellt.

Mot denna bakgrund vill jag fråga: Tror inte statsrådet Feldt att reaktionen mot den svenska devalveringen är uppriktig i de andra nordiska länderna? Vad tänker han konkret göra för att stärka det valutapolitiska samarbetet i Norden, som det är så viktigt att få till stånd?

Anf. 3 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag vill bara konstatera beträffande det valutapolitiska samarbetet under de senaste åren att det över huvud taget icke har existerat. Efter Nordiska rådets resolution, där man rekommenderade regeringarna att inleda överläggningar om hur man skulle kunna förstärka det valutapolitiska samarbetet, har det inte gjorts någonting. Alla de devalveringar som ägde rum efter 1977 och fram till den som ägde rum i Sverige den 8 oktober i år har skett utan några som helst förhandskonsultationer. Med det förslag som jag framlade 1978 inriktade jag mig på att börja ett samarbete genom att i förväg diskutera beslut på detta område. Detta första steg måste följas upp av ett andra steg som alla inser vara nödvändigt för att man skall kunna gå vidare, nämligen samarbete i frågan om man kan börja föra en ekonomisk politik där åtminstone målen är likartade och där man väljer ungefär samma vägar. Först då kan valutapolitiken samordnas. Det insåg vi som framlade förslaget, och det insåg naturligtvis Nordiska rådet. Men de regeringar som suttit sedan dess har alltså inte tagit upp Nordiska rådets beslut och fört saken vidare.

Därför tycker jag det är märkligt om inte Lars Tobisson har upptäckt, att när vi mitt inne i en brinnande valutakris kallade till ett möte den 7 oktober, var det redan innan den nya regeringen hade tillträtt. När skulle vi ha börjat regera? Många veckor innan vi kunde tillträda? Vi gjorde ändå detta, innan det var formellt möjligt för oss att ta kontakter med våra nordiska grannar.

Beträffande reaktionerna vill jag bara säga att man nu överallt i Norden erkänner att de första uttalandena var utomordentligt förhastade och överdrivna. Jag skall i nästa replik citera vad ett antal sakkunniga i olika nordiska länder har sagt.

Anf. 4 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Vilka undanflykter statsrådet Feldt än prövar, framstår det som ytterst olyckligt att den nya socialdemokratiska regeringen som första åtgärd valt att göra något som övriga länder i Norden betraktar som ett hårt slag mot det ekonomiska samarbetet. Den svenska chockdevalveringen kunde mycket väl ha inneburit startsignalen till ekonomisk krigföring mellan de nordiska länderna. Det skulle snabbt ha förstört alla förutsättningar för en vidare utbyggnad av det nordiska samarbetet.

Till all lycka tycks nu de andra länderna i allt väsentligt möta utmaningen från Sverige med att minska pålagorna och därmed sänka kostnadsläget för det egna näringslivet. I Finland fick de borgerliga partierna gehör för sitt gamla krav att ta bort moms på investeringar. I Norge vann högerregeringen stöd för ytterligare lättnader i företagsbeskattningen och fick majoritet för sitt budgetförslag på köpet. Hotet från Sverige bidrog till att den danska regeringen Schlüters åtstramningsprogram godkändes av folket. Efter dessa händelser rapporteras både den norska och den danska kronan ha stärkt sin ställning.

Den svenska devalveringen tycks alltså ha fått den paradoxala följden att

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Om devalvering-
ens betydelse för
det nordiska sam-
arbetet*

hjälpa fram en klok ekonomisk politik i våra grannländer, en politik som siktar till att dra ned på de offentliga utgifterna och minska kostnadsbelastningen på näringslivet. Men det förtar säkert inte förbittringen mot oss i Sverige. Varför, Kjell-Olof Feldt, kunde vi inte själva ha valt en mindre egoistisk väg för vår ekonomiska sanering – den väg som vi förordat från moderat håll och den enda väg dessutom som i längden är framkomlig?

Anf. 5 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Lars Tobisson far med osanning. Det är bara en enda person, den norske finansministern Rolf Presthus, som har uttalat sig om vad vårt devalveringsbeslut innebar för det nordiska samarbetet, men denne Lars Tobissons partivän i Norge har blivit tillrättaförd. Direktören i den norska bankföreningen, Ingvar Strøm, har gått ut och talat om för Presthus och andra att de svenska och finska devalveringarna sammanlagt leder till att Norges konkurrenskraft totalt sett förstärks och icke försvagas. Presthus egen expediteschef i finansdepartementet har sagt att hans finansminister har gett ytterst överdrivna beskrivningar av det svenska beslutets verkningar för Norge.

Sedan är det intressant att konstatera att efter dessa våldsamma lamentationer från Presthus och statsminister Willoch i början blev resultatet endast det, att man tillförde norsk industri summa en miljard kronor. Det är också intressant att konstatera att när detta sker i Norge står en svensk högerman och hyllar den norska regeringen för dess subventionspolitik. Det hade blivit lika stort väsen i Norge, om vi hade börjat subventionera svensk industri på det sättet – det kan jag lova Lars Tobisson.

Anf. 6 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Det inslag i det norska paketet som Kjell-Olof Feldt nämnde senast är ett utslag av behovet att komma överens med andra partier – ett problem som förekommer ibland för borgerliga regeringar – och just den detaljen tror jag att man även på högerhåll i Norge beklagar.

Jag är glad att de andra nordiska länderna har regeringar som förmår föra en mer verklighetsanpassad ekonomisk politik än Sverige. Jag beklagar att socialdemokraterna här av sin ideologi och sina vallöften ser sig förhindrade att gå samma väg. Särskilt olyckligt är det att den svenska regeringen betar sig på ett sätt som medför risk för bestående störningar i det nordiska samarbete som i dessa onda tider är mer angeläget än kanske någonsin tidigare.

En sista fråga: Vad är regeringen nu beredd att göra för att uppväga sin dåliga debut på det valutapolitiska området och för att – i enlighet med proklamationerna under oppositionstiden – stärka samarbetet i Norden i dessa viktiga frågor?

Anf. 7 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Den uppgiften blir inte särskilt svår, Lars Tobisson, för nordiskt samarbete har i vad det gäller Sveriges aktivitet under de sex borgerliga åren genomgått ett stadigt förfall. Det är allmänt omvittnat i alla

*Meddelande om
interpellationssvar**Om Pol Pots
representation i
FN*

nordiska länder – jag har hört det från alla partier och alla regeringar – hur de borgerliga regeringarna har försummat det nordiska samarbetet, hur man icke har gett det politisk tyngd, hur man haft administrativ inkompetens. Därmed har Sverige, som tidigare var en ledande nation i det nordiska samarbetet, blivit ett slags släpänkare som fördröjt, försenat och förvirrat det nordiska samarbetet. Det kommer att vara utomordentligt lätt, Lars Tobisson, att för en någorlunda handlingskraftig regering se till att Sverige på nytt försöker ta ledningen i det nordiska samarbetet och driva det framåt.

Jag kan försäkra Lars Tobisson och riksdagens kammare att det beslut om den svenska valutapolitiken som vi fattade i sinom tid för våra grannar kommer att framstå som ett klokt beslut, för det betyder att Sverige kan ta sig ur den stagnation, den tillbakagång och den subventions- och stödpolitik som under lång tid har försvårat och försämrat atmosfären i Sveriges relationer inte bara till Norge, Danmark och Finland utan också till övriga delar av Europa. Här skall det bli bättring.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Meddelande om svar på interpellationerna 1982/83:14 och 17**Anf. 8** Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningens 6 kap. 1 § vill jag meddela att jag på grund av utlandsresor ej kommer att besvara interpellationen av Ingrid Sundberg om Sveriges agerande i det internationella nedrustningsarbetet inom den angivna tiden fyra veckor. Jag har för avsikt att besvara interpellationen måndagen den 22 november kl. 11.00.

Vidare vill jag med hänvisning till riksdagsordningens 6 kap. 1 § meddela att jag på grund av utlandsresor inte kommer att besvara interpellationen av Hans Göran Franck om ökat stöd till befrielseörelserna i El Salvador och Guatemala inom den angivna tiden fyra veckor. Jag har för avsikt att besvara den interpellationen måndagen den 22 november kl. 11.00.

4 § Svar på fråga 1982/83:12 om Pol Pots representation i FN**Anf. 9** Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Bertil Måbrink har frågat mig om regeringen är beredd medverka till att resterna av Pol Pots regim fråntas representationen i FN.

Den fråga Bertil Måbrink ställer berör Sveriges inställning till Kampuchesas representation i FN. Jag vill erinra om att Sverige alltsedan denna fråga blev aktuell i FN 1979 har framfört uppfattningen att ingen regim eller grupp kunnat anses representera Kampuchea. I linje med denna uppfattning har den svenska delegationen avstått vid omröstningarna rörande de fullmakter

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Om Pol Pots
representation i
FN*

som Pol Pot-regimen presenterat. Vi har vidare ifrågasatt om inte ansträngningarna att inom FN:s ram bidra till en politisk lösning hindrats av att FN erkänt Pol Pots representanter som Kampuchéas talesmän.

I somras bildades en koalitionsregering för Kampuchéa i exil. Den leds av prins Sihanouk som representant för organisationen Moulinaka och består vidare av Son Sann som representant för den Nationella Fronten för Khmerfolkets Befrielse (KPNLF) samt Khieu Samphan som representant för de röda khmererna, den s. k. Pol Pot-regimen. Koalitionen uppträder i FN liksom Pol Pot-regimen som representant för Demokratiska Kampuchéa.

Bildandet av denna koalition har inte förändrat den svenska inställningen. Det är därför den svenska regeringens uppfattning att ingen regim eller grupp kan anses representera Kampuchéa, alltså varken den nybildade koalitionen, Pol Pot-regimen eller den Vietnamstödda Heng Samrin-regimen. Detta har den svenska delegationen klargjort i FN, när den tagit ställning till frågan under generalförsamlingens pågående möte.

Anf. 10 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret.

Låt mig först säga att Pol Pot och resterna av hans regim har på sitt samvete enorma förbrytelser som de begick i Kampuchéa, när de lyckades ta makten efter USA:s nederlag 1975.

Självfallet måste det vara så att resterna av denna regim, som nu befinner sig i gränsområdena till Thailand och som med hjälp av bl. a. USA bedriver terror mot Kampuchéas civilbefolkning, inte kan få representera landet i internationella sammanhang. Men det absurda är att en majoritet i FN anser att Pol Pot skall representera Kampuchéa.

Jag tycker faktiskt att detta är en skamfläck för FN och de länder som röstar för fullmakten för Pol Pot.

Sverige lägger vid dessa omröstningar ned sin röst. Det är naturligtvis bättre än det andra länder gör som alltså röstar för Pol Pot. Men nog borde väl Sverige rösta mot Pol Pots rätt att representera Kampuchéa.

Ett sådant aktivt ställningstagande från Sverige behöver inte innebära ett ja till den nuvarande regimen i Kampuchéa, alltså Heng Samrin-regimen. Jag har svårt att förstå Sveriges motiveringar för att lägga ned sin röst, inte minst med tanke på vad utrikesministern själv säger i sitt svar: "Vi har vidare ifrågasatt om inte ansträngningarna att inom FN:s ram bidra till en politisk lösning hindrats av att FN erkänt Pol Pots representanter som Kampuchéas talesmän."

Om man från Sveriges sida vill skingra tveksamheten tycker jag att ett bra sätt är att rösta mot Pol Pot. Det är ett aktivt ställningstagande mot Pol Pot-regimen. Jag upprepar: Det behöver inte innebära ett ställningstagande för Heng Samrin-regimen. Det är också viktigt att Sverige, som annars i olika sammanhang mycket klart har tagit avstånd från Pol Pot-regimen, dess skräckregemente och det som man åstadkommit i Kampuchéa, också röstar mot Pol Pot vid omröstningarna i FN.

Jag skulle vilja sluta med att säga att ett sådant ställningstagande från

Sveriges sida också, såvitt jag förstår, skulle bli en näsknäpp för stormakterna i det spel som dessa bedriver i Indokina.

Jag vill fråga utrikesministern återigen: Varför inte ta steget och rösta mot Pol Pot? Det är enligt min mening ett passivt agerande när man lägger ned sin röst.

Anf. 11 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag vill bara i korthet säga att Sverige 1979, när frågan om Kampuchéas och Pol Pot-regimens fullmakter blev aktuell i FN, valde att lägga ned sin röst. Sedan dess har vi konsekvent avstått från att rösta i fullmaktsfrågan. Om vi nu skulle förändra vår röstning, skulle det med säkerhet uppfattas som en förändrad inställning till den ena eller den andra regimens legitimitet. Men någon sådan förändring har inte ägt rum. Därför har Sverige även i år avstått vid omröstningen i FN från att ta ställning till Kampuchéas fullmakter.

Anf. 12 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag har svårt att förstå utrikesministern på den punkten. Nåväl, vi är oense. Vi kanske inte kan klara ut den saken.

Jag upprepar att jag har väldigt svårt att förstå, att om Sverige röstar mot Pol Pot, skulle det uppfattas som ett ställningstagande för den koalitionsregering som bildats eller för Heng Samrin-regimen. Jag kan inte se att det skulle uppfattas på det sättet. Däremot skulle det bidra till att man får bort Pol Pot-resterna när det gäller att representera Kampuchéa i internationella sammanhang.

Förre utrikesministern Ola Ullsten sade här någon gång 1979 när vi diskuterade Kampuchéa och detta att inte rösta mot Pol Pot-regimen: Vi har de kontakter som behövs med Pol Pot. Jag skulle därför vilja fråga utrikesministern: Är det fortfarande på det sättet, att den nya svenska regeringen anser att man måste ha vissa kontakter med Pol Pot och att det är det som gör att vi lägger ned vår röst när frågan om vem som skall representera Kampuchéa kommer upp på FN:s dagordning? Jag hoppas att det inte är så. Men förre utrikesministern har faktiskt uttryckt sig på det sättet. Jag vill fråga: Gäller samma sak fortfarande?

Anf. 13 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Vi har inga politiska och diplomatiska kontakter med Pol Pot-regimen. Däremot är det viktigt att det internationella samfundet FN fortsätter att bistå Kampuchéas folk. Den massiva hjälpinsats som inleddes för tre år sedan har gjort att försörjningsläget inte längre är så katastrofalt som det var tidigare och att FN:s generalsekreterare nu kan beteckna läget som något så när acceptabelt, även om man erinrar om att försörjningssituationen alltjämt är bräcklig och sårbar.

Sverige har hittills bidragit med ca 20 miljoner dollar.

Det faktum att vi inte erkänner den ena eller andra regimen har inte

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om handläggning-
en av ärenden
om energilån*

hindrat oss från att ta de praktiska kontakter som varit nödvändiga – men det innebär inget erkännande av Pol Pot-regimen.

Anf. 14 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag är nöjd med utrikesministerns svar när det gäller kontakterna med Pol Pot-regimen. De är alltså borta, och det tycker jag är mycket bra.

Jag tycker också att de biståndsinsatser som Sverige har gjort och gör när det gäller Kampuchea är bra. Om man jämför med andra länder gör Sverige en verkligt stor insats.

Men jag skulle vilja fråga: Hur stor del av biståndet administreras via Thailand, och hur stor del går direkt till regimen i Pnom Phen?

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Meddelande om svar på interpellation 1982/83:8

Anf. 15 Bostadsministern HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Tore Claeson har den 12 oktober 1982 framställt en interpellation till mig om åtgärder mot hyreshöjningar.

Med hänvisning till 6 kap. 1 § riksdagsordningen får jag meddela att regeringen f. n. arbetar med en proposition om ekonomisk-politiska åtgärder inom bl. a. bostadspolitikens område. Propositionen skall överlämnas till riksdagen den 10 november 1982. Jag har på grund härav kommit överens med Tore Claeson att besvara hans interpellation den 15 november i år.

6 § Svar på fråga 1982/83:34 om handläggningen av ärenden om energilån

Anf. 16 Bostadsministern HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Gullan Lindblad har frågat statsrådet Dahl vilka åtgärder statsrådet ämnar företa för att minska krånglet och väntetiderna vid ansökan om energilån. Enligt fastställd ärendefördelning är det jag som har att besvara frågan.

Regeringen har tidigare i år fått riksdagens bemyndigande att inleda en försöksverksamhet med en decentralisering av beslutanderätten i energilåneärenden till kommunerna. Jag avser att inom kort föreslå regeringen att en sådan verksamhet skall inledas i några av våra största kommuner. Genom en sådan decentralisering torde man kunna förkorta handläggningstiden för denna typ av ärenden. Resultatet av försöksverksamheten får sedan visa om man skall gå vidare på denna väg.

Jag delar fru Lindblads uppfattning att det är av stor vikt att energilåne-systemet fungerar smidigt. Det är en nödvändig förutsättning för att vi skall

ha en möjlighet att uppnå våra energisparambitioner. Jag har också erfarit att handläggningstiderna har blivit kortare på senare tid och att personalen vid förmedlingsorgan och länsbostadsnämnder vinnlägger sig om att snabbt behandla ärenden av detta slag.

I fråga om lån för installation av vissa typer av värmepumpar kan handläggningstiden i enstaka fall bli längre än normalt eftersom erfarenheterna av sådana värmepumpar ännu inte är så stora.

Anf. 17 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för det positiva svaret.

Att något behöver göras för att minska krånglet och byråkratin på det här området förefaller ganska självklart, när man kan konstatera att anslaget till energibesparande åtgärder i bostadshus uppgår till 1 900 milj. kr. för budgetåret 1982/83 men att endast 202 milj. kr. har utbetalats t. o. m. oktober detta år. Det borde vara åtminstone det dubbla.

Ansökningsförfarandet tar alldeles för lång tid f. n. och är förenat med alldeles för mycket krångel från tidpunkten för ansökan tills man fått ett definitivt beslut om lånet. Av handläggare i mitt län och från Handelsbankens låneservice har jag fått följande uppgifter:

Ansökan görs hos kommunens förmedlingsorgan, som efter tillstyrkan lämnar över ärendet till länsbostadsnämnden för beslut. 66 dagar tar detta i genomsnitt. Sedan man fått "säkerhet" vid tingsrätten skall ärendet via länsbostadsnämnden överlämnas till bostadsstyrelsen. Dess bättre lär dock omgången via tingsrätten vara avskaffad fr. o. m. september 1982, vilket förkortat väntetiden med i genomsnitt 23 dagar. Handläggningen vid länsbostadsnämnd och bostadsstyrelse tar sedan ca 2 månader. Räknar man in sökandens egen tid, bankens kreditbehandling och entreprenadtiden, är genomsnittstiden innan man kan få ett definitivt besked om ett beviljat lån 171 dagar, dvs. nästan ett halvår. När det går som snabbast tar det 95 dagar och som allra långsammast 232 dagar.

Jag känner till flera konkreta fall, där man har gett upp långt innan man fått besked. Om oljepannan där hemma går sönder, är det knappast realistiskt att tänka sig att sätta in ett värmepumpsystem, trots att detta sparar 55–60 % energi och trots att alla vet, att energisparandet är så viktigt. Det är viktigt främst för den enskilde – oljan kostar ju f. n. ca 2 500 kr. per kubikmeter – men även för vårt land, eftersom vi är eniga om att vi måste minska vårt oljeberoende, och för våra företag, bl. a. för dem som har specialiserat sig på värmepumpsystem. Jag tänker t. ex. på ett företag i mitt eget län, AGA-Thermia-Verken i Arvika, som är något av föregångare på området. Det krångliga förfaringssättet i låneärendena upplevs som ett hinder för företagets utveckling.

Jag tycker att det är positivt att regeringen kommer att föreslå ett decentraliserat beslutsfattande, och jag hoppas att det skall visa sig ha en gynnsam effekt. Men jag vill ändå fråga bostadsministern om han anser att

Nr 18

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Om handläggning-
en av ärenden
om energilån*

*Om handläggning-
en av ärenden
om energilån*

det är viktigt att stimulera användningen av värmepumpar, som ju ändå ger tre gånger så mycket energi som exempelvis elvärme.

Anf. 18 Bostadsministern HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Beträffande den första delen av Gullan Lindblads anförande vill jag hänvisa till vad jag redan har sagt om de åtgärder som är vidtagna och som kommer att vidtas i syfte att få en snabbare handläggning av energisparlånen.

När det gäller den del av Gullan Lindblads anförande som handlade om värmepumpar vill jag säga att det här givetvis rör sig om en svårare uppgift. Erfarenheterna av värmepumpsanvändningen är inte så stora att man utan vidare kan avgöra vilka effekterna blir på vare sig värmebesparing eller kostnader, och detta fordrar därför ett noggrannare kontrollarbete än vad andra energibesparingsåtgärder kräver. Också på det här området börjar det nu växa fram en erfarenhet som gör att handläggningstiderna även när det gäller värmepumpar kan förkortas. Jag har genom bostadsstyrelsen inhämtat att det nu kan ges stöd till installation av värmepumpar för mycket stora anläggningar, i varje fall anläggningar för upp till 1 000 lägenheter. Även därav framgår att den principiella hållningen är positiv.

Anf. 19 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag är tacksam för den positiva inställningen. Jag tror personligen mycket på att försöksverksamheten kommer att visa sig vara en riktig satsning. Kompletteringsvis skulle jag vilja fråga om bostadsministern också kan tänka sig att ännu mera stimulera kommunerna att bedriva försöksverksamhet på det här området. Jag tänker exempelvis på att man skulle kunna göra geologiska och andra undersökningar för att finna värmekällor som är särskilt lämpliga för just värmepumpsystem. Man skulle då kunna göra upp en plan där den enskilde fick klart för sig vilken typ av värmesystem som det är lämpligast att använda. Jag har exempel på en sådan verksamhet i min egen kommun, och jag tror att det vore bra om kommunerna finge ytterligare stimulanser – jag tänker inte bara på stimulanser i form av pengar, utan på information och uppfordran till kommunerna att göra ökade insatser.

Anf. 20 Bostadsministern HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Vi har säkert behov av att vidta ytterligare stimulansåtgärder, om vi skall nå de sparmål som är uppsatta när det gäller energibesparingen. Men här ger ju samhället redan ett starkt stöd till den kommunala energirådgivningen, som just avser att stimulera till ytterligare besparingar. Jag konstaterar också att det i departementet övervägs en hel del åtgärder i syfte att öka stimulanserna.

Anf. 21 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag tackar också för detta. Jag tror alltså att man med ökad information och stimulans kommer att uppnå ganska goda resultat på energisparområdet ute i kommunerna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 18

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Om översyn av
bostadsrättslagen*

7 § Svar på fråga 1982/83:38 om översyn av bostadsrättslagen

Anf. 22 Bostadsministern HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Oskar Lindkvist har frågat mig vilka åtgärder regeringen avser att vidta med anledning av att HSB:s riksförbund i en skrivelse till regeringen tagit upp frågan om en översyn av bostadsrättslagen, bl. a. i syfte att göra det möjligt att vid överlåtelse av bostadsrättslägenheter tillämpa hembud och priskontroll.

Bostadsrättskommittén, som lade fram sitt betänkande i slutet av förra året, föreslog att bostadsrättsföreningar i sina stadgar skulle kunna föra in – utöver prisföreskrifter som är tillåtna redan enligt gällande lag – även s. k. hembudsklausuler, som ger föreningen, rikskooperativ organisation eller kommunen rätt att lösa bostadsrätt som skall överlätas. I den proposition som min företrädare lade fram för vårriksdagen följdes inte förslaget. Jag anser emellertid för min del att förslaget bör genomföras. Regler om hembudsskyldighet bör på ett verksamt sätt kunna bidra till att hindra en osund prisutveckling vid överlåtelser av bostadsrätt.

Mitt svar till Oskar Lindkvist är alltså att ett förslag till lagändring förbereds. Avsikten är att en proposition skall kunna läggas fram till våren.

Anf. 23 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Först ett tack för svaret på min fråga.

Spekulation i fastigheter, svartabörshandel och snabba klipp inom bostadsbeståndet har inte lämnat den bostadskooperativa marknaden opåverkad. Det är dock inte ett generellt problem, snarare ett problem som är koncentrerat till de större tätorterna. Där förekommer en prisutveckling på bostadsrätter som inte i något avseende är godtagbar.

När det gäller den privatdominerade sektorn, befriad från socialt ansvar, råder marknadsekonomins regler fullt ut. Den nytillträdande socialdemokratiska regeringen får nu se till att vi får en funktionell bostadsanvisningslag på den punkten och införa en realisationsvinstbeskattning på bostadsrätter som för hem de väldiga övervinsterna till samhället.

För de bostadskooperativa företagen gäller en målsättning med klart uttalad social inriktning av verksamheten. Landets två stora bostadskooperativa företag har begärt åtgärder för att komma till rätta med prisutvecklingsproblemen – Riksbyggen genom den s. k. Värmdömodellen och HSB i skrivelse till regeringen i januari 1982 med begäran om en utredning för

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Om den civila
räddningstjänsten
i Västsverige*

översyn av 1971 års bostadsrättslag. Denna lag, i klar motsats till 1930 års bostadsrättslag, ger inte möjligheter att vid överlåtelse av bostadsrättslägenheter tillämpa hembud och priskontroll. I HSB:s skrivelse ges också en rad andra motiv för en översyn av bostadsrättslagen, och därför har HSB upprepat sitt krav på en utredning i en förnyad skrivelse den 7 oktober till den socialdemokratiska regeringen.

Nu säger bostadsministern i sitt svar att förslag till lag förbereds och att en proposition är att vänta våren 1983. Jag är mycket tacksam för det svaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1982/83:31 om den civila räddningstjänsten i Västsverige

Anf. 24 Förvarsministern BÖRJE ANDERSSON:

Herr talman! Rune Torwald har frågat om jag kommer att bevaka att eventuella besparingsåtgärder beträffande marinens helikopterorganisation får en sådan inriktning att nuvarande incidentberedskap och kapacitet på den civila räddningstjänstens område inte försvagas på västkusten och i Västsverige.

Inom marinen finns f. n. två helikopterdivisioner, förlagda till Berga på ostkusten resp. Säve på västkusten. I sitt nyligen överlämnade slutbetänkande föreslår 1980 års underhållsutredning bl. a. att marinens helikopterförband på Säve flyttas till F 17 i Ronneby den 1 juli 1984. Utredningen bedömer att det härigenom är möjligt att spara i storleksordningen 50 milj. kr. under en tioårsperiod. Betänkandet remissbehandlas f. n. Regeringen har sålunda ännu inte tagit ställning till förslagen i betänkandet. Jag konstaterar dock att utredningen har utgått från att incidentberedskapen och den civila räddningstjänsten bör ligga på samma nivå som under senare år.

Jag räknar med att förslag som föranleds av utredningens betänkande kommer att föreläggas riksdagen i proposition under våren 1983.

Anf. 25 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag ber till att börja med att få tacka för svaret, som av naturliga skäl inte ger något konkret besked i sak.

Under många år har det pågått utredningar som syftat till att rationalisera verksamheten inom försvarsmakten, detta för att vi skall kunna hålla kostnaderna för ett effektivt försvar av vårt land så låga som möjligt. Det är lika naturligt att flertalet av förslagen till besparingar föranleder kraftiga reaktioner från de förband och den personal som berörs. Det måste man alltid räkna med. Som exempel kan jag nämna att försvarsutredningen föreslog så kraftiga reduceringar av personal inom Göteborgs försvarsområde att inte bara den militära personalen utan också allmänheten bedömde att ett genomförande av förslagen skulle ha minskat tilltron till ett kraftfullt

*Om den civila
räddningstjänsten
i Västsverige*

försvar på västkusten. Dess bättre gjorde såväl före försvarsministern som riksdagen betydelsefulla förbättringar av förslaget.

Isvaret noteras att utredningen har föreslagit att helikopterdivisionen skall flyttas från Säve till Blekinge. Jag menar att det uppenbarligen äventyrar den godtagbara incidentberedskap som vårens riksdagsbeslut syftar till. Utöver den rent militära uppgiften har ju helikopterdivisionen betydelsefulla funktioner i den civila räddningstjänsten. Jag vågar påstå att den stora färjelycka som inträffade för drygt ett år sedan skulle ha kunnat få allvarliga konsekvenser om vi inte hade haft tillgång till divisionen, som då snabbt satte in sina helikoptrar och flyttade över människorna från fartyget till fast mark.

Helikoptrarna används också ofta till skogsbrandsläckning och annan räddningstjänst i den bohuslänska skärgården, som är mycket stor. Öarna är många och landförbindelserna i många fall dåliga. Under de åtta första månaderna i år svarade helikoptrarna för drygt 25 sådana uppgifter.

Visserligen säger nu utredningen att insatserna i räddningstjänst och incidentberedskap får bli av ungefär samma omfattning som tidigare. Jag tror inte att detta är möjligt, och jag vill bara vädja till försvarsministern att beakta vad exempelvis marindirektör Nils Molin anför i sina kommentarer till utredningen. För egen del delar jag uppfattningen att de anflygningstider som det blir fråga om från Blekinge upp till Göteborg absolut medför både en försämrad incidentberedskap och försämringar av den civila räddningstjänsten.

Anf. 26 Försvarsministern BÖRJE ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill kommentera mitt svar.

Räddningstjänstkommittén har under perioden juni 1980—slutet av augusti 1981 genomfört en försöksverksamhet med sjuktransporter med helikopter. Den försöksverksamheten har berört stora delar av vårt land. Kommittén har nyligen redovisat resultatet av sin försöksverksamhet i en rapport. När rapporten har remissbehandlats kommer regeringen att ta ställning till frågan om den framtida verksamheten.

Anf. 27 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag tackar för den kompletteringen, och jag finner det naturligt att försvarsministern i dag inte kan ge några konkreta besked i övrigt. Det ligger i sakens natur. Jag är bara tacksam för den positiva inställning som försvarsministerns uttalande tyder på.

Jag vill än en gång understryka vikten av att man hela tiden har följande för ögonen: Lika viktigt som det är med incidentberedskapen är att man klarar en lika hög nivå på den civila räddningstjänsten i den bohuslänska skärgården och i hela Västsverige som den vi har förmånen att åtnjuta f. n.

Överläggningen var härmed avslutad.

Torsdagen den
28 oktober 1982

Om militära myndigheters utåtriktade information

9 § Svar på fråga 1982/83:40 om militära myndigheters utåtriktade information

Anf. 28 Försvarsministern BÖRJE ANDERSSON:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig på vilket sätt regeringen har ingripit i fråga om de militära myndigheternas kontakter med massmedia vid den senaste ubåtsaffären.

Regeringen har självfallet inte ingripit eller gett några direktiv för dessa kontakter.

Den kommission jag nyligen har tillkallat för att utreda ubåtskränkningarna tar upp Hårsfjärdshändelserna till särskild granskning. Det ingår i kommissionens uppgifter att utvärdera formerna för informationen om det inträffade.

Anf. 29 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på min fråga.

Jag tycker det är angeläget att framhålla att min fråga den här gången inte innebär någon kritik av försvarsministern – han ramlade ju, som vi alla vet, huvudstupa in i de här händelserna; spektaklet var då redan i full gång. Men vad som har hänt väcker viktiga frågor för framtiden, och det var närmast principerna jag ville få debatt om.

Försvarsministern säger i svaret att regeringen självfallet inte ingripit eller givit några direktiv. Jag tycker inte att det är självklart att regeringen inte skall ingripa i ett sådant fall. Vad är det som säger att militära myndigheter i ett sådant här läge skall svara för alla kontakter, bestämma hur massmedia skall informeras och hur hela denna ömtåliga apparat skall skötas?

Vi vet med bestämdhet – det har också framhållits från många håll – att de militära cheferna har utnyttjat händelserna. Och det är helt naturligt – de slår vakt om sitt revir, och det gäller att passa på. Den första uppvisningen i det avseendet gjordes vid Karlskronaincidenten – där hade vi ju en ubåt att visa upp. Den borgerliga regeringens handskande med affären var i det avseendet ett mycket avskräckande exempel.

Vi har sett en hel del liknande saker också vid Hårsfjärdsintermezzot. Man har passat på att köra runt journalister, man lassade en färja full med journalister, och när de väl kommit ut på vattnet kom marinens helikoptrar och hängde sig på parad framför den för att fotograferas. Det finns belagt av flera journalister och i tidningsreportage. I Karlskrona visade man upp kustjägare i full mundering, stormande över kobbarna, osv. Upprustarna passade på tillfället och militarismen firade triumfer.

Det kan inte vara självklart att detta skall få förekomma. Det framhöll jag även i en debatt med förra försvarsministern. Det har också fått efterverkningar i form av det nu pågående grälet mellan försvarsgrensheferna, vilket är olyckligt både med hänsyn till Sveriges försvarsmakts rykte och på annat sätt.

Det är alltså fråga om uppvisningar. Jag vill än en gång fråga försvarsministern om det verkligen är självklart att inte den civila myndigheten –

regeringen – skall handlägga frågan om hur kontakterna med pressen skall skötas. Den allvarligaste anmärkningen mot den förre försvarsministern, Torsten Gustafsson, var enligt min mening inte att han inte råkade vara på platsen utan att han inte ingrep mot dessa uppvisningar och tog tag i frågan hur informationen skulle lämnas. Man kan styra en utveckling även om man inte finns närvarande. Jag vill alltså fråga om den nye försvarsministern anser att detta är helt självklart – jag tycker inte det.

Anf. 30 Försvarsministern BÖRJE ANDERSSON:

Herr talman! Det fria informationsflödet är en viktig beståndsdel i det öppna och demokratiska samhället. Pressen styr så att säga sig själv. Man skall därför inte inbilla sig att massmedieintresset i första hand var ett resultat av myndigheternas eventuella publicitetsiver. Pressens behandling av olika händelser i ett land som Sverige styrs av vad pressen själv bedömer som nyhetsmässigt intressant.

Vid sådana här tillfällen blir dock informationsfrågan något mer svårbedömbär. Å ena sidan måste den information som lämnas vara korrekt för att man skall undvika ryktesspridning och spekulationer. Å andra sidan bör inte informationen ges på sådant sätt att den försvårar eller omöjliggör de militära operationerna.

Anf. 31 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Visst är det viktigt att vi har en fri press. Pressen styr sig själv, säger försvarsministern. Men det är ändå av viss betydelse på vilket sätt pressen informeras. Även från journalistiskt håll har det blivit en debatt om detta. Jag vill göra ett par korta citat.

I en kolumn i nr 17 år 1981 av tidningen Journalisten står det apropå händelsen utanför Karlskrona:

”Alla stirrade förhäxat på ubåt 137 och tryckte sig mot marinens trygga barm för att få så mycket information som möjligt.

Hökarna firade julafton och journalisterna dansade runt vraket.

PR-framgången var total. Nu blir det tyst på alla aningslösa fredskämpar ett bra tag.”

I Dagens Nyheter står det den 22 oktober apropå Hårsfjärden:

”Såväl i Karlskronaskärgården förra hösten som nu vid Hårsfjärden har försvaret haft fullt pådrag med presskvarter och liknande. Sådant kan bli oförsvärligt upphaussande.”

Det är det jag menar. Jag vidhåller alltså att det inte är självklart hur pressen skall informeras. Det är bra att en kommission har tillsatts för att granska formerna för informationen, så att den inte utnyttjas såsom hittills. Händelserna i Hårsfjärden har, som jag sade i mitt förra inlägg, lett till ett gräl mellan framför allt arméchefen och marinchefen. Det är inte bra utrikespolitiskt sett att det uppstår gräl mellan försvarsgrenscheferna i Sverige. Det är en olycklig utveckling, och orsaken till den är främst den upphaussning som vissa militära chefer har gjort sig skyldiga till – dock inte alla. Försvarsstabschefen Bror Stefansson t. ex. varnade i TV för detta. Men

andra militära chefer har utnyttjat händelserna på ett otillbörligt sätt, och det har skadat Sverige och det svenska försvaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Allmänpolitisk debatt (forts.)

Anf. 32 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Årets allmänpolitiska debatt kan till sin omfattning hittills beskrivas som lång dags färd mot natt och till sitt innehåll som det motsatta – lång natts färd mot dag. Vad jag syftar på är att innehållet hittills nästan uteslutande har handlat om de två stora problemen i riket i dag – den stora arbetslösheten och rikets erbarmligt dåliga affärer efter sex år av olika borgerliga regeringar.

Flera socialdemokrater före mig har redovisat vår väg att föra Sverige ur krisen. Det finns därför ingen anledning för mig att förlänga debatten med upprepningar av vad som tidigare har sagts.

I stället menar jag att det är nödvändigt och angeläget att redogöra för situationen i ett av landets hårdast drabbade områden – Gävleborgs län – och också redovisa några av de åtgärder som vi socialdemokrater på Gävleborgsbänken anser måste sättas in, om utvecklingen i Gävleborg skall kunna vridas rätt igen. Först ändå några ord om gårdagens debatt. Industriministern Thage Petersons besked om en kartläggning av mineraltillgångarna i Mellansverige är välkommet också för oss i Gävleborg. De gruvprojekt som är aktuella i länets norra delar – Kramsta och Enåsen i Ljusdals kommun och Bjuråker i Hudiksvalls kommun – menar vi naturligt skall ingå i den av industriministern aviserade inventeringen.

Arbetsminister Anna-Greta Leijons uppfattning att reglerna för företagens permitteringar av arbetare och tjänstemän skall ses över var också ett positivt inslag i gårdagens debatt. Självklart skall samma regler gälla för alla anställda vid ett företag. Att det finns brister i de nuvarande bestämmelserna visar exemplet SKF i Hofors, som bara för en vecka sedan debatterades i denna kammare.

Herr talman! Gävleborg tillhör de län som hårdast drabbats av de borgerliga regeringarnas misslyckade sysselsättningspolitik. Arbetslösheten i september i år var över 7 000 personer, trots att drygt 4 000 kunde beredas tillfälliga jobb genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Trots den nya regeringens miljardsatsning mot arbetslösheten går Gävleborgs län när det gäller bristen på sysselsättning mot den hårdaste vintern efter andra världskriget. Varsel om uppsägningar och permitteringar av drygt 4 000 anställda har lagts bara de senaste månaderna. Endast Norrbotten och Värmland har en sämre arbetsmarknad än Gävleborg. På varje ledig plats går det mer än 20 arbetslösa.

Problemen på arbetsmarknaden är inte tillfälliga. De är delvis ett resultat av en strukturstress inom järn-, stål- och pappersindustrin men också resultatet

av en misslyckad borgerlig sysselsättningspolitik under två valperioder. Industrin är huvudnäringen i Gävleborgs län. Enligt folk- och bostadsräkningen 1980 var ca 42 000 personer i länet eller 31 % sysselsatta inom industrin. Antalet industrissysselsatta i vårt län är betydligt större än riksgenomsnittet. En framgångsrik närings- och industripolitik är därför avgörande för Gävleborgs framtid. Fram till mitten av 1970-talet ökade också antalet industrijobb i länet. Under den borgerliga regeringsperioden har vi däremot förlorat drygt 3 000 industriarbetsplatser.

Allvarliga sysselsättningsproblem i länets industrikommuner, främst Hofors, Sandviken och Söderhamn, har lagts till de utvecklingsproblem som redan tidigare fanns i de jord- och skogsbruksdominerade kommunerna Ockelbo, Ljusdal och Nordanstig. Raden av krisorter är lång. Gästrike-Hammarby, Forsbacka, Vansäter, Marma, Arbrå och Delsbo är exempel på orter, där det dominerande företaget avvecklats eller hotas av avveckling.

Herr talman! Gävleborgs län är tillsammans med Norrbotten det län i landet som är mest beroende av basindustrier inom järn- och stålindustrin samt inom trä-, pappers- och massaindustrin. Ungefär 25 000 människor arbetar inom dessa basnäringar. Ca 125 000 av länets 294 000 invånare är för sin försörjning direkt eller indirekt beroende av basnäringarna. Mot den bakgrunden är utvecklingen inom basnäringarna helt avgörande för framtiden i Gävleborg.

Herr talman! Visst är situationen dystert. Men med en kraftfull och genomtänkt närings- och sysselsättningspolitik kan den nedåtgående spiralen brytas. Gävleborgs län har alla förutsättningar för en positiv utveckling: rika råvarutillgångar, människor som vill och kan arbeta, ett gott geografiskt läge samt en lång industritradition med många välskötta och utvecklingsbara företag. Dessa förutsättningar måste förvaltas rätt.

Vad vi behöver är en planmässig utveckling av basnäringarna. Samhällets mål måste komma till uttryck i branschvisa strukturplaner. Det är nödvändigt för orter som är helt beroende av de stora basföretagen. Det gäller i Gävleborgs län bl. a. Forsbacka, Sandviken, Gästrike-Hammarby, Hofors, Norrsundet, Vallvik, Ljusne, Sandarne, Marmaverken, Iggesund och Strömsbruk.

Investeringar i förnyelse och utveckling av basindustrierna kräver ofta miljardbelopp. Det är viktigt att få fram de pengarna för att hålla basföretagen moderna och konkurrenskraftiga.

Det blir allt vanligare att företagen själva inte kan få fram de investeringspengar som behövs. Staten måste ofta engageras för att projekten skall kunna genomföras. Ibland kan irrationella ägarintressen försvåra genomförandet av samhällsekonomiskt nödvändiga lösningar. Kinneviksgruppens agerande kring Forsbackaverken är ett exempel, spelet om ägarintressena i Iggesund ett annat. Det är utomordentligt viktigt för Gävleborgs län att det skapas möjligheter att finansiera nödvändiga utvecklingsinvesteringar i våra basnäringar. Ett ökat kollektivt sparande i enlighet med det socialdemokratiska löntagarfondsförslaget skulle ge oss de förutsättningarna.

Herr talman! Det behöver satsas mera på teknisk utveckling och forskning

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

för att komma längre med vidareförädling av basindustrins råvaror. En utbyggnad i Söderhamnsområdet för vidareförädling av massa till papper är långsiktigt nödvändig. De forskningsresurser som redan finns i länet på stålsidan ger förutsättningar att förlägga ett stålforskningscentrum till Hofors-Sandviken-regionen. En utveckling av plasmateknologin i Hofors bör fortsätta.

Det regionalpolitiska stödet i form av localiseringsstöd, transport- och glesbygdssöd måste bibehållas och förbättras.

På socialdemokratiskt initiativ har transportstödet återigen införts för bl. a. sågar och hyvlerier i länets kustområden, som arbetar under samma betingelser som sågar och hyvlerier i inlandet. Enligt min mening bör transportstödet kompletteras så att det även gäller för sjöfart.

Den lilla statliga verksamhet som finns i länet måste säkras och till de delar som är möjliga byggas ut. De verksamheter som just nu är mest aktuella råkar båda falla under den nye kommunikationsministern Curt Boströms domvärjo.

Först SJ-verkstaden i Bollnäs som, om SJ får sin vilja fram, till sin huvuddel skall läggas ned. Vår uppfattning är att verkstaden skall bevaras och utvecklas. En motion i våras från länets socialdemokratiska ledamöter med sådant innehåll föll här i kammaren mycket knappt – det fattades bara en röst.

Så har vi Gävle Vagnverkstad i Gävle, som ägs av SJ. Här finns goda möjligheter att vidga och utveckla verksamheten, men då måste det satsas både på marknadsföring och på produktutveckling.

Vi räknar med kommunikationsministern på vår sida när det gäller bibehållandet och utvecklingen av dessa företag.

Herr talman! Samtliga Norrlands- och skogslän – utom Gävleborg – har fått statliga medel för uppbyggnad av regionala utvecklingsbolag. Formerna varierar, men den gemensamma nämnaren är att man får möjlighet att relativt fritt gå in med riskkapital till mindre och medelstora företag med utvecklingsmöjligheter.

Sysselsättningsituationen i Gävleborgs län motiverar särskilda insatser. Som jag tidigare nämnt, ligger vi sämre till än flertalet av de län som fått regionala utvecklingsbolag. Ett sådant bolag – i kombination med en förstärkning av utvecklingsfondens resurser – skulle bidra till en angelägen utveckling av småföretagsamheten i länets olika delar. För Gävleborgs del skulle det t. ex. kunna handla om att utveckla och stödja företag som arbetar med elektronik och hydraulik. Gävleborgs län måste snarast få statliga medel för uppbyggnad av ett regionalt utvecklingsbolag.

Herr talman! Det finns bara en framkomlig väg mot bättre tider i gamla Sverige. Vi måste satsa på arbete åt människorna och en utveckling av landet som industrination. I det arbetet kommer utvecklingen i industrilänet Gävleborg att vara av central betydelse.

I detta anförande instämde Iris Mårtensson och Stig Alftin (båda s).

Anf. 33 GUNNAR THOLLANDER (s):

Herr talman! Som representant för Norduppland anser jag det mycket angeläget att här i kammaren få redovisa arbetsmarknadsläget för det geografiska område som vi brukar kalla ett "Norrländ i miniatyr" – det gör vi med tanke på de problem och den utveckling som arbetsmarknaden har och har haft under en lång tid i Norduppland.

Norra Uppland består av tre kommuner, nämligen Tierp, Östhammar och Älvkarleby kommuner. Folkmängden är ca 50 000 i dessa kommuner, och kommunerna har i de flesta avseenden likartade problem. Sysselsättningen i regionen är i hög grad beroende av basnäringarna jord- och skogsbruk samt industrin, där stål- och gruvhantering av hävd spelat en stor roll.

I dag är ca 5 500 sysselsatta inom industrin jämfört med 1975 då 7 800 arbetade inom industrin. Jordbruket består till stor del av små enheter som måste kompletteras med annan verksamhet för att kunna ge full sysselsättning. När jag här talar om sysselsättning menar jag ett meningsfullt arbete, detta sagt för att Gunnar Biörck i Värmdö skall slippa fundera på detta, vilket han gjorde i gårdagens debatt.

Regionens industriarbeten finns i konjunktürkänsliga branscher, där betydande strukturrationaliseringar har gjorts, vilka fortfarande pågår med ett minskat antal arbetstillfällen som följd. Jag vill i det sammanhanget plocka fram några konkreta exempel.

I modern tid har ståltillverkningen i Norduppland koncentrerats till två bruk, nämligen Söderfors bruk och Österbybruk inom resp. Uddeholmskoncernen och Fagerstakoncernen.

I Söderfors har under en dryg tioårsperiod antalet jobb minskat från 1 225 till 700, och i Österbybruk har under samma tid skett en liknande negativ utveckling. Fr. o. m. måndag i nästa vecka, den 1 november, kommer dessa nämnda bruk, tillsammans med Långshyttan i Dalarna, att bilda ett nytt bolag för tillverkning av snabbstål.

I det nya bolaget, Speedsteel, kommer enligt planerna Österbybruk under 1983 att slås ut som ståltillverkare, och därmed försvinner ytterligare 130 arbetstillfällen från Norduppland.

I Dannemora gruva arbetar man med reducerad personalstyrka. År 1977 fanns det 290 anställda, nu finns det 200. Det mesta av nedgången beror på den moderna sjukdomen "naturlig avgång". Man vet i dag att det finns malm i gruvan som garanterar att malmbrytning *kan* ske i första hand under resten av 1900-talet, men man är dock till mycket stor del beroende av driften i Svenskt Stål AB, Oxelösund, och detta verks framtida behov är järnmalm.

I Skutskärsfabriken, som är Älvkarleby kommuns största arbetsplats med 1 100 anställda, har mycket stora investeringar gjorts under 1970-talet. Detta är självfallet tillfredsställande, men har lett fram till att fabriken blivit mer automatiserad. Därmed har också antalet anställda kunnat minskas. Sedan 1977 har 200 jobb försvunnit där.

Lägger man nu till allt detta det ur samhällelig synpunkt helt oacceptabla beslut som ledningen för Sandvik AB fattat, och som för kort tid sedan

meddelats, nämligen att Sandviks fabrik i Tierp med 180 anställda skall läggas ned, förstär var och en att detta ständiga kanande i utförsbacken måste stoppas.

Beträffande det sista exemplet med Sandviks fabrik i Tierp gäller nedläggningshotet en fabrik som *inte* redovisar röda siffror, och vars personal tillverkar fullgoda produkter. Därför är det beslutet svårt att förstå ens ur företagsekonomisk synpunkt. I detta fall får man hoppas att ledningen för Sandvik AB omprövar sitt beslut, att de känner och tar sitt samhällsansvar.

Ett av glädjeämnena i regionen har sedan 1950-talet varit Sandviks fabrik i Gimo. Fabriken har givit vinst, investeringar har gjorts och de anställdas antal har ökat undan för undan, vilket har betytt mycket för sysselsättningen i regionens östra del. Vi ser nu med oro på Sandviks försämrade läge och om det framöver kan betyda svårigheter även för verksamheten i Gimo.

Nämnas kan också boardfabriken i Karlholm, som för något år sedan var dödsdömd. I dag är produktionen glädjande nog i gång i fabriken, men det är i en verkligt hård bransch man arbetar i Karlholm.

För byggnadsarbetarna i området kom uppsvinget i och med byggandet av kärnkraftverket i Forsmark. Som alla vet har avvecklingsfasen redan börjat där, och i och med det kommer en stor yrkesgrupp, dvs. byggnadsarbetarna, i ett mycket allvarligt läge.

Herr talman! Ser man till hela regionen Norduppland kan man konstatera följande fakta:

att industrijobben under det senaste decenniet sakta, ibland hastigt, men säkert minskat,

att de branscher som industrin arbetar inom är mycket konjunkturkänsliga,

att antalet kvinnor i förvärsarbete procentuellt är avsevärt lägre än riksgenomsnittet,

att 19 % av regionens invånare är ålderspensionärer, jämfört med 16 % för riket,

att befolkningsutvecklingen under hela 1970-talet har varit negativ och fortfarande visar en nedåtgående trend samt

att i dag drygt 700 är öppet arbetslösa, därav givetvis många ungdomar, plus att 154 ungdomar har beredskapsarbeten.

Jag talar här om de öppet arbetslösa, vilket betyder att det givetvis finns många fler men som inte anmäler sig, därför att de tycker att situationen är hopplös.

För att bryta denna utveckling har hittills gjorts stora insatser av enskilda personer, av organisationer av olika slag och inte minst av de berörda kommunerna, som anslagit medel i sina redan förut ansträngda budgetar för att skapa nya arbetstillfällen.

I Norduppland finns yrkeskunnande i bruksorterna. Där finns människor som vill och kan arbeta, bara möjlighet ges.

Den politiska och fackliga arbetarrörelsen i Norduppland förutsätter att den nya socialdemokratiska regeringen, som nu drar i gång krafter för att få

hjulen att snurra i ett högre tempo, även tillskapar de nödvändiga resurser som behövs för att få balans i Norduppland.

Nr 18

Torsdagen den
28. oktober 1982

Anf. 34 Förste vice talmannen INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Alla grupper bör solidariskt ge sitt bidrag för att stärka den svenska ekonomin, säger regeringen i sin krisplan. Regeringen kommer, tillägger man, att verka för att bördorna fördelas efter bärkraft.

Jag skall, herr talman, ingalunda citera Rellingen. Men frågan uppstår ändå osökt: Kommer regeringen att leva som den lär? Görs inget radikalt, talar nämligen det mesta för att regeringens ekonomiska politik tvärtom kommer att drabba de hushåll hårdast som redan nu har det särskilt besvärligt, hushåll som t. o. m. har det besvärligare än de pensionärer som har utlovats full kompensation. Detta gäller inte minst många av de småbarnsfamiljer som själva måste ordna sin barnomsorg, genom att någon av föräldrarna stannar hemma eller på annat sätt, samt de familjer som har flera barn. Många av dem lever redan betydligt under existensminimum.

Dessa hårt pressade barnfamiljer kommer att drabbas hårdare än andra, därför att de inte har möjlighet att spara, och vartenda öre som de får över efter skatt och hyra kommer därför att drabbas av den aviserade momshöjningen. De kommer också mer än andra att drabbas av devalveringen, därför att deras möjlighet till besparingar och omprioriteringar redan är uttömd. De kommer också mer än andra att drabbas av de kommunala skattehöjningar som kan väntas. Enbart devalveringen och momshöjningen beräknas på någon sikt motsvara 1:50 i kommunal skattehöjning, enligt kommun- och landstingsförbundens beräkningar. Till det kommer ytterligare successivt höjd kommunalskatt, om den kommunala svångremmen skall släppas ut med de 2 % om året som socialdemokraterna förespråkar.

Inkomstskatten drabbar redan dessa barnfamiljer ojämförligt hårdast i förhållande till deras ekonomiska bärkraft. Det är ju så, herr talman, att ju fler barn det finns i familjen, desto mer är familjen hänvisad till att leva på en enda inkomst, en inkomst som därvid blir hårdare beskattad i förhållande till skatteförmågan än alla andra inkomstkombinationer. Till detta kommer att de familjer som själva betalar sin barn tillsyn, utan stöd från det allmänna, inte får dra av dessa för inkomstens förvärvande nödvändiga kostnader, utan måste betala med redan beskattade pengar. För dessa hushåll måste det ofta förekommande talet om skatt efter bärkraft te sig som nära nog ett slag i ansiktet.

En tvåbarnsfamilj med vanlig industriarbetarlön – det är i år ungefär ca 85 000 kr. – hamnar redan i dag under existensminimum om hyran är högre än 1 550 kr. i månaden. Ändå betalar de ca 30 000 kr. i inkomstskatt och mer än 8 000 kr. i moms. Det innebär att de betalar mer än tre gånger så mycket som de ca 12 000 kr. de får tillbaka i form av barn- och bostadsbidrag. Är inte detta ett typiskt exempel på en rundgång som inte fungerar? Görs inget åt familjebeskattningen kan allt fler familjer tvingas söka socialbidrag för att få ihop till skatten.

Detsamma gäller många familjer som vill eller måste ordna barnomsorgen

*Allmänpolitisk
debatt*

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

privat. Om ett föräldrapar med 150 000 kr. sammanlagt använder daghems-
vård för sina två barn, blir behållningen ungefär 70 000 kr. efter skatt, hyra
och daghemsavgift. Delar de i stället barnvårdare med en annan familj
sjunker behållningen till ca 34 000 kr.

Då är ändå den verkliga kostnaden för daghemsvården för de två barnen
ungefär 100 000 kr. om året mot ungefär 46 000 kr. för den delade
barnvårdaren.

Den i verkligheten dubbelt så dyra daghemsvården ger dubbelt så hög
behållning för familjen. Den hälften så dyra privata vården ger en behållning
långt under existensminimum.

I en tid med begränsade resurser är det nödvändigare än någonsin att
underlätta – inte motverka – olika alternativa barnomsorgsformer, och då
menar jag också föräldrarnas egna vårdinsatser.

På sikt måste vi lägga om skatten så att hänsyn också tas till hur många som
skall leva på familjeinkomsten – inte som i dag bara till hur många som tjänar
in den. Och nödvändiga barnomsorgskostnader måste bli avdragsgilla. Det
är därför utomordentligt viktigt att man snarast ser över effekterna av dagens
föga rättvisa familjebeskattnings och vidtar de ändringar som ett hänsyns-
tagande till skatteförmågan kräver.

Tyvär är detta åtgärder som det tar tid att förverkliga. Omedelbara
åtgärder kommer också att behövas.

Efter 1977 års devalvering sade Olof Palme som oppositionsledare
följande: Allt fler förtvivlade barnfamiljer hör av sig till mig. De vet snart inte
vad de skall sätta fram på matbordet. Det blir mest gröt.

Kommer socialdemokraterna i regeringsställning att tolerera att dessa
familjer, som redan har det svårt, genom socialdemokraternas egen politik
får det ännu mycket svårare?

Jag skall ta några exempel på vilka inkomster flerbarnsfamiljer i dag
behöver för att nå existensminimum om de – som så ofta är fallet – lever på en
enda inkomst.

Har de tre barn måste de redan före devalvering och momshöjning ha en
inkomst på 105 000 kr. för att kravla sig över existensminimum.

Har de fyra barn behöver de 177 000 kr., och då har de ändå förutsatts ha
turen att bo i en bostad där hyran inte är högre än den s. k. övre
hyresgränsen.

Låt mig också tillägga, herr talman, att de existensminimibegrepp som jag
använt, de som används vid beskattningen, innebär en standard betydligt
under lägsta folkpensionsstandard.

Hur drabbas då hushållen av devalveringen, momshöjningen och den till
följd därav aviserade kommunala skattehöjningen på 45 öre redan nästa år?
Låt mig visa hur det slår för några vanliga familjer. Devalveringen har då
antagits öka inflationen med 5 %, och ingen lönekomensation har antagits
vare sig för devalveringen eller momshöjningen – helt enligt regeringens
önskemål.

För en industriarbetare med halvtidsarbetande make där årsinkomsterna
är 85 000 kr. resp. 40 000 kr. kostar devalvering, momshöjning och

kommunalskattehöjningen med 45 öre ca 5 500 kr. nästa år. Har båda makarna genomsnittlig industriarbetarlön, blir kostnaden 7 300 kr. Har familjen en enda inkomst på 110 000 kr., dvs. en genomsnittlig industritjänstemannalön, blir kostnaden drygt 4 300 kr. Då skall man samtidigt komma ihåg att vid en enda inkomst på 110 000 kr. går familjens ekonomi redan nu nätt och jämnt ihop, om makarna har tre barn och en hyra på 1 750 kr.

Skulle alla barnfamiljer i låga och vanliga inkomstlägen någorlunda kompenseras – alltså också enbarnsfamiljerna – skulle barnbidragen behöva öka med 4 000–6 000 kr., dvs. mer än fördubblas, och det lär statsfinanserna inte medge. En sådan ökning av barnbidragen skulle kosta 7,5 till 11 miljarder kronor om året. Enbart en kompensation för momshöjningen, som Olof Palme utlovade i går, skulle kosta nära 2 miljarder kronor, om också enbarnsfamiljer i vanliga inkomstlägen skulle kompenseras. Hur skall det betalas? Skall det betalas genom ytterligare höjd moms, som i sin tur måste leda till ytterligare kompensationer?

Ett antal socialdemokratiska riksdagsmän och riksdagskvinnor uttalade sig i måndags i Aftonbladet om en väsentlig utökning av livsmedelssubventionerna. Det skulle inte bara kosta mycket pengar, som då måste skaffas fram på något annat vis, utan det skulle också leda till att effekten späddes ut på alla hushåll, vare sig de behöver stödet eller inte. Betydligt bättre effekt ur ren fördelningssynpunkt skulle faktiskt uppnås, om man tvärtom minskade livsmedelssubventionerna och använde de pengar som frigjordes till höjda barnbidrag, flerbarnstillägg och vårdnadsersättning.

En ytterligare höjning av bostadsbidragen utöver vad som redan beslutats för nästa år har också nämnts i debatten. Men höjs bostadsbidragen tvärs över, skulle det försvåra den övergång till ett rättvisare bostadsbidragssystem som bostadsbidragskommitténs snart avslutade arbete förhoppningsvis skall leda till. Det står ju helt klart att grunderna för de nuvarande bostadsbidragen dåligt stämmer med bärkraftsprincipen.

Bärkraftsbegreppet har man också flitigt utnyttjat i diskussionerna om den till följd av devalveringen havererade marginalskatteomläggningen. dock utan att man, såvitt jag kunnat se, har gjort någon analys av vad man verkligen avser med bärkraft. En höjning av det kommunala grundavdraget med 1 000 kr., som har nämnts i debatten, skulle kosta nära 2 miljarder kronor i skattebortfall men betyda minst – endast 300 kr. – för de familjer som bara har en enda inkomst. Detsamma gäller olika skatterabatter för låg- och medelinkomsttagare, rabatter som ingalunda med säkerhet skulle tillfalla just dem som har den största försörjningsbördan i förhållande till inkomsten.

Mycket talar i stället för, herr talman, att det bästa sättet att nu hjälpa de mest behövande barnfamiljerna är följande:

För det första att låta bli att höja momsen och arbetsgivaravgifterna samt att införa stopp för kommunalskattehöjningar. Samtidigt måste besparingar genomföras och då särskilt med hänsyn tagen till de hårdast klämda hushållen.

För det andra att bygga ut flerbarnstillägget. En fördubbling av flerbarns-

tillägget till 1 500 kr. för det tredje barnet och till 3 000 kr. för fjärde och följande barn kostar inte mer än 130 milj. kr., alltså lika mycket som en allmän höjning av barnbidraget med 80 kr. om året skulle kosta. Det är också angeläget med en utvidgning av flerbarnstillägget till barn över 16 år.

För det tredje talar allt vad solidaritet och rättvisa heter för en vårdnadsersättning för de barn som inte åtnjuter kommunal barnomsorg.

Det står nämligen klart att förhållandevis lågavlönade barnhushåll – LO-grupper – kan använda daghemmen i betydligt mindre utsträckning än SACO-grupperna. Detsamma gäller flerbarnsfamiljer i förhållande till tvåbarnsfamiljer. Ju fler barn i familjen, desto större andel av familjerna står utan det betydande stöd som tillfaller dem som åtnjuter kommunal barnomsorg. En vårdnadsersättning skulle också underlätta för barnfamiljerna att ordna barnomsorgen på mindre kostnadskrävande sätt än genom den kommunala barnomsorgen. Detta skulle i sin tur kunna förkorta köerna för dem som föredrar kommunal barnomsorg och också minska utbyggnadsbehovet.

För det fjärde behövs det en trygghetsgaranti för småbarnsfamiljer med barn under viss ålder. Skulle inkomsterna inte räcka till skulle familjen under vissa förutsättningar ha rätt till inkomstutfyllnad upp till garantinivån från försäkringskassan. Även om den här trygghetsgarantin inte skulle användas så ofta, skulle det vara en trygghet för ensamföräldrar och andra att veta att det finns alternativ också för dem, om de inte skulle orka med både småbarn och förvärvsarbete eller om de anser att det är bäst för barnen. Detta skulle t. o. m. många gånger innebära en direkt besparing för det allmänna i förhållande till motsvarande daghemsstöd.

Detta, herr talman, är några exempel på åtgärder som till rimliga kostnader skulle förbättra situationen för de mest behövande barnfamiljerna och samtidigt öka valfriheten, rättvisan och solidariteten i vårt samhälle.

Anf. 35 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Regeringen vill trappa upp kampen mot narkotikamissbruket. Det är ett av våra största sociala problem. Vi står inför hotet om ett ännu hårdare tryck utifrån, eftersom de senaste årens stora opiumskördar nu söker sig in över landets gränser. Tillgången på cannabis och kokain är också enorm ute i världen.

Men de välorganiserade internationella syndikaten skall i Sverige möta ett lika välorganiserat motstånd från tull, polis, kommuner, myndigheter och föräldrar och inte minst från den grupp som kan bli vårt unika vapen i kampen – våra folkrörelser. Vi väntar oss av dem att de ställer upp och skapar alternativ till drogkulturen. Det är en utmaning som vi måste anta – alla vi som själva är aktiva i idéburna folkrörelser.

Målet för regeringens politik är att stoppa allt narkotikamissbruk och få ett narkotikafritt samhälle. Den särskilda narkotikakommission som nu inrättats skall samordna kampen och den skall arbeta snabbt.

Regeringen tillsätter även en särskild kommission mot den ekonomiska brottsligheten, som har många beröringspunkter med knarksyndikaten.

Det tredje område som regeringen prioriterar är barns och ungdomars levnadsvillkor. För detta område tillsätts en barn- och ungdomsdelegation. Även den kommer att få arbeta med frågor som har betydelse för att förebygga narkotikamissbruk.

Missbruket är ett stort samhällsproblem och måste därför angripas på bred front. Här finns ingen enstaka politisk reform, ingen enkel slutlig lösning. Problemet är för stort och griper in överallt.

Arbetslöshet, bostadsbrist och en fritid som är tom på mening för att man inte behövs någonstans och av någon är några viktiga orsaker till att drogmisbruk kan spridas bland ungdomar.

Regeringens sysselsättningspaket, som framför allt vänder sig mot ungdomsarbetslösheten, är alltså *en* viktig bit av en politik som grundar sig på en helhetssyn. Den sociala tryggheten måste garanteras alla i vårt samhälle. Ingen skall utlämnas till meningslös sysselslöshet. Vi vill på olika sätt arbeta för att minska människors sociala isolering.

Satsningen på en fortsatt utbyggnad av barnomsorgen är en annan viktig bit. Vi vill att alla barn skall få en trygg uppväxt, med glädje, värme och fasta relationer till vuxna förebilder.

En politik byggd på solidaritet och som har som mål att garantera social trygghet för alla är *ett* nödvändigt inslag i en politik för ett narkotikafritt samhälle.

Narkotikakommissionens eget arbete inriktas främst på åtgärder för att stoppa tillgången på narkotika. Flera av de åtgärder som regeringen i andra sammanhang vidtagit eller planerar ingår i arbetet på att begränsa efterfrågan på narkotika och andra droger.

Kommissionen har fått i uppdrag att lägga fram förslag på sju viktiga områden:

Det första området gäller effektiva insatser genom internationella organ.

Narkotikamissbruket är ett globalt problem. Om vi skall kunna stoppa narkotikan, måste det internationella samarbetet förbättras. Vi måste få ett mer aktionsinriktat samarbete. De länder som har narkotikaproblem men inte gör något åt dem måste agera. Berörda FN-organ och andra internationella organisationer måste styra sina insatser till fler och mer effektiva samordnade aktioner.

Större uppmärksamhet måste ägnas åt arbetet i FN:s narkotikafond med alternativodling i producentländerna. Fler länder måste stödja denna verksamhet. För att den skall kunna ge någon verklig effekt och för att mängden av illegal narkotika skall kunna minskas, krävs det att andra biståndsorgan tar del av och bygger vidare på fondens verksamhet.

Regeringen har genom utrikesdepartementet bett om information beträffande den holländska regeringens syn på en, som jag menar, upprörande händelse i den holländska kommunen Enschede. Där har, enligt vad vi erfarit i Europarådets särskilda samarbetsgrupp för narkotikafrågor, kommunfullmäktige godkänt att personal vid en fritidsgård får sälja cannabis till besökande ungdomar.

Enligt vissa uppgifter skulle syftet vara att genom fri haschförsäljning minska riskerna för missbruk av heroin.

Om det visar sig att uppgifterna är korrekta, anser jag att kommunens beslut ger uttryck för en attityd till narkotika som för oss är helt oacceptabel. Vi anser att man måste göra alldeles klart för ungdomarna att hasch är narkotika, att hasch är farligt. Internationell forskning har med allt större skärpa visat på allvaret i de skadeverkningar som kan uppstå vid haschmissbruk.

UD – som i går kallade till sig den holländske ambassadören – tog även upp frågan om den nederländska kommunens beslut är förenligt med bestämmelserna i The Single Convention on Narcotic Drugs, från 1961, vilken Nederländerna har ratificerat.

Den andra punkten i narkotikakommissionens arbete är insatser genom tullväsendet.

Narkotikafrågorna har hög prioritet inom tullarbetet. Trots att smugglingen ökat och tullens resurser är begränsade har antalet beslag av narkotika ökat. Men tullens narkotikabekämpning måste intensifieras. Vi måste stoppa narkotikan vid våra gränser.

Nästa område gäller polisinsatser mot hanteringen av narkotika.

Polisen har sedan 1978 särskilda narkotikarotlar i varje län. Trots begränsade resurser har dessa enheter kunnat bedriva ett mycket framgångsrikt arbete. Kvarterspolisverksamheten fyller också en mycket viktig funktion i kampen mot missbruket.

Under 1981 och 1982 genomförde polisen i hela landet samordnade insatser mot gatulangningen. Dessa insatser var mycket framgångsrika.

Nästa område i kommissionens arbete handlar om narkotikafria fängelser och ungdomsvårdsskolor.

En stor andel av de intagna på landets fängvårdsanstalter missbrukar narkotika. Det är logiskt, bl. a. eftersom drogmissbruket tvingar missbrukarna till brottslighet för att finansiera sitt eget missbruk.

Tyvärr har vi en situation där missbrukare kan fortsätta sitt missbruk inom kriminalvården. Detta är oacceptabelt. Narkotikakommissionen har i uppdrag att framlägga förslag på åtgärder för att stoppa narkotikamissbruket på anstalterna.

Lagstiftningen måste göras mer effektiv i den här kampen.

Det finns i dag luckor i narkotikastrafflagstiftningen, som gör att det är svårt att straffa dem som organiserar och finansierar knarkhandeln.

Vi måste kunna komma åt dessa nyckelpersoner, som genom sitt agerande medverkar till omfattande skador, inte bara för de enskilda missbrukarna och deras familjer utan för hela samhället.

Kommissionen skall lämna förslag på hur narkotikalagstiftningen kan effektiviseras. Men regeringen avser att lämna en proposition till riksdagen under våren, så att den nya lagstiftningen kan träda i kraft redan den 1 juli nästa år.

Ett annat område för kommissionens arbete gäller att vi skall ha ett statistiskt informationssystem, så att åtgärderna kan utvärderas.

Utredningen om narkotikamissbrukets omfattning kommer inom kort att avsluta sitt arbete. Utredningen skall föreslå hur vi i fortsättningen bättre skall kunna följa utvecklingen av missbruket.

Kommissionen har fått i uppgift att arbeta vidare med UNO:s förslag för att sedan genomföra det.

Narkotikakommissionen skall inte arbeta med behandlingsfrågorna. Det betyder inte att regeringen inte kommer att prioritera dessa frågor. I socialdepartementets arbete med narkotikan kommer behandlingsfrågorna att få ett stort utrymme.

Till dessa hör frågan om hur LVM används. Hittills har endast ett tjugotal narkotikamissbrukare omhändertagits med stöd av den nya lagen. För att få lagen att fungera bättre genomför socialstyrelsen nu utvecklings- och utbildningsinsatser för berörda personalgrupper. Vi följer utvecklingen mycket noga inom socialdepartementet.

Men det är angeläget att medborgarna engageras i kampen mot missbruket. Vad vi behöver i dag är inte främst utredningar – det tror jag vi alla är överens om – utan handling. Därför har narkotikakommissionen fått sin utformning som en handlingskraftig aktionsgrupp snarare än som en utredningskommitté.

Den kommersiella ungdomskulturen med sin haschromantik utövar en stark lockelse på ungdomarna. Precis som i fråga om den vittförgrenade internationella brottsligheten vet dess entreprenörer mycket väl vad de gör. De har stora ekonomiska resurser och stor expertis när det gäller att förleda.

Men vi behöver våra ungdomar i arbetet för ett bättre samhälle och en rättvis, fredlig värld. Vi har inte råd att låta tusentals av dem dra sig undan vår gemenskap och fly till drogerna.

Föräldrar och ungdomar är de viktigaste grupperna att nå i ett förebyggande arbete.

Skolan är en av de viktigaste kanalerna för en aktiv opinionsbildning, där våra gemensamma normer på narkotikaområdet framförs på ett tydligt sätt.

I socialdepartementets kommitté för opinionsbildning mot drogekulturen – Aktion mot droger – har projekt för samarbete mellan kommunala organ, skola och folkrörelser varit en bas. Detta har lett till att tusentals människor har engagerats i kampen mot missbruket. Vi ser som ett mål att uppmuntra varje kommun att utarbeta ett kommunalt handlingsprogram mot drogmissbruket.

Ett vapen som vi har, och som kanske inget annat land i världen har, är folkrörelserna. Kampen mot narkotikamissbruket handlar inte bara om förbud, inte heller enbart om att rehabilitera människor fysiskt och psykiskt. Den gäller faktiskt att fånga själar, något som alltid burit fram arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen och frikyrkorna.

Vi är ett helt land fullt av folkrörelser, som nu måste ta som sin uppgift att ge ungdomarna ett alternativ till drogekulturen i en stark och positiv gemenskap som är byggd på solidaritetens, inte individualismens, grund. Vi

måste erbjuda stimulans och engagemang, något som alla ungdomar måste ha för att kunna leva ett helt och fritt liv.

Hos alla människor finns en grund för ett engagemang i någonting. Det må gälla idrott, politik eller religion. Det må gälla musik, teater eller hobbyverksamhet av något slag. Fredsrörelsen är i dag en stark kraft i samhället.

Nu gäller det för dessa folkrörelser att fånga upp intressena hos barn och ungdom. Det är en utmaning, och den måste vi anta.

Kanske måste alla vi som är aktiva i idéburna folkrörelser bekväma oss till att verkligen gå ut bland människorna och försöka vinna dem för våra idéer, att ta en dust med kommersialismen helt enkelt.

Anf. 36 RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Av fördelningspolitiska skäl är det nödvändigt att föra en kamp mot inflationen, inte en politik som ökar inflationen. Att låta inflationen fördela bördorna är ingen bra politik. Den innebär att några kan skydda sig, medan andra drabbas hårt och med full effekt.

Bland de grupper som har den svagaste ekonomiska situationen är flerbarnsfamiljerna, särskilt de familjer där det är en inkomsttagare.

Förra året tog regeringen initiativ och kom med förslag till ett flerbarnsstöd, en stödform som vi i centern vill bygga vidare på. När det förslaget behandlades här i riksdagen gick socialdemokraterna emot det.

Jag vill därför fråga Gertrud Sigurdsen: Hur kommer nu socialdemokraterna att göra? Skall också detta beslut rivas upp? Vad kommer ni att göra för att förbättra flerbarnsfamiljernas situation? Det är många flerbarnsföräldrar som frågar sig detta i dag.

Barnomsorgen är ett annat område. Riksdagsbeslutet skall rivas upp, har vi fått besked om. Det innebär då att deltidsförskolan inte skall få något statsbidrag i fortsättningen. Jag måste fråga: Vad har socialdemokraterna egentligen emot deltidsförskolan, eftersom ni enligt tidigare uttalanden vägrar kommunerna stöd till denna viktiga del av barnomsorgen?

Detta är ett par områden inom barnomsorgen som ni alltså sagt er vara emot.

När det gäller familjepolitiken i övrigt, blir naturligtvis frågeställningen: Kommer ni att fortsätta en familjepolitik som ökar klyftorna mellan barnfamiljerna? Innebär familjepolitik enligt socialdemokratisk modell endast kommunala daghem, eller vad har ni att bjuda för att skapa en ökad rättvisa mellan barnfamiljerna?

Hemmen och deras roll är ett viktigt område inom familjepolitiken. Familjens livskvalitet är den viktigaste källan att ösa ur för barnen. Men för att denna dryck skall innehålla näring krävs också att föräldrarna har tid för sina barn, är goda föredömen och kan ge värme, trygghet och kärlek.

Undersökningar som gjorts bland barn visar att stora grupper av barn aldrig känner sig omtyckta av någon: De känner sig stympade i sina relationer till omvärlden eller är rädda för att bli vuxna. De är rädda för framtiden, för att inte ha någon att tala med. Bristande vuxenkontakter innebär att många

barn hämtar sina ideal och referensramar från den kommersiella reklamen och från filmens halv värld av klichéer och fördomar.

Det här är stora och djupa problem, som vi inte kan rycka på axlarna åt.

När det gäller drogproblemen vill jag säga att för alla som tar de drogproblem vi har i dagens samhälle på allvar bör det stå klart att 1960-talets och början av 1970-talets narkotikaliberalism, flummighet och allmänna slapphet i samhället är bidragande orsaker till dagens problem. Den ledande och tongivande filosofin var då kravlöshet. Inga normer skulle finnas, inga gränser skulle sättas. Vi fick de stora befolkningskoncentrationerna men ofta ett ökat avstånd mellan människorna. Om socialdemokraterna under den tid då de hade regeringsansvaret, fram till 1976, tagit de här problemen på allvar, hade vi inte haft problem av den omfattning vi har i dag, vågar jag säga.

När jag började arbeta med de här frågorna 1976 blev jag förvånad över den passivitet som fanns i samhället, nerifrån kommunal nivå ända högst upp i socialstyrelsen. Det var väldigt trögt att jobba då, för man mötte ett motstånd i arbetet: "De här problemen har väl inte så stor omfattning." Att bryta med denna djupt rotade flummighet var ganska jobbigt. Men jag tycker att vi har lyckats med det under de här åren, och det har blivit en aktivitet.

Det är intressant att socialdemokraterna lägger fram ett program. Jag har med intresse lyssnat på Gertrud Sigurdsen här. Jag tvivlar inte alls på Gertrud Sigurdsens engagemang, för Gertrud Sigurdsen är en av dem som vågat ta en debatt i de här frågorna tidigare. Det är inte så länge sedan vi hörde: Det är inte fler poliser vi behöver, utan fler socialarbetare. Ingvar Carlsson sade häromdagen att vi misslyckats, men det tycker jag är fel. Det finns ett engagemang. Jag tycker att vi har lyckats – och det är väsentligt – med att få de ledande socialdemokraterna att inse de här problemen. Socialdemokraterna tycks ha kommit bort från den flummighet som fanns under 1960- och 1970-talen.

När vi lade 1978 års program var vi alla här i riksdagen eniga om att samhället inte kan acceptera någon form av narkotika som inte ges av medicinska skäl, och utifrån den målsättningen skall vi föra kampen med olika insatser. Vi har också lyckats i Nordiska rådet. Vid Helsingforsmötet i våras fick vi de nordiska länderna att acceptera den inställningen. Vi känner t. ex. till de problem vi har haft att diskutera med danskarna.

Det behövs ökade polisinsatser, insatser inom kriminalvård och ökade vårdresurser. Men det är – som Gertrud Sigurdsen också var inne på – just informationen och arbetet med att få ut denna och skapa en ökad medvetenhet hos den breda allmänheten, hos tonåringar och andra unga människor som är det viktigaste. Och på den punkten tycker jag att någonting har skett. Det skall vi inte bortförklara. Om vi jämför läget i dag med läget för tre fyra år sedan finner vi att det nu råder en helt annan aktivitet inom folkrörelserna och i hela Föreningsverige. Även enskilda har kommit underfund med att de måste hjälpa till. Jag anser att det har skett något mycket väsentligt under senare år, och det har lett till att dagens tonåringar

verkligen engageras i detta och inser problemen. Där finns, menar jag, kraftkällan. Jag delar helt Gertrud Sigurdsens uppfattning att det är oerhört viktigt att skolan kommer in, och det är just där arbetet måste bedrivas.

Allas engagemang behövs i den här kampen. Jag brukar säga att det inte hjälper hur många poliser och tulltjänstemän vi sätter in – så länge det finns köpare finns det säljare. Tyvärr är det så. Men arbetet måste bedrivas på en bred front.

Sedan har vi en fara som har gjort sig märkbar i olika sammanhang, nämligen glorifiering av haschet. Jag har här en artikel från Polistidningen nr 8 för 1982 med rubriken Lärare vid socialhögskolor narkotikans försvarsadvokat. Jag skall bara citera några inledande ord:

”Samhället bör se till att hasch i lagom mängd är lättillgängligt, kräver Ted Goldberg, som undervisar på socialhögskolorna i Örebro och Stockholm. Hans elever får ta del av undervisningsmaterial som flerstämigt sjunger narkotikans lov.” Sådana tendenser i dagens samhälle är mycket allvarliga.

Jag var i våras på en narkotikakonferens nere i Malmö. Där sade en av tullens representanter att det allvarligaste är att det har skett en förändring: På 1960- och 1970-talen var haschet klätt i jeans och jeansjacka, i dag är det klätt i krage och manschett.

Vi har en mycket stor uppgift, nämligen att gå till kamp mot dem som försvarar haschet och försöker glorifiera det.

Kampen på det internationella planet är oerhört viktig. Jag blev förvånad över det beslut som fattades nere i Holland. Vi har en stor uppgift just i det sammanhanget, eftersom det även i Västeuropa finns en mycket stor skillnad i synen på haschet. Förra våren sade dåvarande statsministern i Danmark Ancker Jörgensen i en tidningsartikel: Hasch är inte narkotika. Om man har den uppfattningen och driver den kommer vi inte heller till rätta med dessa problem.

Herr talman! Jag vill avsluta mitt inlägg med att säga att kampen mot narkotika är ett gemensamt intresse. Ingen borde dra sig undan och säga: Det här berör inte mig eller mina barn. Narkotikan sprider sig ju som vinden och kan förgifta ett helt samhälle på några månader. Därför hoppas jag liksom Gertrud Sigurdsen på folkrörelsernas ökade engagemang, på de enskilda människornas ökande engagemang och på ett samarbete mellan föräldrar, skola, folkrörelser, sociala myndigheter och polisen. Det är på den breda fronten som vi måste arbeta. Där tror jag också att vi skall lyckas.

Anf. 37 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Rune Gustavsson frågade mig vad regeringen tänker göra för att hjälpa barnfamiljerna ekonomiskt och hur de framtida statsbidragen till barnomsorgen kommer att utformas. Jag tar inte upp en debatt om det i dag. Rune Gustavsson vet att det den 10 november kommer en proposition med förslag till en del sådana åtgärder för barnfamiljerna. Av den kommer bl. a. att framgå hur vi vill infria de fyra vallöften som vi gav under valrörelsen.

Rune Gustavsson sade att drogproblemen inte har uppmärksammats förrän 1976. Jag satt själv i Stockholms stads barnvårdsnämnd under perioden 1960–1968, och jag kan försäkra Rune Gustavsson att vi var mycket uppmärksamma på de problemen, som började komma redan då, under 1960-talet.

Den passivitet som under 1960-talet kanske fanns bland oss alla tror jag vi kan förklara med att vi inte anade vilken spridning och vilka effekter drogmisshuset skulle få. Vi var inte på det klara med kommersialismens på det här området starka krafter, som vi kanske inte har kunnat stå emot. Det är roligt att höra att Rune Gustavsson och jag är helt överens om att de svenska folkrörelserna har en mycket stor uppgift när det gäller att åstadkomma ett alternativ till den kommersiella drogkulturen.

Nej, det är inte enbart fler poliser som skall till. Rune Gustavsson har säkert tagit del av de motioner i dessa frågor som socialdemokraterna under senare år väckt i riksdagen. De stöder sig på de program som antagits och de beslut som fattats vid våra partikongresser. Detta är en fråga som under många år har engagerat arbetarrörelsen.

Som framgick av mitt anförande och som framgår av de uppgifter som narkotikakommissionen får behöver vi insatser på många områden och på alla nivåer för att komma till rätta med problemen. Jag tror att Rune Gustavsson och jag kan vara överens om att vi måste få ett narkotikafritt Sverige.

Anf. 38 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tog upp barnomsorgen och statsbidragen till kommunerna därför att jag tycker att fördelningsfrågorna är mycket viktiga och bör diskuteras även i en sådan här debatt. Men vi får avvakta tills propositionen kommer.

Jag vidhåller att det var en oerhört stor flummighet och passivitet jag mötte. Gertrud Sigurdsen. Jag blev förskräckt ibland när jag såg hur litet intresset var. Man ville inte inse problemen. Jag tänker t. ex. på den legala förskrivningen. I debatterna här i riksdagen under 1960-talet och en bit in på 1970-talet blev svaren på frågorna oftast att man följde utvecklingen med uppmärksamhet och att vi internationellt sett låg ganska väl till. Visst togs det initiativ också då, men vi fick aldrig något verkligt engagemang. Det är det engagemang som vi har fått under senare år, och det måste öka.

Socialdemokraterna har i dag en annan syn på betydelsen av polisinsatserna. De är mer realistiska än tidigare. När vi krävde fler poliser för olika uppgifter, bl. a. på detta område, var argumentet just: Det är inte fler poliser vi behöver, det är fler socialarbetare.

Vi är, Gertrud Sigurdsen, överens om att målsättningen är ett narkotikafritt samhälle. Det var vi överens om i maj 1978. Vad som har förvånat mig är att det tog så väldigt lång tid att få ut riksdagens beslut och att det tog väldigt lång tid, innan massmedia upptäckte att riksdagen hade fattat detta beslut.

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 39 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Rune Gustavsson och jag kanske inte skall träta om vad som har hänt, vad som är historia på detta område. Det är ändå framtiden vi skall tala om. Men jag kanske ändå får påpeka att det år 1968 lades fram en grundläggande narkotikaproposition som innebar en helt ny narkotikastrafflag och en stor satsning i form av ett tiopunktsprogram över hela fältet, bl. a. i fråga om polis- och vårdinsatser. 1972 lades det fram en ny proposition. Om jag inte minns fel kom det också en satsning 1974. Så även om vi inte skall diskutera historia, vilket jag inte tycker är det väsentliga, vill jag ändå påpeka att det har lagts fram förslag på detta område före 1976.

Anf. 40 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Jag sade i mitt förra inlägg att visst kom det förslag och visst fattade vi beslut här i riksdagen, men det blev aldrig något verkligt engagemang hos dem som hade ansvar.

När vi i Nordiska rådet i våras diskuterade den här frågan och gick igenom tidigare handlingar fann vi att man i början av 1970-talet avskrev ett förslag på detta område, därför att man hade uppfattningen att man hade ett grepp om frågorna och att de därför inte längre var aktuella för det nordiska arbetet. Nu har man emellertid vaknat till.

Vi är överens om, Gertrud Sigurdsen, att det är framtiden vi skall diskutera. Som jag har uppfattat det råder det inga delade politiska uppfattningar i denna fråga. Alla vill föra en kamp mot narkotikan, detta gissel för ungdomen.

Anf. 41 BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Den ekonomiska krisen har här i kammaren under den allmänna debatten tagits upp ur många olika synpunkter. Jag vill tillföra ytterligare en dimension.

Genom den offentliga sektorn görs det helt livsavgörande insatser för betydande grupper i samhället. Jag tänker framför allt på handikappade och sjuka samt på äldre människor som behöver särskild vård och service. Det känsliga sambandet mellan den offentliga sektorns insatser och dessa gruppers behov illustrerades inte minst under den åtstramningspolitik som de borgerliga genomförde under de två senaste åren, då många av de åtgärder som vidtogs ledde till både direkta och indirekta försämringar för dessa grupper. Vakthållningen kring den offentliga sektorns verksamhet är därför utomordentligt viktig. Detta är också en väsentlig utgångspunkt för den socialdemokratiska krispolitiken och utgör givetvis bakgrunden till att vi föreslår inkomstförstärkningar för att bibehålla och stärka den offentliga sektorns insatser på välfärdsområdet.

Jag vill även peka på en annan dimension i den offentliga verksamheten för de särskilt utsatta grupperna. Mycket av det som samhället gör är nämligen ägnat att göra människorna självständiga och frigöra dem från beroende, att göra det möjligt för människor med funktionshinder av olika slag att utföra en produktiv insats. Socialpolitiska åtgärder av detta slag bör enligt min

uppfattning i det rådande ekonomiska läget få en särskilt stor uppmärksamhet, eftersom de kombinerar förbättringar för enskilda människor med samhällsekonomiska vinster av betydande slag.

Jag vill gärna ge några exempel från de erfarenhetsområden som jag representerar. I kampen mot ungdomsarbetslösheten bör särskilda åtgärder vidtas för att hejda förtidspensioneringen av unga handikappade. Det bör kanske nämnas att arbetslösheten bland handikappade ungdomar dokumenterat är avsevärt mycket större än bland andra ungdomar och att livet såsom förtidspensionär för unga människor på intet sätt är någonting man eftersträvar. Tvärtom leder det till en tragisk isolering och passivitet för dessa ungdomar. Dessutom kostar varje förtidspensionering av en ung människa miljontals kronor. Åtgärder som leder till arbete för unga handikappade är följaktligen viktiga både från den enskildes synpunkt och från samhällets.

Ett annat exempel som jag vet har diskuterats här i kammaren tidigare gäller de många tusen människor som i dag lever i sluten institutionsvård, fastän de egentligen skulle kunna klara sig i ett självständigt boende, om det bara fanns servicebostäder utrustade på lämpligt sätt. Samhället skulle genom sådana åtgärder sammanlagt kunna spara stora summor pengar, samtidigt som dessa grupper sätts till ett självständigt och oberoende liv kunde förverkligas. I själva verket är alla insatser som förbättrar rehabiliteringen samt utvecklar hjälpmedel och medicinsk teknik i syfte att frigöra människor och reducera deras funktionshinder starkt motiverade både från individens synpunkt och från samhällets synpunkt.

I ett avseende befinner vi oss i dag vid ett verkligt vägskäl. Jag vill gärna fästa uppmärksamheten på detta. Det gäller datorteknikens utveckling. Om man klarar att utnyttja den nya datortekniken på informationsområdet för eftersatta grupper, skulle man kunna åstadkomma avgörande förbättringar av dessa grupperns möjligheter att delta i samhällslivet. Om så inte sker, skapar vi enorma nya informationsklyftor, som kommer att bli mycket påtagliga och besvärande för samhället längre fram.

Herr talman! Det finns många exempel av detta slag, där det är fullt möjligt att kombinera värdefulla insatser för enskilda människor med samhällsekonomiska motiv. Jag har glädjen att kunna hänvisa till den bedrift som gjordes såsom uppföljning av handikappåret, när representanter för de fem riksdagspartierna tillsammans med representanter för handikapprörelsen skrev sig samman om ett handikappolitiskt program, vilket innehåller över 200 offensiva åtgärder på handikappområdet. Jag tror för min del att många av dem kan rymmas i en offensiv och ekonomiskt motiverad politik för att förbättra människors villkor.

Jag vill med det här anförandet peka på den helt avgörande betydelsen för handikappade och sjuka människor som insatserna genom den offentliga sektorn har. Det är min uppfattning att detta understryks alldeles för litet i debatten om den offentliga sektorns tillväxt och innehåll. Jag vill emellertid också understryka hur viktigt det är att även i fortsättningen föra en offensiv socialpolitik, då med tonvikten på att kombinera vinster för den enskilde med samhällsinsatser av det slag jag har skisserat. Det är min uppfattning att

detta fullt ut ryms i den krispolitik som regeringen nu har tagit initiativet till.

Slutligen vill jag också understryka att den här typen av politik kräver en total och konsekvent helhetssyn i utformningen av åtgärder, och det är min förhoppning att vi skall få se bra mycket mer av den helhetssynen i politiken i fortsättningen också på det sociala området.

Anf. 42 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag tyckte att det var mycket tänkvärda ord som Bengt Lindqvist sade här före mig, och de lägger ytterligare allvar bakom kraven att satsa på den offentliga sektorn.

Kommunerna är hotade. "Själva kärnan i kommunernas ekonomi är hotad. Fortsätter krympningen får kommunerna inte råd med nioårig skola, daghem, äldreomsorg, socialhjälp, kollektivtrafik och beredskapsarbeten. Redan i dag är situationen ett hot mot denna kärnverksamhet ---. Kommunerna kan tvingas lägga ner verksamhet som stadgats i lag. De blir lagbrytare." Så säger Sven Järdler, som till helt nyligen var direktör i Kommunförbundet. Jag tycker att det är mycket allvarsamma ord.

Bakom kommunernas ekonomiska problem ligger de borgerliga regeringarnas medvetna och klart uttalade politik att skära ner på kommunernas inkomster och begränsa deras verksamhet. Av de borgerliga regeringarnas olika s. k. sparpaket har drygt hälften tagits från kommuner och landsting.

I våras drogs 3,5 miljarder in. Då sade socialdemokraterna att det var stöld, och de ville i stället frysa inne dessa pengar på ett konto i riksbanken. Från vpk:s sida säger vi nu till den socialdemokratiska regeringen: Ge dessa pengar tillbaka till kommunerna! Riv upp det här beslutet! Om inte detta sker, blir situationen än mer katastrofal för kommuner och landsting.

Devalveringen på 16 % har det talats om en hel del under den här debatten. Den "kostar" kommunerna ytterligare 2 miljarder kronor och en tänkt, mycket eventuell momshöjning och en höjd arbetsgivaravgift ytterligare 600 milj. kr. För landstingen är motsvarande belopp 800 miljoner resp. 400 miljoner. Detta gör sammanräknat 3,8 miljarder kronor, som skall läggas utöver de stulna 3,5 miljarderna från i våras. Jag skulle vilja fråga regeringen: Hur har ni tänkt att kommunerna och landstingen skall klara av sin verksamhet?

Vi menar att kommunerna och landstingen måste få tillbaka de här pengarna, annars kommer kommunerna och landstingen att bli nästa stora krisbransch i vårt samhälle.

Det är kommunerna och landstingen som står för drygt två tredjedelar av hela den offentliga sektorn. De står för huvuddelen av samhällets vård och service som är så viktig för vanliga människor – barnomsorg, sjukvård, äldreomsorg, skola och kollektivtrafik m. m. Det är mycket viktiga områden. Nu försämras på dessa områden en situation som tvärtom måste förbättras. Vpk menar att kommunerna och landstingen måste få tillbaka

sina förlorade pengar och också få nya pengar för att bygga ut en nödvändig verksamhet.

Det är kvinnors arbete som försvinner nu när det är anställningsstopp och avskedanden i kommuner och landsting. Ändå vet vi att kvinnorna behövs mer än väl ute i dessa verksamheter. Inom denna sektor arbetar till 80 % kvinnor, och många är deltidsarbetande.

För bara några år sedan talade man om bristen på sjuksköterskor – nu är det arbetslöshet bland dem. Jag har en kamrat som arbetar inom långvården i Stockholm. Hon behövs också mer än väl i vården. Ändå har hon tvingats till halvtid på grund av nedskärningar, på grund av sparpaketet. Vad händer då? Vad händer för sjukhusen och för henne själv? Hennes arbetskamrater får arbeta mer och hårdare i ett redan slitsamt yrke. De gamla och sjuka får en sämre vård, och för henne själv är det deprimerande att inte få arbeta för att klara sin försörjning. Arbetslöshetskassan får gå in, och efter en tid är det kommunens socialhjälp som får ta vid. Inte klarar man sig på en halvtidstjänst som undersköterska i dessa tider, när matpriserna ligger skyhögt över vad de borde ligga, och när hyran ligger på 1 500–1 700 i månaden.

Det som sker i kommuner och landsting är ett enormt slöseri med mänskliga resurser. Något "sparande" är det absolut inte. Det kostar mer än vad som sparas. Låt min kamrat och många med henne få sina tjänster och tillåt dem göra ett fint arbete bland våra äldre människor!

Andra som absurt nog ligger inom farozonen då det gäller massarbetslöshet är de som är anställda inom barnomsorgen. Där beräknas det bli en arbetslöshet på 20 % inom några få år, trots att behovet av en utbyggd barnomsorg är enormt stort och behovet av en utökad personaltäthet också är stort.

Kommunernas ekonomi kantraras på väldigt många sätt. Arbetslösa människor som utförsäkras från arbetslöshetskassorna kommer till kommunernas socialhjälp.

I Kommunförbundets undersökning konstateras att det är arbetslösheten, och då framför allt den långa arbetslösheten, som orsakar överdragen på kommunernas socialhjälpkonton. Överdragen är inte små. Enskilda kommuner har 1981 överskridit kontot med 50 %. Kommunerna har hänvisat till "de fördyrade omkostnaderna för främst boendet och baslivsmedel i kombination med en låg reallöneutveckling och minskat bostadsstöd m. m. Nya grupper av bidragstagare som villaägare m. fl. har tillkommit. Socialtjänstlagstiftningen har också angetts som en orsak till ökande kostnader." Också småföretagare har tillkommit bland hjälpsökande.

För Stockholms, Göteborgs och Malmös del har ökningen uppgått till omkring 50 %, men det finns enskilda kommuner som har haft så stora ökningarna som 146 % av socialhjälpkostnaderna.

Antalet människor som söker socialhjälp i dag är det största sedan kriget och har ökat med 17 000 på ett år. Socialbidragen i Stockholm har ökat från 190 till 300 milj. kr. – det motsvarar en krona i kommunalskatt.

Ökad arbetslöshet och social nedrustning går hand i hand. Ge kommu-

Torsdagen den
28 oktober 1982

Allmänpolitisk
debatt

nerna tillbaka de 3,5 miljarder kronorna! De skulle då få möjlighet att anställa 30 000 människor som i dag är arbetslösa. Ge dessutom kommuner och landsting möjlighet att bygga ut sina verksamheter med minst 3 %. Det behövs i barnomsorgen, sjukvården och äldreomsorgen, och det ger ytterligare 20 000 nya jobb.

Herr talman! Jag skulle också vilja komma in på frågan om sex timmars arbetsdag. Jag tycker att det är en mycket viktig fråga.

Det är nödvändigt att vi förkortar arbetsdagen till sex timmar för alla. Det är nödvändigt av många skäl.

Arbetshetsen är ett skäl. Arbetstempot är hårdare uppdrivet nu för tiden, och stressen i arbetslivet har ökat.

Många människor har långa och tröttsamma resor till och från arbetet. Det gäller både dem som bor i storstäderna och dem på glesbygden.

De sociala skälen till att driva kravet på sex timmars arbetsdag är välkända. Vi måste få tid och ork att engagera oss i samhällsarbetet, i föreningsliv, i fackföreningar osv. Vi måste också få tid för barnen, kulturen och idrotten – för att nu nämna några viktiga områden.

Jämställdhetsskälet är också välkänt. Sex timmars arbetsdag är en grundförutsättning för att vi skall kunna nå jämställdhet mellan man och kvinna, där vi delar på hemarbetet, på fostran av barnen osv.

Ytterligare ett argument för sextimmarsdagen är arbetslösheten. Det finns alltså utöver de andra tungt vägande skälen för en allmän arbetstidsförkortning nu också ett rent arbetsmarknadsmässigt tungt vägande skäl.

Landets dåliga ekonomi har hittills använts som ett argument *mot* sex timmars arbetsdag. Detta är helt fel. Tvärtom tjänar både samhället och, förstås mest, de berörda människorna på sextimmarsdagen. Men man vinner många ekonomiska fördelar med sex timmars arbetsdag. Detta visas i en undersökning som vpk nyligen har gjort.

Vpk menar att sex timmars arbetsdag måste införas etappvis inom en tioårsperiod, med en början redan nu. Arbetstidsförkortningen skall genomföras med bibehållen lön.

I en ekonomisk rapport över vad sextimmarsdagen skulle betyda rent ekonomiskt och i nya arbetstillfällen redovisas att införandet av sextimmarsdagen i det lägsta alternativet skulle ge 40 000 nya anställningar per år och i det högsta alternativet så mycket som 70 000 arbetstillfällen per år. Uppemot 200 000 nya jobb skulle alltså kunna tillskapas bara genom sextimmarsdagen. Vi har, herr talman, inte råd – vare sig samhällsekonomiskt eller från mänsklig synpunkt – att inte genast börja införa sex timmars arbetsdag.

Den sista frågan som jag skulle vilja ta upp gäller barnomsorgen. De borgerliga regeringarna saboterade barnomsorgen, både kvantitativt och kvalitativt. Man tillät en avvikelse från femårsplanen, med de utlovade 150 000 nya platserna i daghem och fritidshem, med 30–40 %. Redan i dag behövs det 400 000 platser i daghem och lika många i fritidshem. Det finns 136 000 daghemsplatser och 50 000 fritidshemsplatser.

Jag vill ställa en direkt fråga till Gertrud Sigurdsen: Vad tänker regeringen göra åt dessa katastrofala siffror? Vad tänker socialdemokraterna göra åt

utbyggnaden av barnomsorgen? Vänsterpartiet kommunisterna föreslår att en ny plan utarbetas tillsammans med Kommunförbundet och att kommunerna får pengar för att driva på en stor utbyggnad av barnomsorgen. Det är bråttom med denna utbyggnad, dels därför att barnen behöver daghemmen, dels därför att det på många håll redan går arbetslösa förskollärare och fritidspedagoger. Det är inte försvarbart från någon synpunkt att inte driva på i frågan om barnomsorgens utbyggnad. Det finns också anledning att varna för den privatisering som på många håll tillåts breda ut sig inom barnomsorgen. Vpk menar att barnomsorgen skall byggas ut i kommunal, kollektiv regi.

Men det behövs inte bara en kvantitativ utbyggnad. Barnomsorgen måste också byggas ut kvalitativt, med ökad personaltäthet och mindre barngrupper. Vad tänker socialdemokraterna nu göra för att garantera en bra barnomsorg för våra barn? Är det rätt att använda de borgerliga modefraserna "flexibilitet" och "utnyttja befintliga resurser bättre"? Dessa fraser betyder fler barn in i barnomsorgen i större grupper, på samma ytor, utan nybyggnation och med oförändrad personaltäthet. Har inte utvecklingen och erfarenheten visat att det behövs klara och fasta miniminormer för kvaliteten inom barnomsorgen? Det är på tiden att socialdemokraterna börjar intressera sig för den kvalitativa delen inom barnomsorgen.

Jag vill också, eftersom jag har ett par minuter på mig, säga några ord om den fråga som Gertrud Sigurdsen tog upp. Jag är glad att hon ägnade sitt anförande åt narkotikapolitiken. Det är en mycket viktig fråga. Jag skall inte kommentera den här kommissionens arbete, eftersom tillsättandet ligger så nära i tiden. Men jag vill peka på en sak. Skolan har, tycker jag, en nyckelroll i narkotikafrågan. Gertrud Sigurdsen sade att vi måste bygga upp ett samarbetsnät mellan olika kommunala verksamheter. I det bostadsområde där jag bor har vi faktiskt byggt upp ett sådant nät, men ändå inte kommit till rätta med de mycket svåra problemen med hasch som vi har på vår skola. 50 % av eleverna utsätts för försäljningsförsök från olika personer. Det gäller inte bara hasch, utan det är opium, LSD och amfetamin som säljs till eleverna på en vanlig svensk grundskola. Det är ofattbart att sådant kan förekomma.

Det finns alltså ett samarbetsnät mellan skola, socialarbetare osv., men problemen har vi inte kommit till rätta med. Nätet har också funnits i ganska många år, ändå ökar problemen på vår skola.

Anf. 43 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Låt mig först säga till Inga Lantz, som tillsammans med mig har deltagit i många debatter om barnomsorgen i den här kammaren, att hon inte behöver tvivla på vad socialdemokraterna har för inställning när det gäller angelägenheten av en bra kommunal barnomsorg.

Inga Lantz ställer här flera frågor till mig om vad vi tänker göra. Den socialdemokratiska regeringen tillträdde den 8 oktober. Vi har ännu inte möjlighet att presentera förslag på olika områden.

Jag tycker också att det är fel när Inga Lantz säger att det vore på tiden att socialdemokraterna insåg behovet av kvalitet inom barnomsorgen. Jag tror

att det är socialdemokratien som tillsammans med fackföreningsrörelsen i detta land har varit den starkaste pådrivaren när det gäller en bra kommunal barnomsorg. Vi var ofta, i början av 1950-talet, ganska ensamma. Sedan har många grupper slutit upp och tyckt att det är nödvändigt med en bra kommunal barnomsorg.

Inga Lantz får alltså vänta på de direkta förslagen på detta och många andra områden från den socialdemokratiska regeringen.

Inga Lantz pekar på ett naturligtvis mycket viktigt problem, nämligen hur svårt det är att komma till rätta med narkotikamissbruket. Vår förhoppning är att denna kommission skall kunna hjälpa till i det arbetet. Kommissionen skall arbeta snabbt, och Jan Nygren skall ha en speciell grupp med politiker och andra som skall ta itu med just den opinionsbildande delen, hur man skall förbättra de förebyggande insatserna. Jag hoppas att man där med förenade krafter skall kunna komma fram med förslag, så att vi kan arbeta ännu bättre än tidigare på detta område.

Anf. 44 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag är litet besviken på att man inte i regeringsdeklarationen och nu inte heller Gertrud Sigurdsen tar upp frågan om hur vi skall klara utbyggnaden av barnomsorgen. Det minsta jag hade förväntat mig av en socialdemokratisk regering var att man sade: Nu skall vi ta tag i detta och få till stånd en ny plan för utbyggnaden; vi skall ta upp överläggningar med Kommunförbundet för att garantera att vi kan uppfylla åtminstone löftet till föräldrarna om 150 000 nya daghemsplatser och fritidshemsplatser. Detta löfte missade man med 40 %. Jag tycker alltså att det finns stor anledning för regeringen att snarast få till stånd en ny utbyggnadsplan.

Det enda som sagts gäller detta med statsbidragen, och det skall bli intressant att se på vilken procentsats man där kommer att hamna. Det är klart att kommunerna i det ekonomiska läge som de i dag befinner sig i behöver ganska stora statsbidrag för att klara en utbyggnad rent kvantitativt inom barnomsorgen.

Sedan är det faktiskt så att socialdemokraterna inte varit speciellt intresserade av kvalitetskraven här i kammaren eller ute i kommunerna. Man har sagt sådana saker som att stora barngrupper inte är något problem. Det var inte många år sedan Kjell-Olof Feldt uttalade det i en artikel i LO-tidningen, som gjorde mig mycket förfärad. Ute i kommunerna säger man att vi måste pröva nya lösningar. Jag anser att detta är väldigt farligt för kvaliteten inom barnomsorgen.

Vi hade en välkänd reservation här i kammaren 1976, där vänsterpartiet kommunisterna tillsammans med centerpartiet och folkpartiet uttalade att klara miniminormer behövs för barngruppsstorlek och för personaltätet. Den reservationen ställde sig socialdemokraterna utanför tillsammans med moderaterna. Jag var mycket besviken över att vi inte kunde komma överens om en sådan sak. Sedan har det hänt att de borgerliga i sin första regeringsdeklaration ställde ett löfte, men därefter har man gjort en kovändning, varför de borgerliga inte är någonting att lita på när det gäller

kvaliteten. Under det senaste året har det hänt saker inom barnomsorgen som innebär en direkt social nedrustning.

När det gäller narkotikaproblemen på skolorna är det väl viktigt att få till stånd något slags frontverksamhet, som består av lärare, skolpersonal, föräldrar och elever, för att angripa problemen innan de ens har uppkommit, eftersom det tycks vara så svårt att komma till rätta med dem som säljer narkotika på skolorna. Frågan om haschmissbruket i våra svenska skolor i dag är det mycket viktigt att tackla.

Anf. 45 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Får jag först uttala min tillfredsställelse över den tilltro till folkrörelsernas medverkan i kampen mot drogmissbruket som fru Sigurdsen uttalade. Det är ju, ärligt talat, inte alltid som man hör så positiva tongångar om de ideella och frivilliga insatsernas betydelse som komplement till vad stat och kommun kan göra. Det kändes därför väldigt bra att få höra det i den här deklarationen om kampen mot drogmissbruket.

Jag har emellertid begärt ordet – jag som flera andra – för att något ta upp frågan om fördelningspolitiken.

Det går en ideologisk skiljelinje i frågan om hur bördorna skall fördelas, sade Olof Palme i gårdagens debatt. Jag antar att han menade att socialdemokraterna står för en mer rättfärdig fördelningspolitik än vi andra. Också i den socialdemokratiska regeringsdeklarationen sägs att devalveringens effekter skall fördelas på ett acceptabelt sätt.

Jag betvivlar inte ett ögonblick det ärliga uppsåtet där bakom. Men med hänsyn till den politik socialdemokratien stått för i opposition och hittills åstadkommit i regeringsställning måste jag fråga mig, om man har tänkt igenom *hur* en acceptabel fördelningspolitik ser ut. I en ekonomi där ingen kan ställa ut löften om en höjd levnadsstandard för alla ser fördelningspolitiken – eller snarare instrumenten för den fördelningspolitiken – annorlunda ut än i en ekonomi där man kan ägna sig åt att fördela en välständsökning.

När tillväxten inte räcker till för att försvara realvärdet för allas välstånd måste man vara väldigt observant, så att inte de redan privilegierade fortsätter framåt, medan de redan svaga får ta två steg bakåt. Jag är dess värre inte alldeles övertygad om att socialdemokraterna är tillräckligt observanta på denna punkt. Låt mig ta ett par exempel.

Det viktigaste en regering har att göra för att förhindra en orättvis fördelning av bördorna är att bekämpa inflationen. Inflationen omfördelar bördorna från den som har knappa tillgångar till den som redan har rikligt, från den sparsamme till den slösaktige. Det lovade därför gott när socialdemokratien sommaren 1981 lade fram ett s. k. krisprogram, där huvudgreppet var just kampen mot inflationen. Dess värre följde man inte programmet i det fortsatta arbetet. Och när man väl kom i regering åstadkom man med devalveringen redan på sin första dag en fördubblad inflation. Denna fördubblade inflation är ett första allvarligt tecken på att talet om en acceptabel fördelningspolitik inte är genomtänkt utan t. v. bara ord.

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

Efter att i opposition ha ställt i utsikt mer svängrum för svenska folket har man i regering efter valet åstadkommit den värsta svångremspolitisk vi någonsin utsatts för. Det kan i och för sig ses som uttryck för att också socialdemokraterna nu erkänner att vi levt över våra tillgångar. Men det betänkliga är att man lägger denna börda uteslutande på de yrkesaktiva grupperna. En småbarnsförälder t. ex. med såg 90 000 kr. i bruttoinkomst får vidkännas en rejäl standardsänkning, medan en ATP-pensionär med samma inkomst utlovas inflationsskydd till sista oljedroppen.

Den som har stor försörjningsbörda, den som har att dra försorg om barn i den mest kostsamma åldern och den som har utlägg för sin yrkesaktivitet avkrävs en våldsamt åtstramning medan den som bara har att dra försorg om sig själv lovas kompensation för varje tioörings höjning av oljepriset och varje tiondels höjning av momsen. Effekten av detta är ju att en höjning av t. ex. oljepriset, som folkhushållet i dess helhet inte kan kompensera sig för, får bäras dubbelt av de yrkesaktiva, först den som faller på deras egen konsumtion, sedan också den som faller på grupper som utlovats full kompensation – detta trots att de har samma bruttoinkomster.

I ett läge när det är viktigare än någonsin att vi verkligen får till stånd en rättvis fördelning av den nödvändiga återhållsamheten är detta inte rimliga effekter. Det är i det läget anmärkningsvärt att socialdemokraterna fört ett sådant liv om ett ändrat index för pensionernas värdesäkring för att i stället öka bördan på barnfamiljerna.

Innebörden av ändringen av pensionsindexet var ju inte att pensionärerna berövades allt inflationsskydd, som det låter i den enklare socialdemokratiska propagandan, utan att kompensationen för höjning av indirekta skatter och energiprishöjningar inte längre utgår. Detta vill nu socialdemokraterna återinföra och i stället lägga sten på börda för barnfamiljerna med en momshöjning.

Det är förslag av den här sorten som gör att man måste fråga sig om ni socialdemokrater verkligen tänkt igenom hur en rättvis fördelningspolitik ser ut.

Inte heller när det gäller det direkta stödet till barnfamiljerna synes man ha studerat verkligheten, innan man tagit ställning till hur barnbidraget kan och bör konstrueras.

Barnfamiljerna är ju en stor och heterogen grupp, och alla är inte lika hårt klämda. Det är flerbarnsfamiljerna som har och får det svårast.

Mittenregeringen var på god väg att förbättra deras situation. Prisstegringstakten var på väg ner. Skattereformen, som vi är eller i varje fall var överens om, skulle ge de flesta av dem en rejäl förbättring, och flerbarnstilläget innebar en real förbättring med över 10 % sedan 1976.

Nu har flerbarnsfamiljerna skäl att oroas. Inflationstakten fördubblas. Skatteomläggningen äventyras. Och flerbarnstillägget är såvitt jag förstår i farozonen, eftersom socialdemokraterna ursprungligen inte ville ha det. Det vore inte mer än rätt om socialdemokraterna sade, att de skall kompensera barnfamiljerna i varje fall för den extra prisstegring som de försakat dessa. Men det kan de inte säga. Socialministern kunde inte säga någonting när han

fick chansen att svara på min fråga här i riksdagen förra veckan. Och jag kan förstå den våndan. En höjning av barnbidraget, som skulle kompensera en inflation på kanske 15 %, skulle nämligen ytterligare öka budgetunderskottet, som driver upp räntan, som ökar inflationen, som ställer krav på ny kompensation till barnfamiljerna och andra – och så snurrar ekorrhjulet bara ännu fortare.

Nej, socialdemokraterna måste skaffa sig en mer genomtänkt fördelningspolitik, så att de som främst behöver hjälpen också är de som får den. I den ekonomiska situation vi har i dag innebär det att vi noga måste tänka igenom de transfereringar som staten har råd med, så att dessa kommer rätt grupp till godo. Det var precis det som var tanken bakom flerbarnstillägget.

Vore det ändå inte lika bra, fru Sigurdsen, att här och nu ge besked om att den socialdemokratiska regeringen avser att behålla flerbarnstillägget? Jag begär inte någon precision i belopp eller i beskedet om hur det går med barnbidraget i övrigt, men jag vill ändå säga: Lugna flerbarnsfamiljerna på den här punkten, så att de åtminstone slipper en del av den extra börda som socialdemokraterna lagt på det svenska folket!

Även de andra av de s. k. fyra vallöftena avslöjar att socialdemokratin inte har en genomtänkt fördelningspolitik. För att slippa två karensdagar höjer man momsens med 2 %. Besparingen som vi gjorde i sjukförsäkringen var ju så konstruerad, att de som har den största betalningsförmågan fick ta den största besparingen. De som ofta är sjukskrivna skyddas, medan ersättningens sänktes för dem som har högre inkomster.

Men vilka är det som drabbas av en momshöjning? Alla, kan det tyckas. Men mest ändå de som använder hela sin inkomst till livets förnödenheter. De som har marginaler i sin personliga ekonomi kan nog bära det, men de som har svårt att få lönen eller pensionen att räcka till mat och bostad drabbas värst av en momshöjning.

Det finns också många andra skäl att slopa momshöjningen. Den sänker efterfrågan i ekonomin ytterligare i ett läge då efterfrågan redan är för låg. Det kommer främst att drabba handeln och hemmamarknadsindustrin. Devalveringen och momshöjningen kommer därför att beröva tusentals människor deras jobb – dess värre främst kvinnor som redan har en lös anknytning till arbetsmarknaden, t. ex. sådana som arbetar inom handeln. Det kommer att ställa många familjeförsörjare utan arbete, alltså ett nytt slag mot barnfamiljerna. Om ni socialdemokrater menar allvar med att bördorna skall fördelas rättvist – och t. v. försöker jag tro det –, överge tanken på momshöjningen!

Det kan finnas lägen då en momshöjning är riktig, nämligen om efterfrågan är så hög att den driver på inflationstakten. Men nu är ju läget det motsatta – efterfrågan är redan för låg, och höjda priser kommer att sänka den ytterligare.

När ni socialdemokrater nu ändå håller på att ompröva er politik, överge då också tanken på momshöjningen! Det vore av många skäl en riktig åtgärd. Inte minst många flerbarnsfamiljer skulle kunna se något ljusare på

framtiden. – Och det vore ett uttryck för att ni åtminstone börjat fundera på hur en acceptabel fördelningspolitik bör se ut.

Anf. 46 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Ingemar Eliasson inledde med att peka på att jag talade väl om folkrörelserna, och han framhöll att han inte alltid hört så positiva tongångar från socialdemokratin om våra folkrörelser. Socialdemokratarbetarrörelsen är en folkrörelse, och vi har alltid slagit vakt om och insett betydelsen av starka folkrörelser. Men det är ju inte alltid som man från folkpartiet har talat positivt om folkrörelserna. Dessa har vi under valrörelsen fått höra beskrivas som kravmaskiner.

Mycket av det som Ingemar Eliasson här sagt är ju en repetition av vad Ola Ullsten och andra företrädare för mittenpartierna sade i går. Vi har suttit i regeringsställning i tre veckor. Jag tycker att vi på den tiden har presenterat ganska många konkreta förslag. Vi har inte dragit saker och ting i långbänk. Men det kommer en proposition den 10 november, Ingemar Eliasson, och där kommer vi att redovisa hur vi kommer att infria de vallöften som vi gav och som vi har fått väljarnas förtroende att genomföra.

Anf. 47 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Socialdemokrater och liberaler menar ibland litet olika saker med begreppet folkrörelser. Vi har ju i stor utsträckning våra rötter gemensamt i folkrörelserna, i framväxten av nykterhetsrörelse, väckelserörelse och rösträttsrörelse. Där fanns en protest mot mycket av det som var etablerat i samhället. Jag tycker att socialdemokraterna ofta har stelnat i sin syn på vad en folkrörelse egentligen skall vara – inte bara en del av etablissemanget utan en proteströrelse och en frihetsrörelse i samhället. Den frivilliga, ideella inriktning som både gamla och nya folkrörelser står för har ju inte alltid stimulerats och uppmuntrats från socialdemokratins håll. Låt mig som exempel bara ta en verksamhet som RIA-byråernas eller behovet av frivilliga insatser i vården och i barnomsorgen. Där har ställts upp många hinder mot sådana frivilliga insatser. Nu ville jag tolka fru Sigurdsen så, att synen på vad folkrörelserna i denna mening kunde bidra med i kampen mot drogmissbruket skulle bli – om jag får uttrycka mig så – något mera liberal än den förut har varit.

Vidare, herr talman, beklagar jag att vi inte heller nu kan få någon deklaration om hur den socialdemokratiska regeringen ser på fördelningspolitiken, utöver det allmänna talet om en acceptabel fördelningspolitik. Det vore väl ändå ganska enkelt, fru Sigurdsen, att åtminstone säga att flerbarnstillägget har kommit för att stanna, så att flerbarnsfamiljerna kan känna sig trygga på den punkten.

Anf. 48 KARIN FLODSTRÖM (s):

Herr talman! Det ämnesområde, invandrapolitiken, som jag tänker tala om har fått en något underlig placering på talarlistan. Visst berörs invandrarna av sociala frågor, men det är framför allt invandrarnas situation

på arbetsmarknaden som jag närmast tänker tala om.

En enhällig riksdag fastställde 1975 målen för invandrarpolitiken. Vi kan i dag konstatera att mycket arbete återstår, innan dessa mål är nådda. Vi kan också konstatera att den borgerliga politik som förts de senaste åren i praktiken har fört oss allt längre bort från de enhälligt beslutade målen.

I tider med ökande arbetslöshet, ekonomisk otrygghet och social oro hos stora grupper i samhället växer det fram stämningar som befrämjar gruppegoism och motarbetar solidariteten. Detta drabbar i första hand invandrargrupperna.

Vi är djupt oroade över de tydliga tecken på ovilja mot och diskriminering av invandrare som nu framträder alltmera i det svenska samhället. Exempel som brinnande kors framför invandrarnas bostäder och bråk mellan svenska ungdomar och invandrarungdomar är hotfulla och skrämmande. Vi socialdemokrater tar bestämt avstånd från rasfördomar och invandrarfientlighet.

Därför är det viktigt och nödvändigt att insatser görs för att trygga invandrarnas situation i samhället. I regeringsställning vill vi slå vakt om och utveckla en invandrarpolitik som bygger på begreppen jämlikhet, valfrihet och samverkan.

Jämlikhet mellan invandrare och svenskar förutsätter att invandringen anpassas till samhällets möjligheter att ge invandrarna arbete och social trygghet. En invandring som helt styrs av marknadskrafterna skulle vara till skada för löntagarna såväl i Sverige som i utvandringsländerna.

Valfrihet för invandrarna och rätten för etniska minoriteter att fritt utveckla sitt språkliga och kulturella arv svarar mot grundläggande socialdemokratiska krav på självbestämmande och demokrati. Därför skall samhället stödja invandrarnas och minoriteternas strävan till egen kulturell och etnisk identitet.

Samverkan människor emellan måste stärkas för att motverka fördomar och kulturell isolering mellan olika grupper i samhället och för att främja solidariteten över nations- och språkgränserna. Därmed kan arbetet för internationalism och samhörighet mellan folken förankras i vardagen och i det svenska samhällsarbetet.

Ett av de allvarligaste problemen på det invandringspolitiska området är de långa väntetiderna i tillståndsärenden. Många människor som utsätts för den sysslolöshet och ovisshet som väntetiden innebär skadas av detta.

Utöver det psykiska lidande som enskilda människor utsätts för innebär det också stora kostnader för samhället i form av bl. a. socialhjälp till de väntande. Även om jag vet att väntetiderna har förkortats under det senaste halvåret, är min förhoppning att de ytterligare skall kortas.

Antalet utländska medborgare i landet uppgick vid årsskiftet 1981-1982 till 414 000 personer, vilket utgjorde ca 5 % av den totala befolkningen.

En övervägande del av de vuxna invandrarna är sedan länge etablerade på arbetsmarknaden. Det finns emellertid stora skillnader i yrkesfördelningen mellan svenskar och invandrare. Invandrarna återfinns i betydligt större utsträckning i tillverknings- och serviceyrken, i skiftarbeten liksom i bullriga

Torsdagen den
28 oktober 1982

Allmänpolitisk
debatt

och smutsiga arbeten. Dessutom har under senare år den relativa arbetslösheten bland utländska medborgare varit större än vad som motsvarar genomsnittet för all arbetskraft. Under 1981 var invandrararbetslösheten i genomsnitt dubbelt större än arbetslösheten bland svenska medborgare. Arbetslösheten slår särskilt hårt bland invandrarungdomarna. I åldersgruppen 16-19 år var 12,5 % arbetslösa under 1981. Motsvarande tal för svenska medborgare var drygt 9 %.

Den höga arbetslösheten bland invandrarna är mycket oroande. De drabbas särskilt hårt av nedgången inom industrin. Deras yrkesörmlighet hämmas ofta av dåliga kunskaper i svenska. Extraordinära insatser bör därför göras för att erbjuda arbetslösa invandrare möjlighet till svenskundervisning. En försöksverksamhet med bl. a. svenskundervisning och/eller preparandkurser före yrkesutbildning har bedrivits vid ett antal AMU-centra.

Denna försöksverksamhet ger underlag för startande av liknande kurser på fler AMU-centra i landet.

Invandringen till Sverige har förändrats under slutet av 1970-talet. Från att den utomnordiska invandringen tidigare bestått av i huvudsak arbetsföra vuxna som omedelbart kunde gå ut i näringslivet, består invandringen i dag främst av nära anhöriga till dem som bor i Sverige samt flyktingar. Denna förändring av invandringsstrukturen har medfört att kraven på inte minst kommunala insatser har ökat för att underlätta de nya invandrarnas situation och anpassning till det svenska samhället. För flyktingarna måste samhället vara berett att acceptera betydande kostnader. Denna grupp kan behöva ganska lång tid på sig för att finna sig till rätta och klara sin försörjning i Sverige.

Detta ställer stora krav på kommunerna, särskilt i de invandrantäta kommuner som har en mångfald av etniska grupper. Statens invandrarverk, bostadsstyrelsen, socialstyrelsen och länsstyrelsen i Stockholms län har gemensamt utarbetat en rapport om invandring och kommunal ekonomi.

Där förekommer förslag till åtgärder för att underlätta situationen för berörda kommuner. Jag förutsätter att dessa blir föremål för en snar beredning i regeringskansliet.

Invandrapolitiska kommittén har i dagarna lämnat ett betänkande om invandringspolitiken. Betänkandet, som innehåller en beskrivning av invandringspolitiken, är den första fullständiga som gjorts. Avsikten med detta betänkande är att stimulera debatten om invandringspolitiken, så att kommittén får impulser till nytta för arbetet med det förslag om invandringspolitiken som beräknas vara klart under första halvåret 1983. Jag hoppas att detta betänkande skickas ut för en bred remissomgång.

Herr talman! Invandrarna är en resurs i det svenska samhället. Därför anser vi socialdemokrater att förverkligandet av de invandrapolitiska målen bör ske i nära samarbete med invandrarna och deras organisationer.

Anf. 49 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Låt mig först instämma i Karin Flodströms reflektion om den trassliga talarordningen på det sociala området. Jag tänker återgå till diskussionen om knarket. Men innan jag gör det vill jag först säga några ord om lagstiftningsarbetet i stort i riksdagen.

När vi håller på med lagar är vi i stort sett överens om att följa vissa principer, som vi alla i ett demokratiskt rättssamhälle är överens om är riktiga. Till dem hör t. ex. att lika fall skall behandlas lika, att man inte skall lagstifta med retroaktiv verkan, att vi skall kunna gå till domstol eller myndigheter och få våra ärenden prövade och överprövade och vara förvissade om att domstolar och myndigheter följer givna lagar och samvetsgrant letar fram sanningen.

När vi skriver lagar skall vi också se till att de inte strider mot varandra. Särskilt viktigt är det när vi skriver strafflag att endast de gärningar vi särskilt definierar som brott också kan leda till straff.

Vi är också överens om att ingen får gripas utan att det han eller hon gripits för också mycket snabbt prövas av domstol. Vi är också överens om att vi skall ha ett fritt advokatväsende som står utanför myndigheterna.

Tyvärr har lagstiftningstakten i vårt land under efterkrigstiden drivits upp, ända därefter att en del av dessa grundläggande krav i rättssamhället blir svåra att helt säkert klara. På några punkter har gränserna t. o. m. överskridits. Vid några tillfällen har riksdagen stiftat lag med tillbakaverkande kraft, bl. a. på skatterättens område. Man kan också säga att den brådska med vilken lagar stiftas och skrivs vid några tillfällen har lett till att vi har gett ut lagar med både sak- och formfel i.

På andra punkter kan man säga att mängden lagar, svårigheten att förstå dem och den takt med vilken de ändras leder till en ökad risk för att människorna inte kan ta sin rätt till vara, att myndigheterna fattar felaktiga beslut eller faktiskt att helt enkelt ingen riktigt vet vad som gäller. Ett ganska tydligt exempel på det tycker jag att den nya sekretesslagen är.

Ytterligare ett område som förtjänar uppmärksamhet i detta sammanhang är den ganska tydliga obalansen mellan vad den enskilde medborgaren kan uppstå av tid, kunskap och resurser jämfört med myndigheterna, om den enskilde fullt ut skall kunna få sin rätt. Krånglet, tidsspillan, kostnaderna leder ofta till att den enskilde ger upp i stället för att ge sig in i en långvarig skriftväxling och process med myndigheterna.

Enligt moderat uppfattning är de sammantagna effekterna av det som jag nu har talat om allvarliga. Och de kan bli mycket allvarliga, om vi inte ser upp med dem. De kan på sikt, och med rätta, leda till att medborgarna inte upplever att lagen är till för att skydda och hjälpa dem utan är till för myndigheterna.

Botemedlet är att hålla sig till grundprinciperna: förbereda lagändringar och nya lagar noggrant och inte ständigt ge ut bestämmelser med kortvarig verkan. Jag tycker också att vi skall sträva efter att söka sammanföra många enskilda författningar med likartat ämnesområde till väl genomarbetade, mer principiellt hållna lagar, så att medborgarna lätt kan hitta vad som gäller

och också veta att det gäller för lång tid.

En annan del av rättstryggheten och den som man kanske oftast förknippar med oss moderater är tryggheten mot våld och annan brottslighet. Kan inte medborgaren känna sig trygg till liv och egendom i hemmet och på gator och torg, får det mycket allvarliga konsekvenser. Grundregeln i vårt och de flesta andra rättssamhällen är att polisen i princip är den enda organisation som med våld kan och skall ingripa mot brottsligheten. Visar det sig att polisen inte klarar denna uppgift, finns det risk för och exempel på att medborgarna anser sig kunna ta lagen i egna händer. Det får inte ske. Det är därför viktigt att samhället noga sätter gränserna och också ingriper – och kan ingripa – när dessa gränser överskrids.

I Sverige har under senare år olika typer av brottslighet utvecklats som är djupt allvarlig. Narkotikabrottsligheten med internationella anknytningar, ungdomsvåld från ligister och andra smärre ungdomsgrupper med egenartad livshållning, rån och andra förmögenhetsbrott med och utan våld och vapen, misshandel och slagsmål med kniv och andra tillhyggen samt inte minst våldet mot kvinnor är ett särskilt otäckt inslag i denna bild.

Denna ökning av våldet måste och kan stävjas. Även ungdomar måste förstå att när de begår grova brott, kan det bli nödvändigt att tillrättaföra dem med mer kärva metoder, om de inte kan förstå det allvarliga i sitt beteende. Det kan bli nödvändigt att tillgripa jourdomstolar och domar som följer snabbt på brottet och med omedelbar verkställighet – det behöver inte vara särskilt hård verkställighet – om vi skall få bukt med ligistgången.

Oron bland ungdomsgängen i våra storstäder, särskilt sommartid, leder ofta till att vissa platser, där dessa gäng uppehåller sig, undviks av andra. Jag tror att polis och sociala myndigheter måste ta sig an detta problem betydligt mer resolut än hittills.

Alkohol-förtäring på allmän plats, som ofta förekommer i väldigt omfattande former, skrik och skrån, ofredanden, nedsmutsning i parker måste kunna bli grund för ett ingripande, om våra städer skall vara beboeliga för den stora majoriteten invånare.

Narkotikabrottsligheten kan stävjas, om de förbrytare som man griper sätts in på anstalt och där verkligen effektivt hindras att fortsätta sin handel, om narkomanerna får vård – om nödvändigt mot deras vilja – och hindras komma i kontakt med langare och beroende kamrater.

Herr talman! Under många år förde vi moderater – ofta ensamma – en hård kamp mot narkotikans utbredning i vårt samhälle. Vi tvingades föra en då obekvämbare debatt med flumliberaler och haschromantiker. Vi – och vi var ensamma då – ställde krav på resursförstärkningar för polisen och tullen. Vi – och vi var ensamma då – ställde krav på strängare straff och kärvare regler inom kriminalvården vad gäller permissioner, besök m. m. Vi ställde krav på resoluta åtgärder mot gatuhandeln med knark och stopp för de vitt utbredda åtalseftergifterna. Vi stod länge ensamma i våra krav på tvångsmässig vård av missbrukare i färd med att knarka sig själva och andra till döds.

Långsamt har nu debattsituationen förändrats. Större och större enighet har kommit till stånd vad gäller samhällets åtgärder mot narkotikabrottslig-

heten. Men alltjämt finns det åtgärder som vi moderater ensamma står för. Så sent som i våras slogs vi ensamma för kravet på att effektivt förhindra de grova narkotikaförbrytarnas fortsatta verksamhet inne på anstalterna.

Socialdemokraterna har i dagarna sagt sig vilja göra rent hus med knarket – om jag förstod Ingvar Carlssons ordval rätt – och tillsatt en kommission för att snabbt åstadkomma detta. Gertrud Sigurdsen redogjorde nyss för kommissionens uppgifter. Låt mig genast säga att vi moderater välkomnar det här initiativet, i synnerhet som vi själva i olika motioner under årens lopp sökt väcka tanken på en mer samordnad och effektiv ledning av samhällets kamp mot narkotika. Så sent som i våras var jag med på en motion i detta ärende, som avslogs här i riksdagen.

Våra idéer i detta hänseende har nu alltså upphöjts till visdom i regeringskansliet. Jag skall inte vara grälsjuk och njugg utan öppet och rakt säga att vi moderater tycker att initiativet är bra och att regeringen och kommissionen kan räkna med vårt stöd i alla förslag som snabbt och effektivt kan tvinga knarket till reträtt i vårt land.

Gertrud Sigurdsen talade mycket om att bygga på Folkrorelsesveriges stöd i kampen mot narkotika och andra destruktiva livsmönster som vi har i vårt samhälle. Jag delar i allt väsentligt hennes syn på detta, men för individerna, de unga människorna, är ytterst och från början deras familjesituation av avgörande betydelse. Harmoniska föräldrar, emotionell trygghet, förtroende under uppväxtåren ger naturligtvis barnen grunden för deras förmåga att stå emot de många och starka negativa livsmönster som de möter senare. Gertrud Sigurdsen menade, om jag förstod henne rätt, att man skall bygga på solidariteten i folkrorelserna och inte på individualiteten hos den enskilde. Det är en motsättning som är mera språkligt tillspetsad än kanske ytterst var avsikten. Men nog måste Gertrud Sigurdsen mena att karaktärsstarka, målmedvetna och trygga barn och ungdomar på ett individuellt plan är den främsta försvarslinjen mot förslappad och destruktiv livshållning – en livshållning som också så småningom kan leda till drog- och narkotikamissbruk.

Gertrud Sigurdsen berörde också några av de problem som vi står inför i kampen mot knarket. Ett av de viktiga problemen – och jag delar helt Gertrud Sigurdsens uppfattning på den punkten – är att försöka stoppa knarket, innan det har kommit in i landet. Det initiativ som regeringen tog då den kallade till sig en representant för de holländska myndigheterna för att få klarhet i vad de holländska myndigheterna egentligen har för uppfattning om fri försäljning av hasch är utomordentligt bra.

Men vi har problem på närmare håll. Eftersom Gertrud Sigurdsen är här, skulle jag vilja fråga hur hon ser på de nordiska ländernas möjligheter att gemensamt söka lösningar på hur den fria nordiska gränspasseringen skulle kunna bibehållas inför de växande problem som narkotikasmugglingen innebär. Vi är alla överens om att den fria nordiska gränspasseringen är ett mycket viktigt led i arbetet på att närma de nordiska länderna till varandra. Men är det så att ett nordiskt land har en annan inställning till t. ex. haschförsäljningen och haschets inflytelse på de unga, får det naturligtvis

väldiga konsekvenser på just den nordiska gränspasseringen och ungdomarnas möjligheter att komma i kontakt med narkotikan.

Ett annat problem, som jag skulle vilja att Gertrud Sigurdsen uttalade sig om, är att väldigt mycket av narkomanernas pengar inte fås bara genom brott. Vi vet att mycket kommer genom brott men inte allt.

Sociala förmåner och socialt stöd i olika former utnyttjas ofta för att underhålla ett missbruk. Inte minst Nils Bejerot, som i många år har slagits för att tvinga knarket på reträtt, har tagit upp detta problem.

Jag menar inte att vi nu skall gå till storms i en kamp som innebär att man omedelbart drar in sociala förmåner och socialt stöd för utsatta grupper som är beroende av droger, utan jag menar att det är ett problem som behöver diskuteras seriöst. Vi behöver diskutera hur vi skall klara av det sociala förmånssystemet samtidigt som vi kommer till rätta med knarkmissbruket.

Den sista frågan: Är socialdemokraterna nu, vilket ni inte var i våras, beredda att införa betydligt mer skärpta regler i kriminalvårdslagen för att hindra grova narkotikaförbrytare att fortsätta med sin brottslighet under verkställighetstiden? Personligen tror jag att det är ett av de viktiga områdena när det gäller att skära av den fortsatta utbredningen av knarket och att förhindra att drogberoende intagna kan fortsätta med sitt drogmissbruk också under anstaltstiden.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 50 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag sade i mitt anförande att en stark och positiv gemenskap som är byggd på solidaritetens, inte individualismens, grund var nödvändig och att man skall erbjuda stimulans och engagemang, något som alla ungdomar behöver för att kunna leva ett helt fritt liv.

Jag tog också upp frågan om föräldrarnas betydelse. Det är naturligtvis alldeles riktigt – som Björn Körlof säger – att den miljö som barn och ungdomar lever i måste vara trygg och harmonisk och att familjen har en viktig insats att göra här. Dagens ungdomsgeneration – och det är ett resultat av mycket av den kommersiella drogkulturen och de krafter som verkar – har kanske på ett sätt som vi inte hade väntat oss drivits ut från hemmet, från familjen. Familjens roll i det här sammanhanget är väsentlig.

När det gäller de direkta frågor som ställts till mig här vill jag säga att jag ännu inte haft någon möjlighet att diskutera dessa frågor med mina nordiska kolleger. Men jag skall naturligtvis göra det. Det är viktigt att vi har ett nordiskt samarbete på det här området. Jag vet att ett sådant redan förekommer. Beträffande de internationella frågorna krävs det nämligen insatser på många områden. Det är inte bara i FN som vi menar att vi behöver göra insatser. Det gäller inte bara att stödja FN:s narkotikafond, utan vi skall också på olika sätt med enskilda länder, den bilaterala vägen, ta upp de här diskussionerna. Men det är nu en gång så att man ser litet olika på de här

problemen, inte bara i de nordiska länderna utan kanske också i andra länder. Men den svenska regeringen måste även ta upp diskussioner rent bilateralt om de här frågorna. Det gäller alltså i första hand de nordiska länderna.

Beträffande missbrukarnas finansiering av sitt missbruk kan sägas att denna naturligtvis sker på många olika sätt. Det allmänna talet om att människor missbrukar de bidrag och de ersättningar som samhället ger i olika sammanhang är ju inte något nytt. Det kommer väldigt ofta från moderat håll. Jag tror inte att vi har något statistiskt bevis på att människor i någon högre grad missbrukar de ersättningar som samhället i olika sammanhang betalar ut. Men i den mån sådant förekommer skall det naturligtvis beivras.

*Allmänpolitisk
debatt***Anf. 51 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:**

Herr talman! Jag tycker att det var bra att Gertrud Sigurdsen oförbehållsamt erkände att familjen är den basenhet i vårt samhälle som ytterst bär upp barns och ungdomars trygghet och deras harmoniska uppväxt. Mot den bakgrunden är det också mycket viktigt att vi verkligen har en familjepolitik, en familjepolitik som bygger på att föräldrarna – man och hustru – gemensamt har möjligheter att ta ansvar för barnen, att vara tillsammans med dem. Det gäller också att se till att bostads- och uppväxtförhållandena gör det möjligt för föräldrarna att ta detta ansvar. Jag tror att det är viktigt att vi är överens om att detta är en av hörnstenarna i kampen mot de svårigheter som vi har på missbruksområdet.

Vi vet naturligtvis också att olika länder har olika syn på narkotika, särskilt när det gäller cannabis. Jag tror att Gertrud Sigurdsen kan räkna med ett fullvärdigt moderat stöd i sina ansträngningar att få den svenska synen på det här området att slå igenom. Och jag tror att det är viktigt att vi när det gäller förhållandet till andra länder visar upp en enig attityd.

Beträffande vad som eventuellt förekommer i fråga om missbruk av sociala stödformer menar jag att man inte får missförstå moderaterna på den här punkten. Vi konstaterar att detta förekommer. Vi vet att det finns en del forskare som bedriver forskning på detta område.

Jag menar inte att det nu skall bedrivas någon sorts allmän opinionsbildning och hetsjakt mot missbrukarna därför att de i den svåra situation som de befinner sig i använder sig av sociala stödformer för att finansiera sitt missbruk. Men jag menar att detta är ett problem som vi allvarligt måste diskutera och komma till rätta med – annars kan det, precis som Gertrud Sigurdsen antyder, växa fram opinioner som moderaterna inte står bakom, opinioner som misstänkliggör det sociala stödsystemet. Det vill inte jag och inte heller Gertrud Sigurdsen vara med om, och därför tror jag att det är viktigt att vi griper oss an med en diskussion om hur vi skall hantera detta problemområde.

Anf. 52 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Beträffande vikten av samhällets familjepolitik vill jag rent allmänt säga: Den enskilda familjen behöver samhällets stöd på olika sätt. Det gäller ekonomiska stödåtgärder och olika sociala serviceåtgärder. Men det gäller också en total syn på samhällets politik. Det handlar om människors möjligheter till arbete – vi ser hur arbetslösheten påverkar familjernas situation. Det handlar om rätten att ha en god bostad och en god kommunal barnomsorg, när man efterfrågar det.

Det är alltså mycket viktigt att de enskilda familjerna som ett led i att skapa den trygghet som familjerna behöver får stöd av samhället genom en aktiv familjepolitik.

Anf. 53 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag kan inte låta bli att göra ett par reflexioner efter allt detta tal om att socialdemokratin inte har gjort något under den senaste tiden.

Vi har varit här i kammaren och ställt många yrkanden som avslagits under den borgerliga tiden. Det gäller förbättringar som vi har föreslagit och velat göra på både alkohol- och narkotikaområdet men som vi inte fått gehör för.

Jag vill också göra den reflexionen att den socialdemokratiska regeringen inte har funnits till så många dagar eller veckor, så det är kanske litet mycket att kräva att den skall ha klarat av allting under den tiden.

Herr talman! Vad är politikens innersta syfte? Jag tycker att svaret är enkelt. Politiken skall göra det lättare för människorna att leva sin stund på jorden. Den skall fördela jordens rikedomar så rättvist som möjligt, den skall skapa tillgångar och förbättra förhållandena. Varje människa skall vara delaktig i denna process. Det ligger i demokratins väsen. Helst skall ingen vara utanför.

Det är denna grundsyn som gjort oss bittra över att klyftorna mellan människor har ökat under de sex år som ligger bakom oss. Den utvecklingen skulle ha fortsatt, om inte människorna själva hejdat den i valet. Men också vi socialdemokrater kommer att sättas på prov, och vår politik kommer att bedömas efter hur vi har kunnat försvara och öka jämlikheten. Även om vi inte kan ställas till svars i dag, så skall vi svara för vårt fögderi när tre år har gått.

Jag försökte under valrörelsen utmana socialminister Karin Söder, men dess värre fick jag – så långt jag kunde notera – aldrig något svar. Det gällde en speciell fråga, nämligen frågan om de sämst ställda. I mittenpartiernas regeringsdeklaration och i tal efter tal fick vi nämligen veta att de sämst ställda skulle gå skadeslösa när de s. k. besparingsåtgärderna sattes in. Vi trodde naturligtvis aldrig på detta. Det kunde inte bli så. Vi fick det otvetydiga beviset i det faktum att kostnaderna för socialbidragen ökade i kommun efter kommun, ibland med nästan upp till 100 %. Genomsnittligt rörde det sig om en ökning med över 40 % från första halvåret 1981 till första halvåret 1982.

Herr talman! Om några människor har det dåligt ställt, så är det de som

måste ansöka om socialbidrag. Ekonomiskt och socialt bistånd är ju samhällets sista station.

Orsakerna till detta är lätta att finna. Många blev utförsäkrade, vilket var något nytt i vårt samhälle. Tidigare fick människor som blev arbetslösa i allmänhet nytt jobb inom den tid försäkringen i arbetslöshetskassan gällde. Men nu fick vi plötsligt bortåt 20 000 utförsäkrade. Vart skulle de vända sig? Någon annan samhällsinstitution än socialnämnden fanns inte. Andra klarade inte hyreshöjningarna, kombinerade med sänkt reallön och minskade hyresbidrag. En del gjorde faktiskt konkurser, och andra fick gå från hus och hem. Men alltid var det de mest oskyddade, de sämst ställda – för att använda uttrycket i mittenpartiernas regeringsdeklaration – som blev offren.

Vi såg det på länsarbetsnämnderna: de arbetssökande ökade med det dubbla. Regeringen sparade inom den offentliga sektorn och drog in tjänster. Vilka fick sitta emellan? Jo, just de sämst ställda. Ta t. ex. de handikappade, som behövde hjälp med rehabilitering. Tjänstemännen hade inte tid med dem, eftersom arbetslöshetsköerna pockade på deras insats och vissa lagstadgade uppgifter måste utföras. Det blev inte tid över för de sämst ställda.

Det finns säkert fler sektorer där man skulle kunna avläsa samma sak, dvs. att det var de sämst ställda som fick sitta emellan alltmedan regeringens representanter försäkrade motsatsen i tal efter tal. Om ord skulle gälla i politiken, då skulle vi leva i ett paradiset.

Det torde vidare vara så att barnfamiljerna är 1970-talets stora förlorare. En undersökning som regeringen gjorde visade att klyftorna mellan olika familjetyper ökade betänkligt. Jag vill ge exempel på detta.

För en gift manlig industriarbetare med hemmamaka minskade den disponibla inkomsten, dvs. inkomsten sedan mat och hyra var betald, med 85 % under åren 1975–1981. För en höginkomsttagare med hemmamaka minskade den med 46 %.

Men för två makar med industriarbetarlön, där kvinnan arbetade deltid, minskade den disponibla inkomsten med 15 %, och för heltidsarbetande makar med industriarbetarlön med endast 8 %.

Höginkomsttagaren fick 26 600 kr. över, medan industriarbetaren med hemmamaka fick 1 400 kr. över. De här familjerna hade två barn. Det är alltså en väldig skillnad mellan olika familjetyper.

Det måste vara en av regeringens främsta uppgifter att skapa jämlikhet och, i detta fall, ge barnfamiljerna den ekonomiska trygghet som de behöver.

Det råder väl inget tvivel om att många människor mår illa i dagens krissamhälle. Internationella undersökningar visar att självmordsfrekvensen ökar vid hög arbetslöshet. Vi har i dag talat mycket om narkotikamissbruk och ökad alkoholkonsumtion, som också kan bli följden, även om sådant också har mera djupgående orsaker. Människor mår illa när det är kris i samhället.

Människorna i vårt land kan säkert bära en sänkt levnadsstandard med jämmod, men den måste delas lika. Då kan den fördras. Och sänkt

levnadsstandard blir det, om konsumtionen måste inskränkas för investeringarnas skull. Och bygga för framtiden måste vi göra om vi skall klara framtiden. Det vet varje insiktsfull människa. Men vi kan inte se ojämlikheten öka, för det är då som oron kommer i samhällskroppen.

Vi står nu inför uppgiften att öka investeringarna, minska konsumtionen och samtidigt öka jämlikheten. Det kräver bl. a. att höginkomsttagarna håller tillbaka sina lönekrav och att vi kan hålla en låglöneprofil. Men vissa tecken på arbetsmarknaden tyder på att de mest högljudda i årets avtalsrörelse kommer att bli just de högavlönade, och det inger oro.

Herr talman! Även om mitt inlägg huvudsakligen skulle gälla socialpolitik, eller det som rör sig där omkring, så vill jag sluta med några ord om vår tids största fråga, nämligen freden.

Också freden måste kopplas samman med social rättvisa – och givetvis nedrustning. Nedrustning, social rättvisa och fred är tre sammanhängande begrepp. Det har växt upp en stark opinion omkring detta. Det är vårt hopp, och det är det enda som kan vända utvecklingen rätt. Men det krävs tålmod och åter tålmod, det krävs styrka och åter styrka och det krävs kunskap och åter kunskap.

Vi vet att motkrafterna är enorma. SIPRI:s, dvs. det internationella fredsforskningsinstitutet i Stockholm, förre chef Frank Barnaby talade om det vetenskapliga, byråkratiska, industriella och militära komplexet. Var och en av dessa delar har människor och pengar till sitt förfogande. De är sammanflätade. Komplexet är självgenererande. Det producerar ständigt nya vapen, mer sofistikerade, mer farliga.

Men vi tror att den utvecklingen går att vända, just med opinionens hjälp.

Kyrkorna har startat en namninsamling i dagarna. I april nästa år samlas kyrkoledare här i Stockholm och i Uppsala till en internationell ekumenisk konferens, som har fått den betecknande rubriken Liv och fred, på ärkebiskop Olof Sundbys initiativ. Kyrkor från hela världen är representerade, även den romersk-katolska kyrkan. Det är bara att beklaga att påven Johannes Paulus II inte anser sig kunna komma med i denna unika världsmanifestation för överlevnad och fred.

Socialdemokratin över hela världen deltar i denna kamp för nedrustning, social rättvisa och fred. Men det är en fråga som bör kunna samla alla människor i en gemensam insats. Det kan inte vara en partiskiljande fråga. Därför var det glädjande att vi mitt under valrörelsen kunde samla partierna – alla utom ett – till en gemensam manifestation lördagen den 11 september.

Parollen är fred och rättvisa. Utan rättvisa ingen fred, och utan fred ingen rättvisa.

Anf. 54 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Vi har här i kammaren just diskuterat två av de frågor som engagerar människor starkt – missbruk och kampen mot det samt fredsfrågan. Jag skall ta upp en annan fråga som spelat och fortfarande spelar mycket

stor roll i människors medvetande – energipolitiken.

Energiolitiken kan enligt vår mening spela en av huvudrollerna när det gäller att lösa de svåra problem Sverige dras med i dag, därför att det finns ett flerdubbelt samband mellan energipolitiken och våra möjligheter att arbeta oss ur krisen och skapa en bättre framtid för Sverige.

Detta är ett av skälen till att jag inför kammaren vill redovisa huvuddragen i den socialdemokratiska regeringens energipolitik. Det andra skälet är, att trots folkomröstningens resultat och trots riksdagens beslut därefter, har mycket litet gjorts för att omsätta dem i praktisk politik.

Regeringens handlande på energipolitikens område styrs i grunden av *dels* folkomröstningens resultat och de därpå följande riksdagsbesluten om energipolitikens inriktning, *dels* uppfattningen att en offensiv energipolitik är ett nödvändigt och oundgängligt led i arbetet på att bekämpa Sveriges ekonomiska och industriella kris.

Låt mig då först och främst klart och tydligt deklarerat att vi skall följa resultatet i folkomröstningen när det gäller kärnkraften. Jag tycker det är viktigt att avge den deklARATIONEN av tre skäl:

Ingen skall behöva gå och känna oro eller nära obefogade förhoppningar om att kärnkraften kommer att bli något mer än den "övergångskälla" den i dag är avsedd att vara. Det är det första skälet.

Det andra skälet hänger samman med min syn på demokratin och min respekt för människors känsla för vad som är äkta och hederligt. Folk skall helt enkelt kunna lita på att klara opinionsyttringar i en folkomröstning och klara politiska utfästelser att följa folkmajoritetens uttalade vilja också kommer att följas.

Det tredje skälet är att vi måste skapa förutsättningar att föra en offensiv energipolitik och krispolitik som inte blockeras av oförsonliga gräl och ändlösa diskussioner om svek, mygel och översitteri. Sådana förutsättningar kan vi bara skapa genom att bestämt hålla fast vid de beslut som har fattats och helhjärtat arbeta för att fullfölja dem.

Kärnkraften skall alltså utnyttjas under en övergångsperiod. Senast år 2010 tas den sista reaktorn ur drift.

Regeringen kommer att ställa höga krav när det gäller kärnkraftens säkerhetsfrågor och hanteringen av kärnkraftsavfallet.

Varje kärnkraftsblock kommer under sin livstid att utsättas för återkommande säkerhetsgranskningar, som skall ligga till grund för beslut om *dels* eventuella ytterligare säkerhetsåtgärder, *dels* när och i vilken ordning olika reaktorer tas ur drift.

De lokala säkerhetsnämnderna har arbetat i drygt ett år. Vi skall nu studera de lokala säkerhetskommittéernas rapporter och vi är beredda att vid behov stärka deras ställning.

Atomlagstiftningskommittén, som har till uppgift att se över lagstiftningen på kärnenergiområdet, skall utarbeta ett förslag till ny lag om kärnteknisk verksamhet som slår samman och ersätter atomenergilagen, villkorlagen, lagen om offentlig insyn i kärnkraftverk och en del av finansieringslagen.

När det gäller hanteringen av avfallet är det regeringens uppfattning att vi

bör behålla handlingsfriheten beträffande val av metod för slutförvaring genom att lagra det utbrända bränslet några tiotal år. Under tiden kan vi arbeta fram säkrare metoder för slutförvaring. De borgerliga regeringarna har drivit fram beslut och avtal som binder oss vid upparbetning för en del av kärnkraftsavfallet. Dessbättre gäller dessa avtal bara 10 % av det beräknade avfallet. Några nya beslut om upparbetning – vare sig i Sverige eller utomlands – skall inte fattas så länge risken för kärnvapenspridning finns.

Sverige skall slutligen internationellt verka för skärpt kontroll av kärnkraftens fredliga användning och för kärnvapenedrustning.

Herr talman! Kärnkraften kan inte avvecklas med allmänna deklamationer om vår vilja att så skall ske. Riksdagen har antagit riktlinjer för vad som måste hända på andra områden inom energipolitiken för att kärnkrafts-avvecklingen skall kunna ske på ett rimligt och ansvarsfullt sätt. Arbetet utifrån de riktlinjerna borde för länge sedan varit i full gång. Men alltför litet har hänt.

Vattenkraften är ett exempel på detta.

Våren 1981 fastställdes enhälligt att vattenkraften skulle byggas ut till ca 66 TWh, dvs. med 3–4 TWh jämfört med nuvarande kapacitet. Det är en av förutsättningarna för kärnkrafts-avvecklingen. Men de borgerliga regeringarna har inte lyckats få till stånd nödvändiga beslut och parlamentarisk majoritet för hur denna utbyggnad skall gå till.

Det är nu nödvändigt att bryta detta dödläge. Vi kommer att tillkalla en parlamentarisk beredning som får i uppgift att till nästa sommar lägga fram förslag till plan för utbyggnaden av vattenkraften. Beredningen skall förutsättningslöst gå igenom de olika alternativen – från det som presenterats av Älvräddarnas samorganisation till vattendrag som nu är undantagna från utbyggnad. Beredningen skall väga samman de olika alternativens effekter på miljön, sysselsättningen och ekonomin.

Före statsrådet och landshövdingen Ragnar Edenman kommer att leda beredningens arbete. Det är vår förhoppning att vi nu äntligen skall kunna samla en bred majoritet i riksdagen i denna svåra fråga.

Men det är inte bara kärnkraften som skall avvecklas. Riksdagen har också beslutat att vi skall kraftigt minska vårt oljeberoende.

Vi sitter fortfarande fast i ett farligt beroende av importerad olja.

När vi för snart tre år sedan diskuterade alternativen inför folkomröstningen var den årliga kostnaden för oljeimporten 16–17 miljarder kronor. Det motsvarade då värdet av hela verkstadsindustrins export. I år är oljenotan drygt 30 miljarder kronor. Var och en inser hur mycket mer vi måste exportera för att vår skuld till utlandet i varje fall inte skall öka. De flesta anser nog att det finns bättre sätt att använda inkomster från de exportökningar som är möjliga.

Vad vi nu behöver är därför en energipolitik utformad som en offensiv satsning för att minska oljeberoendet och utveckla ny teknik. Det kan ge oss unika bidrag i kampen mot krisen.

En radikal minskning av oljeberoendet skulle hjälpa oss att sanera ekonomin, minska utlandsskulden och förbättra hushållens ekonomi.

Ett nytt energisystem skall utvecklas. Det systemet skall i största möjliga utsträckning bygga på inhemska, uthålliga och förnyelsebara energikällor med minsta möjliga miljöpåverkan. Det här betyder att vi i början av 2000-talet skall basera 60–70 % av vår energiförsörjning på energikällor som i dag bara används marginellt eller inte alls.

Det är en svår uppgift men vi får inte förskräckas av det!

En djärv och målmedveten satsning på ny energiteknik kan hjälpa oss att bygga en ny framgångsrik industri. Hemmamarknaden är stor nog för att utgöra en stabil grund för utvecklingen. Och energikrisen är internationell. Varje land behöver förbättra sitt energisystem. Den industri och det land som är först på plan kommer att ha god konkurrensförmåga. Genom en framsynt och målmedveten politik kan vi skapa tusentals nya jobb i en industri som verkligen har framtiden för sig.

Så långt om de insatser som krävs på längre och medellång sikt. Vi tror att vi med beslutsamma insatser kan ha goda möjligheter att klara de uppgifterna.

Men de verkligt stora problemen ligger närmare. Det handlar om vad som skall hända nu och under resten av 1980-talet. Misslyckas vi med det riskerar vi också de långsiktiga målen. Många av de åtgärder som redan borde ha fått effekt på vår energiförsörjning har gått alltför långsamt. Bristen på klara besked från tidigare regeringar har lett till att staten tappat greppet över utvecklingen och till att kommuner, industrier och vanliga energikonsumenter saknat rimligt underlag för sina bedömningar av vilket energislag och försörjningssystem som skall väljas.

Några av de mest näralliggande problemen är:

Energihushållningsprogrammet har inte gett tillräckligt resultat. Låt mig då först slå fast att energihushållning inte enbart eller ens huvudsakligen kan bygga på sparåtgärder utan måste formas utifrån en helhetssyn där bebyggelseplanering, industriinvesteringar och samhällsplaneringen i stort vägs in. Jag tror att ett viktigt skäl till att vi inte nått tillräckligt långt är den borgerliga oförmågan att se detta samband och omsätta det i praktisk handling. När vi nu fått en socialdemokratisk regering och socialdemokratisk ledning i en majoritet av våra kommuner – däribland storstadskommunerna – har vi också skapat förutsättningar för den samhällsplanering och den praktiska politik som behövs för att utveckla ett energisnålt, resurshushållande och miljövänligt samhälle. Oljeersättningen går för långsamt. I stället för oljeersättning genom övergång till fasta bränslen och ny energiteknik har vi fått en okontrollerad övergång från olja till el i uppvärmningen. Det är de höga oljepriserna som drivit på den utvecklingen tillsammans med bristen på en medveten politik från de borgerliga regeringarna och brist på styrning och styrmedel ute i kommunerna.

Den utveckling vi nu ser utgör ett hot mot våra möjligheter att klara målen för både energipolitiken och krispolitiken. Därför är omedelbara åtgärder för att styra utvecklingen i rätt riktning nödvändiga. I det arbetet blir utvecklingen i kommunerna av avgörande betydelse. Uthyggnaden av

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

fjärrvärmenäten är härvid av strategisk betydelse omedelbart och för framtiden.

Vi ser utbyggnaden av fjärrvärmen i tre steg. Det första steget är omedelbara investeringar för att bygga ut själva fjärrvärmenäten. Det kan snabbt ge sysselsättning åt tusentals anläggnings- och industriarbetare. Den efterfrågan detta skapar bör riktas mot svensk industri.

Det andra steget blir investeringar i nya produktionsanläggningar. För att svensk industri skall ha en chans att möta denna efterfrågan, måste den få besked nu om vad som väntar, så att industrin kan och vågar göra nödvändiga förberedelser och investeringar.

Det tredje steget tas när värmeproduktionsanläggningar kombineras med mottrycksverk för kraftproduktion då kärnkraften börjar avvecklas. Vi bör redan nu skapa en beredskap för denna situation genom att dels se till att fjärrvärmen byggs ut i tillräcklig omfattning, dels bl. a. reservera mark för mottrycksverk i anslutning till de värmeverk som byggs om.

På det sättet kan vi på en gång skapa förutsättningar för de omedelbart nödvändiga åtgärderna för att ersätta oljan och för de insatser som krävs i samband med kärnkraftsavvecklingen. I denna satsning på oljeersättning och utbyggnad av fjärrvärme bör självfallet också alla möjligheter att utnyttja värmepumpar och annan ny energiteknik liksom spillvärme tas till vara.

Den satsning det här är fråga om ställer krav på riksdag och regering att ge klara riktlinjer om ekonomiska villkor, styrmedel, miljökrav, vilken elpolitik som skall föras och en plan för introduktion av kol och inhemska bränslen. Regeringen är beredd att omedelbart gå in i detta arbete. Vi har redan inlett diskussioner med kommunerna, industrin och forskningsvärlden. Vi förbereder vidare en rad åtgärder som kommer att presenteras i den ekonomisk-politiska proposition som inom kort läggs fram för riksdagen. Ytterligare förslag kommer senare i vinter och nästa år. Men jag kan redan nu ge besked på ett par punkter av stor betydelse för fjärrvärmeutbyggnaden.

Först till miljökraven: Koncessionsnämnden för miljöskydd har i de ärenden som hittills behandlats ställt långtgående miljökrav för nya anläggningar. Riksdagen har i sitt uttalande i våras i anledning av försurningspropositionen förväntat att motsvarande gränsvärden kommer att anges för de anläggningar som nu kan aktualiseras. Detta uttalande kommer att ligga till grund för regeringens agerande i dessa frågor.

Men våra strävanden att värna om miljön får inte leda till att fjärrvärme-producenter av ekonomiska skäl avstår från sådana koleldade anläggningar som är önskvärda mot bakgrund av den energiförsörjningsplan som riksdagen har fastställt. Därför kommer regeringen för det första att föreslå inrättande av den fond för bidrag till avsvavlingsanläggningar som riksdagen tidigare fattat principbeslut om. För det andra kommer vi att stimulera övergången från olja till kol genom att verka för så långt möjligt fasta prisrelationer mellan olja och kol.

Med de här åtgärderna kan de hårda miljökraven ses inte främst som en ekonomisk belastning för fjärrvärmeproducenterna utan mer som ett stöd för industriell utveckling på det här området. För genom ett av samhället stött

utvecklingsarbete och teknikupphandling skapar vi oss ett kunnande, som så småningom – när andra länder börjar tillämpa hårdare miljökrav – kan ge svensk export ytterligare stimulans.

Mitt andra besked gäller de ekonomiska villkoren. För att utbyggnaden av fjärrvärmesystem skall öka har jag tagit initiativ till vissa förändringar i reglerna för de s. k. fjärrvärmelånen. Vi har diskuterat med riksbanken om att ta bort utlandsdelen i fjärrvärmelånen. Riksbanken har ställt sig positiv till det. Därmed har vi tagit ett första steg mot en vidare fjärrvärmeutbyggnad. Vi överväger nu ytterligare åtgärder för att stimulera övergången till fjärrvärmeproduktion.

Regeringen kommer vidare att snabbt och i samarbete med kommunerna utarbeta en plan för introduktion av kol och andra metoder att ersätta oljan. Genom de insatser jag här redovisat och andra insatser som f. n. bereds i kanslihuset skulle ca 25 koleldade förbränningsanläggningar uppföras och ett stort antal värmepumpar installeras. Vidare bör genom detta program en introduktion av anläggningar för bl. a. torv säkerställas, som kan bli ett betydelsefullt inslag i arbetet på att skapa sysselsättning och industriell utveckling i några av de län som drabbats hårdast av arbetslösheten och krisen i industrin.

En sådan plan skulle också ge industrin en stabil grund för planeringen. Den skulle ge samhället en möjlighet att styra utvecklingen med hänsyn till miljökraven.

Herr talman! De arbetsuppgifter vi har framför oss blir av strategisk betydelse för den svenska energipolitiken. De utgör också en unik chans för svensk industri att utveckla kompetens och konkurrensförmåga på ett område av stor betydelse för framtiden. Jag har här velat redovisa huvuddragen i regeringens energipolitik. Jag skall snabbt återkomma med konkreta förslag till beslut om de åtgärder som krävs för att förverkliga denna politik.

Anf. 55 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Låt mig börja med att önska min efterträdare i ämbetet Birgitta Dahl all framgång i rollen som energiminister. Den genomgång som vi har fått lyssna till var både fyllig och målmedveten, och jag tycker att det på många punkter lovar gott för framtiden och för den energipolitik som vi ju i huvuddragen är överens om numera i landet.

Jag hade som utgångspunkt att vi i stort sett nu hade diskussionsstadiet bakom oss, att vi har gått in i ett förverkligandestadium och att man därför bör eftersträva att denna enighet består. Jag är, herr talman, litet ledsen att behöva konstatera att den presentation som Birgitta Dahl gör av dessa gemensamma riktlinjer på ett antal punkter ändå är provocerande. Jag hoppas att detta är en engångsföreteelse och att Birgitta Dahl i fortsättningen försöker eftersträva en bred enighet i energipolitiken.

Birgitta Dahl säger t. ex. att övergången till inhemska och alternativa energislag har fördröjts därför att det har saknats beslut från regeringens sida. Jag har också ofta beklagat att det inte har gått så snabbt som man skulle

önska men samtidigt velat påpeka att väldigt mycket håller på att hända som allmänheten nog inte riktigt har klart för sig. Det kan behöva spridas information om detta för att peppa upp folk som har en äkta entusiasm i de här frågorna och därmed behålla entusiasmen från debattens dagar till de decennier när vi skall förverkliga besluten.

På ett par strategiska punkter, Birgitta Dahl, var det inte mittenregeringens fel utan socialdemokraternas och moderaternas fel att vi inte har kunnat ge besked. Jag tänker i första hand på normerna för svavelutsläpp vid koleldning. Vi hade kunnat ha sådana nu, till glädje för många beslutsfattare i landet som behöver veta vilka regler som gäller. Vi hade vidare bort ha ett fungerande energiverk som hade betytt mycket för beslutsfattarna i näringslivet och i kommunerna.

På båda dessa punkter ville riksdagsmajoriteten något annat. Därför tycker jag inte att man skall kasta sten, Birgitta Dahl, när man sitter i glashus.

Till slut, herr talman, några ord om vattenkraften. Jag tycker att det är bra att det nu blir en prövning, men detta är inte värderingsfritt, Birgitta Dahl. Det är ju trots allt så att ni i första hand inom socialdemokratin måste bestämma er: Vill ni skydda de fyra orörda älvarna eller vill ni inte? Om ni eftersträvar enighet mellan partierna i energipolitiken, låt då de orörda älvarna förbli orörda!

Anf. 56 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Självfallet skall vi ta vara på allt det som vi är eniga om. Vi är eniga om målen i mycket långa stycken. Jag utgår från att alla partier här i riksdagen står fast vid den riktlinje för energipolitiken som har fastställts. Det som har skilt oss åt är metoderna för att nå dessa mål.

Det är faktiskt en grundläggande skillnad av stor betydelse mellan en socialdemokratisk samhällssyn och en borgerlig samhällssyn. Skall vi klara de riktlinjer för energipolitiken och de svåra arbetsuppgifter som vi har föresatt oss att lösa, då krävs det en sådan medveten planering, ett sådant medvetet samhällsarbete för att försöka påverka samhällsutvecklingen, vilket förutsätter en socialdemokratisk samhällssyn. Då räcker det inte med att låta de fria marknadskrafterna agera.

Jag vet inte hur många gånger det sades i folkomröstningskampanjen från vår sida – och där stod ju folkpartiet och socialdemokratin på samma linje – att den inriktning av energipolitiken som Linje 2 stod för, och vilken i hög grad lagt grunden för riksdagsbeslutet, faktiskt förutsätter ingripanden i människors, organisationers, kommuners och andras fria handlingar. Detta går inte att förena utan en mycket målmedveten politik som förutsätter styrning från samhällets sida. På denna punkt har mycket brustit, både centralt och ute i de borgerligt styrda kommunerna. Men självfallet är det ett önskemål att vi skall slippa tvista om detta. Ändå känner jag mycket stor trygghet inför mina arbetsuppgifter när vi nu har fått en annan ledning i samhället. Jag tror det är en förutsättning för att den här politiken skall kunna drivas med tillräcklig kraft. Jag säger detta inte minst med tanke på

vad som har hänt ute i kommunerna.

Sedan ett par kommentarer till de konkreta frågor som Ingemar Eliasson ställde. Det rådde länge en oenighet i regeringen om normerna för svavelutsläpp och en ovilja att över huvud taget komma med några riktlinjer. De riktlinjer som sedan presenterades för riksdagen var klart otillräckliga från miljösynpunkt. Det var tack vare att den socialdemokratiska linjen vann här i riksdagen i våras som vi fick normer för svavelutsläppen när det gäller miljön som tillgodoser de långtgående krav vi måste ställa.

Jag har deklarerat här i dag att det är dessa normer vi skall följa, och att vi också skall ställa resurser till förfogande för att kunna utveckla den avancerade miljöteknik som krävs för att få någon fart på denna satsning.

Slutligen till frågan om vattenkraften. Det är min förhoppning att vi från alla sidor skall gå in i det arbete som skall bedrivas i beredningen och sedan fullföljas av riksdagen och regeringen – att vi äntligen skall kunna få politisk majoritet, en så bred parlamentarisk majoritet som möjligt, för att lösa den mycket svåra konflikt som finns i samhället när det gäller vattenkraftsutbyggnaden. Det är en illusion att tro att det finns någon trygghet för någon part i den här konflikten så länge vi inte kan samla en bred parlamentarisk majoritet kring beslut som verkligen leder till en lösning. Vi är inte överens på den här punkten. De skilda synpunkterna skär igenom alla partier. Nu skall vi göra en gemensam ansträngning för att få beslut som håller för framtiden. I det arbetet går vi från vårt håll in med god vilja.

Anf. 57 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Det som Birgitta Dahl säger är litet inkonsekvent. Dels föreligger det en skillnad i samhällssyn mellan socialister och borgare, dels skall vi samtidigt försöka eftersträva gemensamma tag. Vi kan naturligtvis aldrig nå fram till en gemensam uppfattning om vilken samhällssyn som skall ligga i botten, eftersom Birgitta Dahl är socialist och jag är liberal. Men det går ändå att i praktisk handling komma till samma slutsatser utifrån olika ideologiska utgångspunkter, och det är dem som jag tycker det är intressant att nu få testade. Innebär den samhällssyn som Birgitta Dahl står för att socialdemokraterna håller öppet för en skövling av miljövärden i de fyra stora orörda älvarna, medan en liberal samhällssyn innebär större aktsamhet om miljön? Jag spetsar till det medvetet, men det är denna skillnad i värdering som föreligger i just den frågan. När man går in i ett sådant här arbete går det inte – hur mycket tålamod och goda avsikter man än har – att se bort från värderingarna. Och vår värdering är att vi skall försöka klara av att uppnå de 65 eller 66 TWh utan att skövla viktiga miljövärden när det gäller de fyra stora orörda älvarna.

Ett annat exempel är hur vi skall stimulera övergången från olja till alternativa energislag. Det är en gemensam värdering – vi kan bortse från de olika ideologiska utgångspunkterna, eftersom vi här kommit till samma slutsats. Men hur skall det gå till? Är Birgitta Dahl beredd att låta oljeersättningsfondens verksamhet fortsätta efter den nu pågående treårs-

Torsdagen den
28 oktober 1982

Allmänpolitisk
debatt

perioden? Det finns ju inget beslut om en fortsättning. Vi i folkpartiet tycker att fonden skall hållas vid liv ytterligare en tid. Hur går det till? Jo, man behåller avgiften på oljan och använder de pengarna för att stimulera andra energislag. Det är att använda prismetanismen för att styra över från en produkt till en annan. Det är alltså att använda marknadsekonomiska instrument för att uppnå ett resultat. Det vore bra om en socialist kunde instämma i detta marknadsekonomiska betraktelsesätt.

Slutligen vill jag påpeka, Birgitta Dahl, att det var i en socialdemokratiskt styrd kommun, nämligen Stockholms kommun, som vi hade de största besvären, därför att socialdemokraterna inte på länge kunde bestämma sig för att säga nej till Forsmarkstunneln. Var därför litet försiktig i kritiken av kommunerna när det gäller uppdelningen i borgerliga och socialdemokratiskt styrda kommuner! Stockholm var här ett beklagligt undantag, där det alltså var socialdemokratiskt styre.

Anf. 58 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Den första frågan som Ingemar Eliasson ställde, om vi var beredda att tillåta skövlingar av älvarna, var ungefär av samma slag som den berömda frågan till den försumlige mannen om han hade slutat slå sin fru. Vi kommer naturligtvis inte att tillåta någon skövling av några naturvärden. Det är faktiskt socialdemokratin som har tagit initiativen till den kanske hårdaste miljölagstiftningen i något land, till riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen och till en rad andra åtgärder för att skydda miljön och naturen.

Vad denna utredning skall vara fri att göra är att ta reda på hur olika alternativ ser ut, alltifrån älvräddarnas förslag till förslag som gäller de vattendrag som hittills varit undantagna från utbyggnad. Och när vi säger att denna utredning skall kunna göra detta, följer vi upp ett riksdagsbeslut från i våras. Vad riksdagen gav regeringen i uppdrag att göra var att tillsätta en utredning som skall tala om hur olika alternativ ser ut. Vi behöver inte vara rädda för sanningen. I den utredningen skall nämligen miljövärdena, bevarandevärdena, granskas och jämföras med effekterna på sysselsättning och samhällsekonomi av olika alternativ för den vattenkraftsutbyggnad som riksdagen enhälligt har fastställt som en av förutsättningarna för att vi skall klara kärnkraftavvecklingen. Den som känner sig trygg i övertygelse om hur vattenkraftsutbyggnaden skall ske, behöver inte vara rädd för en sådan granskning.

Det är dessutom min förhoppning, som sagt, att vi skall kunna resonera oss fram till så bred enighet som möjligt för att kunna fatta beslut som står sig, därför att vi har gjort en allvarlig ansträngning och lyckats med att lösa en mycket svår konflikt i samhället.

Jag tänker inte gå in på en diskussion om vilka organisatoriska former och annat som vi skall välja för att stimulera utvecklingen framöver och främja och styra den. Den diskussionen pågår i kanslihuset. Vissa pusselbitar kommer Ingemar Eliasson och andra att få ganska snart, hoppas jag, under loppet av det följande året. Men en sak vill jag säga. Även om vi är beredda att använda stimulans – kommunerna skall stödjas, utvecklingen av ny teknik

skall stödjas, utvecklingen av avancerad miljöteknik skall stödjas – så tänker vi inte lita endast på marknadskrafterna. Vi har haft många exempel inom energipolitikens område på att de ensamma inte förmår utnyttja vad som krävs för att vi skall kunna nå de mål vi har satt upp för energipolitiken. Vi behöver gå in med ett aktivt pådrivande arbete från samhällets sida. Där ser jag ett samarbete mellan regeringen, kommunerna, industrin, forskningsvärlden och den engagerade opinionen hos enskilda människor för att aktivt påverka utvecklingen som den viktigaste resursen vi har att ta till vara.

Anf. 59 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag tror att allt fler börjar få klart för sig att en framgångsrik energipolitik har avgörande betydelse för Sveriges ekonomi och för ökad sysselsättning. Energiministern har gett uttryck för samma åsikter här tidigare, och det tycker jag är mycket positivt. Energisektorn är tvcklost den mest expansiva delen av vårt näringsliv. Att på ett positivt och konstruktivt sätt ta till vara dessa expansionsmöjligheter är av största betydelse.

De flesta ser i expansion endast en ökad produktion och konsumtion. Centern har inte ställt upp på den linjen. Vi har envist hävdad att den mest positiva expansionen/utvecklingen får vi genom att *bruka bättre* i stället för att *förbruka mera*.

Det är ju faktiskt så att det inte är energin som sådan som är värdefull, utan resultatet av energianvändningen som betyder något. Det är ett varmt och skönt rum vi värdesätter och inte att det går åt si eller så många liter olja för att värma upp rummet.

Denna "bruka bättre"-politik som centern har drivit envist och med skärpa har ofta uppfattats som negativ och nej-sägande. Detta är helt fel. Det är i stället så att just centerns linje har varit den mest progressiva och lönsamma. Alla de påståenden som spritts i debatt och massmedia om att centern alltid säger nej och inte ger klara besked är helt felaktiga.

Herr talman! En liten tillbakablick ger klara besked om detta och kan ge en nyttig lärdom för framtiden.

Hur var det med hetvattentunneln från Forsmark? Det var centern som drev värmepumpsalternativet och fick det inskrivet i energipropositionen med krav på att det skulle utredas. Det är tvcklost detta framsynta centeralternativ som förhindrade att riksdagen låste sig för hetvattentunneln, som, om den hade kommit till stånd, skulle blivit en mängmiljardsatsning på ökad energikonsumtion – mer förbrukande i stället för bättre brukande.

Först kom folkpartiet och sedan även socialdemokraterna underfund med att centern hade helt rätt, och man ställer nu med smärre omskrivningar helt upp på centerns linje för Stockholms värmeförsörjning. Särskilt socialdemokraterna, energiministern, borde känna stor tacksamhet mot centern, som med sin envishet och framsynthet räddat socialdemokraterna från att binda sig för ett nytt Stålverk 80, som hetvattenstunneln från Forsmark närmast kan liknas vid.

Om socialdemokraterna tagit sitt förnuft till fånga redan våren 1981, skulle utbyggnaden av Stockholms värmeförsörjning ha kunnat vara i full gång och i

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

dag ha givit ett betydande tillskott av värdefulla arbetstillfällen och lönsamma investeringar. Men det var socialdemokraterna som var handlingsförlamade våren 1981. Det var socialdemokraterna som då sade nej.

Herr talman! Det kan vara värt att med ett par exempel bevisa varför Forsmarkstunneln skulle ha inneburit en satsning på ökat förbrukande.

För det första är det nödvändigt med mycket höga vattentemperaturer för att få ner dimensionen på hetvattenstunneln.

När hetvattensavtappningen i slutet av 1990-talet skulle komma att ersättas med kolkraftverk i Forsmark, så skulle på grund av den höga vattentemperaturen möjligheterna till elproduktion minska. Vid utnyttjande av samma fjärrvärmenät för kraftvärmeproduktion blir elproduktionen ca 15 % lägre i Forsmark än i närförlagda kraftvärmeverk.

För det andra kommer den elenergi som behövs för att driva pumparna för Forsmarkstunneln i huvudsak att gå förlorad i form av värmeförluster på vägen från Forsmark till Stockholm. Om den elenergi som erhålls genom effektivare kraftvärmeproduktion i närförlagda kraftvärmeverk och den elenergi som sparas genom att hetvatten icke behöver transporteras från Forsmark och åter dit utnyttjas för drift av eldrivna värmepumpar, kan ca 2,5 TWh värme produceras utan att tillgången på elström minskar för övriga abonnenter. Detta motsvarar ca 400 000 ton kol per år. Detta är ett mycket lönsamt resultat av att bruka bättre. Det sade vi redan våren 1981. Då ville ingen tro oss. I dag är i varje fall värmepumpstekniken ett etablerat faktum.

Socialdemokraternas energiexpert Liljegren påstod i en artikel i Svenska Dagbladet under brinnande valrörelse att centerns "långbänkar" med start av nya kärnkraftverk 1977 och 1978 skulle ha inneburit stora förluster. Eftersom det aldrig blev plats i Svenska Dagbladet för mitt svar, vill jag göra en mycket kort kommentar här och nu och eventuellt få en reaktion från energiministern. På det sättet undviker vi ju alla långbänkar.

I verkligheten medförde laddningsförseningarna 1977 och 1978 knappast några förluster, men det kommer däremot byggandet av reaktor 11 och 12 att göra. Det kommer att handla om miljardförluster per år.

Tänk om socialdemokraterna våren 1980 hade lyssnat på centerns goda råd och vädjan i näringsutskottet att högst tolv reaktorer mycket väl kunde vara lika med tio! Då hävdade socialdemokraterna att det var just dessa två kärnkraftverk som skulle rädda Sveriges ekonomi och energiförsörjning. Centern hävdade bestämt att det var samhällsekonomiskt oförsvarligt att fortsätta byggandet av reaktor 11 och 12. Vi ansåg oss dock nödgade att acceptera majoritetens tolkning av folkomröstningsresultatet. Nog borde de som fick majoriteten i folkomröstningen ha besinnat sitt ansvar och ge formuleringen *högst* tolv en rejäl innebörd.

I dag måste alla erkänna att centern hade rätt, och att vad socialdemokraterna våren 1980 hävdade skulle bli en investering ur krisen har blivit en investering djupare in i krisen.

Tänk om de 15–17 miljarder som skulle ha kunnat frigöras, om utbyggnaden av reaktor 11 och 12 hade avbrutits direkt efter folkomröst-

ningen, hade använts för energihushållning och alternativ energi – bättre brukande – i stället för en ensidig satsning på ökad produktion! Det är centerns linje då som nu. Det skulle ha gett mycket mera sysselsättning, god lönsamhet, bättre miljö och mindre avfallsproblem. Men socialdemokraterna sade som vanligt nej.

Socialdemokraternas nejsägande har varit förödande i många viktiga energifrågor. Ett annat exempel är kolmiljökraven. Kommunerna och företagen har ett stort behov av klara besked om vilka villkor som skall gälla vid eldning med kol. Men socialdemokraterna säger nej när regeringen kommer med konkreta förslag – förslag som socialdemokraterna själva har varit med om att beställa.

Socialdemokraterna sade att man ville gå minst lika långt som regeringen men sade samtidigt nej, trots att förslaget byggde på naturvårdsverkets bedömningar som ett år tidigare just av socialdemokraterna hade upphöjts till högsta visdom. Våren 1982 blev med ens beskedet från utredningen Kol, hälsa och miljö så avgörande att det måste inväntas. Jag må säga att det är många och underliga turer som alltid tycks leda till nej!

Både i Svenska Dagbladet och här i debatten i dag har energiministern talat om de kolmiljökrav som fastställdes i våras. Hon hänvisar till en praxis avseende två eller tre fall. Energiministern anser att detta är det klara besked som skall ges kommunerna. När det fanns klara förslag att ta ställning till, så förkastade man dessa. Samtidigt fanns det en passus i talet där energiministern talar om 25 stora koleldade hetvattencentraler eller kraftvärmeverk ute i kommunerna. Statliga medel skall satsas på att få arrangemang för en effektiv rökgasrening.

Det ligger en fara i denna centralstyrning av satsningen. Vi får vara medvetna om att hela spillvärmesektorn är något som liksom tillkommit, och att den sannolikt kommer att ta en större bit av energiförsörjningen än kolet. Det sker också en utveckling på kolsidan som innebär att vi sannolikt framöver kommer att i begränsad omfattning elda med kol som fast bränsle. Det blir inte alls fråga om samma rökgasledningar om vi har flytande kol i olika former som redan innan det används som bränsle har genomgått en rening. Det innebär alltså menar jag att man måste vara mycket försiktig med att centralstyra en kolsatsning som snart kan visa sig vara felaktig. Det är spillvärmerna och de inhemska bränslena som är de naturliga första satsningarna.

Lika oförståeligt är socialdemokraternas nejsägande till inrättande av energiverk den 1 juli 1982. Vi borde alla vara eniga om vikten av att kommunerna får bra stöd och goda råd från statliga myndigheter. Att i ett så avgörande skede, som det då vi skall starta genomförandet av oljeersättningsplanerna är, avstå från att samla de statliga resurserna i en för uppgifterna lämpad organisation är oansvarigt. Här vilar ansvaret tungt på socialdemokraterna.

Elpolitiken kommenterar jag inte här. Jag kommer rätt snart att få chans att göra det i en interpellationsdebatt med energiministern.

Herr talman! Denna lilla genomgång har två syften: dels att ge en

rättvisande bild av den energipolitik som centern har drivit, dels att utgöra ett gott råd till den nya regeringen, som bör fundera över hur rätt centern har fått på punkt efter punkt. Det kan faktiskt vara väl värt att lyssna och att lära litet snabbare i fortsättningen.

Det finns ytterligare en mycket viktig fråga som jag måste beröra. Centern hade i våras en partimotion, som syftade till förbud mot upparbetning av använt kärnbränsle. Vi redovisade i motionen uppfattningen att slutförvaring utan upparbetning fortsättningsvis bör vara en mindre riskabel metod när det gäller det definitiva omhändertagandet av använt kärnbränsle och att forskningsinsatserna på detta område borde inriktas på denna metod. Vi menade också att det fortsatta arbetet i atomlagstiftningskommittén måste inriktas på detta. Vi menade vidare att ett nej till upparbetning är en viktig fredsfråga. Sambanden mellan civil kärnkraft och kärnvapen blir alltmer uppenbara. Vi poängterade även att en viljeytring från riksdagen till regeringen, att upparbetning av svenskt avfall inte bör komma i fråga, inte förändrar de rättsliga reglerna, genom vilka kärnkraftens drift f. n. regleras.

Socialdemokraterna har tidigare deklarerat – jag hänvisar till en partimotion våren 1982 – "att upparbetning borde inte tillåtas, så länge riskerna för kärnvapenframställning av det högaktiva avfallet finns". Riskerna i detta sammanhang har ju ökat markant under de senaste åren. Det är också huvudargumentet för att centern aktualiserat frågan.

Sanningen är att socialdemokraterna aldrig har velat ta ställning i den konkreta avfallsfrågan. Man har velat skjuta frågan på ovisst framtid. Den behöver inte lösas nu. Vi kan forska vidare och ta ställning om tio femton år, har socialdemokraterna ofta sagt.

Några bärande motiv för att socialdemokraterna inte stödde centerns motion i våras finns inte. Kovändningen och nejsägandet är kanske det allvarligaste av allt.

Nu har energiministern åter börjat tala om att socialdemokraterna inte vill upparbeta använt kärnbränsle men skyller på att vi är bundna av upparbetningsavtal.

Det kan väl knappast vara möjligt att energiministern inte vet att det i dag sannolikt finns goda förutsättningar för att överlåta dessa upparbetningsavtal och att det troligen finns ett inte obetydligt – för att inte säga mycket stort – intresse från kärnkraftsföretagen att göra det. Upparbetning är dyrt, mycket dyrt. De möjligheter som sannolikt finns i dag att utan förlust överlåta upparbetningskontrakt är tidsbegränsade. Om det verkligen finns en vilja hos energiministern att komma ifrån upparbetning, finns det all anledning att smida medan järnet är varmt.

Herr talman! Låt mig bara till sist konstatera att även om energipolitiken till alla delar inte blivit så effektiv som centern förespråkade, har dock mycket som varit positivt hänt under de senaste åren.

Effektivare energianvändning har blivit ett begrepp, som nu tar sig uttryck i ökat tillvaratagande av spillvärme samt utnyttjande av värmepumps- och återvinningsteknik. Skogsindustrin förstår i dag värdet av att ta till vara mera

av skogsråvaran och är nu närmast pådrivande när det gäller att skapa en bättre marknad för bränsleflis.

Min taletid är nu slut. Jag får eventuellt återkomma i en replik.

Anf. 60 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Ivar Franzéns anförande föranleder egentligen bara en kommentar, och det är att det väl ändå får vara någon måtta på centerns dubbelmoral.

Ta först frågan om kolet. Här släppte ni fram normer som flerdubblade de tillåtna utsläppen jämfört med hur det var tidigare. Sedan kom ni i våras med ett förslag som var oacceptabelt ur miljösynpunkt och som vi naturligtvis gick emot. Dess bättre fick vi i stället igenom våra hårdare krav när det gäller miljön.

Sedan till frågan om upparbetningen: Risken för kärnvapenspridning är inte någon nyhet för det senaste året, Ivar Franzén och övriga från centern! Den har funnits så länge som den här frågan har varit aktuell.

Vi har motsatt oss villkorslagen, som är det som har släppt fram upparbetning i Sverige och som ni i centern har ansvaret för. Vi har från första stund motsatt oss den och de beslut och avtal om upparbetning som har fattats.

Om ni hade lyssnat på oss skulle vi inte ha behövt vare sig villkorslagen eller några avtal om upparbetning. Men det var ju regeringsfrågan – möjligheterna att få sitta på taburetterna – som gjorde det så nödvändigt att driva fram villkorslagen och besluten och avtalen om upparbetning.

Det får vara någon måtta på dubbelmoralen, Ivar Franzén!

Anf. 61 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Vi företräder ingen dubbelmoral. Därtill försöker vi att i någon mån hålla oss till sanningen. Var ligger sanningen i påståendet att vi har föreslagit flerdubbla svavelutsläpp? Sifferserien 2 000, 1 600 resp. 800 ton svavel talar ju för sig själv. Det är hela tiden en markant förbättring i takt med att tekniken utvecklats. Det energiministern nu påstår är en direkt avvikelse från vad man kan kalla sanning.

Låt mig kommentera vattenkraften mycket kort: Redan när vi skrev energipropositionen konstaterade vi att den vattenkraft som var utbyggd, under byggnad eller beslutad borde kunna ge ca 63,5 TWh per år. Den ytterligare utbyggnad till de 65 TWh som vi var överens om skulle skapas på relativt kort tid innebär ett ganska marginellt tillskott och är alltså inte den stora och avgörande fråga som energiministern vill göra den till. Det finns möjligheter att vinna en hel del av detta genom ytterligare effektivisering av befintliga anläggningar eller kompletterande vattenkraftsutbyggnad.

Energiministern hoppas väldigt mycket på den socialdemokratiska ledningen ute i kommunerna. Då får jag bara uttrycka förhoppningen att det verkligen blir en förbättring jämfört med vad det varit tidigare. Se t. ex. på Norrbotten, där man har haft socialdemokratisk ledning. Har det hänt något speciellt positivt där? Nej, de har varit mycket negativa till många goda

centerförslag som har framlagts i den delen av landet. Det finns många sådana exempel.

Villkorlagen har två öppningar, och det har den alltid haft. Den ena gäller slutförvaring efter upparbetning, den andra direktförvaring. Villkorlagen har på intet sätt ensidigt styrt mot det ena. Det är ett val som kärnkraftsägarna gjorde vid den aktuella tidpunkten.

Det är viktigt att vi får till stånd en bränslemarknad, framför allt för de inhemska bränslena, torv såväl som bränsleflis. Där har kommunerna en mycket viktig uppgift. Jag hoppas bara att den uppgiften inte skall bli centralstyrd – det finns en hel del i energiministerns inlägg som inger mig farhågor för det. Då kommer vi inte att ha möjligheter att tillvarata den lokala anpassning som är så viktig för att få bästa resursutnyttjande och verkligen komma åt detta att bruka bättre.

Jag hann inte med att räkna upp så många exempel på allt det positiva som har hänt på energiområdet i mitt förra anförande, och jag skall inte heller nu trötta kammaren med att fortsätta uppräknningen. Jag vill bara säga att det har hänt och händer mycket som är positivt. Men det allra viktigaste är att huvudinriktningen för en framgångsrik energipolitik måste vara att bruka bättre. Det är detta som ger arbete och god ekonomi.

Anf. 62 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att meddelande om kvällssammanträde nu har anslagits.

Anf. 63 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall i mitt inlägg ta upp endast ett delfält i den svenska politiken, nämligen energipolitiken, och inom det delfältet bara beröra vissa frågor.

Efter det att debatten om kärnkraften blossade upp i början av 1970-talet och dominerade den energipolitiska debatten blev det nästan tyst i och med folkomröstningen i mars 1980. Det förhållandet att energipolitiken förflyttats ut ur fokus efter folkomröstningen betyder inte att den är mindre viktig än den var tidigare. Landets energiförsörjning är strategiskt viktig för vårt industrisamhälles framtid, och den är strategiskt viktig också för bevarandet av en livsvänlig miljö.

Om vi inventerar våra nationella energikällor och i det sammanhanget lägger in kärnkraften som en parentes, kan vi konstatera att vi kommer att vara hänvisade till betydande import av energiråvara under överskådlig tid framöver – detta under förutsättning att vi skall förädla och till stor del exportera vår vedråvara från den svenska skogen. Vad som då kan komma i fråga är olja, kol och naturgas. Med den utgångspunkten skall jag beröra några problem och ställa ett antal frågor till statsrådet Birgitta Dahl om den energipolitik som den nya socialdemokratiska regeringen tänker föra.

Jag skall då börja med den svenska kärnkraftsparentesen – av statsrådets inledningsanförande framgick det att också hon anser att det är fråga om en parentes. Min utgångspunkt är densamma som alla de andra riksdagspar-

tierna har, möjligen med undantag för moderaterna, nämligen att resultatet av folkomröstningen om kärnkraften i Sverige skall respekteras. Linje 2 i folkomröstningen stöddes ju av socialdemokraterna och folkpartiet. Den linjen blev störst i folkomröstningen, och de som representerade den ville, som man sade, "Avveckla kärnkraften – men med förnuft". Det är denna "avveckling med förnuft" som jag nu vill beröra med några frågor.

Det är visserligen ännu långt till år 2010, då all svensk kärnkraft skall vara avvecklad, men från vpk och från folkkampanjen anser vi att det snarast skall utarbetas en plan för avveckling av den svenska kärnkraften. Både dansk och sydsvensk opinion har krävt att kärnkraftverket i Barsebäck snarast skall stängas. För att tillmötesgå en sådan opinion vore det lämpligt att avvecklingen började just i Barsebäck. Någon elbrist torde inte lägga några hinder i vägen för att Barsebäck avvecklas.

Jag vill först fråga: När kan vi få en genomtänkt plan för avveckling av den svenska kärnkraften, och kommer avvecklingen att börja med avstängning av verket i Barsebäck?

En annan sak som jag vill ta upp gäller hanteringen av det högaktiva avfallet från den svenska kärnkraftsproduktionen. Det var ju svårigheten att lösa den hanteringen som vållade den huvudsakliga debatten före haveriet i TMI 2, efter vilken tidpunkt det blev debatt också om reaktorsäkerhet och beslut om en folkomröstning. Man utgick länge ifrån att det högaktiva avfallet skulle upparbetas. Sedermera har man kommit fram till att man kunde låta bli att upparbeta och i stället direktförvara avfallet som det är. Denna metod har fått ökad tyngd sedan det stod klart att den svenska kärnkraften skulle bli en parentes. Uttalanden från socialdemokratiskt håll tyder på att man numera förordar direktförvaring av det högaktiva avfallet utan upparbetning. Det är en ordning som vpk också stödjer.

Men följer man den linjen, reser sig ändå några problem som jag vill ta upp. Om vi skall direktförvara utan upparbetning, vad skall vi då med Cogémaavtalet till? Bör inte då regeringen medverka till att detta avtal undanröjs? Detta avtal är ju inte, som jag ser det, ett avtal mellan regeringar utan ett avtal mellan SKBF, Svensk kärnbränsleförsörjning, och Cogéma. Jag kan inte se något hinder för att regeringen skulle kunna stoppa utförsel av svenskt högaktivt kärnbränsleavfall och att ett sådant beslut skulle kunna vara force majeure i avtalets mening. Om så är fallet skulle Cogéma inte heller kunna utkräva skadestånd.

Min andra fråga är: Kommer regeringen att stoppa utförseln av högaktivt svenskt kärnbränsleavfall, och kommer man att utreda frågan om direktförvaring och stoppa provborrningarna i svenska berg, som ju förutsätter förvaring av upparbetat avfall?

Om vi nu utgår ifrån att direktförvaring utan upparbetning i fortsättningen skall gälla, så uppstår det ännu ett problem. Under de borgerliga regeringarnas tid tillkom ju den s. k. villkorlagen. Den lagen knöt laddningstillstånd för nya kärnkraftsreaktorer till att upparbetningen av det högaktiva avfallet var säkrad och till att frågan om förvaring efter upparbetningen var tillfredsställande löst. Om nu detta faller bort, vad skall

man då utgå ifrån för att få laddningstillstånd för Forsmark 3 och Oskarshamn 3?

Min tredje fråga är: Om vi utgår ifrån att s-regeringen vill ge laddningstillstånd för Forsmark 3 och Oskarshamn 3, på vilken legal grund skall ett sådant tillstånd ges?

Ytterligare en fråga som berör den svenska kärnkraftsparentesen är försörjningen med nytt kärnbränsle. För att ordna en sådan försörjning finns ju det redan nämnda SKBF. Detta företag torde knappast ha några större svårigheter att ordna försörjningen genom import. Därmed skulle en svensk uranbrytning inte behöva vara aktuell. Vpk har i sitt energipolitiska program tagit in kravet att det inte skall ske någon uranbrytning i Sverige.

Min fjärde fråga är: Avser s-regeringen att avstå från uranbrytning i Sverige?

Jag lämnar med detta problemen kring den svenska kärnkraften och tar upp några andra energipolitiska problem. Från vpk:s och folkkampanjens sida har vi ständigt betonat vikten av hushållning med energi, och vi har betonat värdet av att det ges utrymme för utveckling av förnybara alternativa energikällor. Vi tror inte att vare sig hushållning eller utveckling av alternativa energikällor slår igenom i den energipolitiska verkligheten utan att samhället går in och medvetet styr utvecklingen. En sådan samhällelig styrning måste ha en legal grund att stå på. En sådan lagstiftning måste prioritera energihushållning i alla sammanhang, och den måste reservera utrymme för utveckling av alternativa energikällor också i ett läge då onödigt många kärnkraftverk gett ett elöverskott, som på något sätt måste realiseras. Hushållning är dubbelt lönsam. Den minskar resursförbrukningen och störningarna när det gäller den yttre miljön. Alternativen är särskilt viktiga, därför att det rör sig om varaktiga energikällor som finns nu och kommer att finnas under all överskådlig framtid.

Min femte fråga till s-regeringen är: Kan vi räkna med att få en energihushållningslag som ger de styrmedel som behövs för en konsekvent energihushållning och för utveckling av alternativa förnybara energikällor?

Det sista problem som jag vill ta upp nu är kolhanteringen. Under den debatt som föregick folkomröstningen om kärnkraften framfördes som argument från företrädare för linje 1 och 2 att vi skulle få ett Kolsverige om kärnkraften avvecklades från sex aggregat under tio år. Folkomröstningen gav ju möjlighet att bygga högst 12 aggregat och använda dessa under deras tekniska livslängd. Ändå introduceras nu kol som en allt viktigare energikälla här i landet. Vi anser från vpk att man får acceptera en viss kolanvändning. Men skall kol ersätta olja får det inte innebära ökade miljöstörningar jämfört med den oljeanvändning som kolet ersätter. Därför är det viktigt att vi kommer fram till klara miljökrav, som de svenska kolanvändarna har rätt till efter.

Det är inte så länge sedan vi här i kammaren behandlade ett förslag till riktlinjer som lades fram av den avgångna mittenregeringen. Det förslag som mittenregeringen lade fram innebar en skärpning i förhållande till gällande

ordning. I samband med detta förslag från regeringen behandlades en motion från vpk, där vi krävde att riksdagen skulle principuttala sig för de kolriktlinjer som naturvårdsverket dragit upp. Det ville nu inte riksdagsmajoriteten göra. Regeringens förslag avlogs. Vpk röstade, sedan det egna förslaget fallit, också på avslag för mittenregeringens förslag. Det gjorde vi därför att företrädare för socialdemokraterna klart deklarerade att det förslag som kommer att läggas fram sedan Kol, hälsa, miljö är klar med sitt utredningsarbete kommer att vara bättre ur miljösynpunkt än det som då avlogs. I valrörelsen har Olof Palme sagt: Vi avstyrkte mittenregeringens förslag, därför att vi avsåg att komma med ett bättre förslag nästa år, när vi vet mer. Jag utgår från att detta vallöfte kommer att infrias och ställer nu min sista fråga:

Kan vi utgå från att de medgivna utsläppen från den svenska kolanvändningen kommer att läggas på en nivå som inte överstiger den som föreslagits av statens naturvårdsverk?

Anf. 64 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! En del av de frågor som Per Israelsson tog upp behandlade jag faktiskt i mitt huvudanförande, men jag skall försöka att här kort svara på de sex frågorna.

Hans första fråga var: När kan vi få en gällande plan för kärnkrafts-avvecklingen?

Som jag deklarerade i mitt anförande startar vi nu omedelbart med olika praktiska åtgärder för att ersätta olja och kärnkraft för att fullfölja de mål som fastställdes genom folkomröstningen.

Den ordning i vilken de olika reaktorerna skall tas ur bruk skall också – i enlighet med vad vi sade i folkomröstningen och de efterföljande besluten – helt och hållet bestämmas av de säkerhetsstudier som görs beträffande de olika reaktorerna. Den enda – men mycket viktiga – restriktionen är att den sista reaktorn skall ha tagits ur bruk senast år 2010.

Säkerhetsstudierna pågår. Det är de som kommer att avgöra i vilken takt reaktorerna tas ur bruk, och då kommer också frågan om Barsebäck att klargöras. Men jag vill samtidigt ta tillfället i akt och berätta för Per Israelsson att regeringen – efter lång försening hos den tidigare regeringen – i dag har beslutat om att tillsätta de svenska ledamöterna i den svensk-danska Barsebäckskommittén. Det blir Hans Löwbeer och Kerstin Lindahl-Kiessling, båda med ett förflutet i bl. a. reaktorsäkerhetsutredningen, samt Sture Holmqvist, som representerar kommunerna i den berörda delen av Sverige. Vi kommer att gå in i det här samarbetet med Danmark med allt det ansvar och allvar som frågan kräver.

När det gäller hanteringen av det högaktiva avfallet är det vår uppfattning att vi bör säga nej till uppärbetning så länge som det finns risk för kärnwapenspridning. Vi kommer inte att tillåta några nya sådana avtal. Vi vill däremot inte i dag binda oss för vilken metod för slutdeponering som vi skall använda oss av, av det enkla skälet att de metoder som hittills har presenterats har forcerats fram av villkorlagen och hanteringen i de

borgerliga regeringarna. Vi vill åstadkomma en möjlighet att utveckla ännu bättre och säkrare metoder än vi i dag känner.

Jag kommer inte att kommentera frågan om utförselbeslut i sådana ärenden som berörs av de avtal som har slutits inte bara med Cogéma utan mellan svenska och franska staten – f. ö. på direkt tillskyndan av Olof Johansson personligen – helt enkelt av det skälet att behandlingen av den frågan pågår i kanslihuset, och det vore fel av mig att i dag kommentera den.

Vi skall ju få en ny lagstiftning på det här området. Atomlagstiftningskommittén beräknar att vara färdig med sitt arbete vid årsskiftet, och vår strävan är att så snart som möjligt ersätta den nuvarande lagstiftningen, framför allt villkorlagen, som vi anser är en dålig lag. med en ny lagstiftning, och det går därför inte att i dag kommentera frågan, enligt vilken lagstiftningen de två sista reaktorerna kommer att behandlas.

Så till frågan om uranbrytning. Den socialdemokratiska partikongressen har i den frågan fastställt en linje som regeringen kommer att följa. Någon brytning av uran för export skall inte tillåtas. Någon brytning av uran för det svenska kärnkraftsprogrammet är inte nödvändig – vi kan försörja det ändå. Men vi håller frågan öppen för den händelse vi skulle behöva bryta uran av beredskapsskäl.

Vi är självfallet beredda att ta till lagstiftning, t. ex. en sådan energihushållningslag som vi har talat om i vårt energipolitiska program och i våra partimotioner tidigare här i riksdagen. En sådan lag behövs för att ge samhället och inte minst kommunerna möjlighet att driva på en riktig utveckling när det gäller hushållning med energi. Men vad som framför allt är viktigt nu är aktiva åtgärder ute i kommunerna och från regeringens sida, och det är vi beredda att satsa mycket på.

Som svar på den sista frågan vill jag säga att det skall vara en planerad, försiktig kolintroduktion, som skall garantera att vi klarar att ge kolet den plats som riksdagen har fastställt för att ersätta olja, men det skall inte bli en massiv kolintroduktion utan miljökrav. Därför skall vi ha en plan för kolintroduktionen som bl. a. ger oss möjlighet att påverka var och hur mycket man använder kol med hänsyn inte minst till miljön, och vi skall ha miljöregler för kolet som är stränga.

Som Per Israelsson säkert vet innebär de normer som koncessionsnämnden utgått ifrån i huvudsak samma regler som naturvårdsverket har tillämpat. Vad vi slutligen kommer att stanna för när Kol-hälsa-miljöprojektet är klart och remissbehandlat och vi har tagit ställning vore det fel att i dag säga någonting om i detalj. Men det blir hårdare regler än dem som mittenregeringen i våras föreslog.

Anf. 65 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag tackar statsrådet Birgitta Dahl för att hon så utförligt ville svara på samtliga mina frågor, vilket jag knappast hade väntat mig.

En fråga förstår jag att hon inte kan svara på, den som gällde utförsel av högaktivt avfall. Det är en svår fråga, och den har vissa juridiska

komplikationer. Men jag fick ändå veta att regeringen har sin uppmärksamhet riktad på den.

Jag kan instämma i mycket av vad statsrådet sade. Också vi anser att det finns en god grund för att utveckla en offensiv svensk energipolitik som kan ge ökad sysselsättning inom landet i svensk produktion. Det bör också gå att komma överens om normer för kolanvändningen – säkerligen en kontroversiell fråga i alla partier, också i vårt parti. Jag fick beskedet att de normer som skall utfärdas kan komma att ligga i närheten av naturvårdsverkets. Det sades faktiskt också redan i debatten om regeringspropositionen.

Jag konstaterar alltså att jag har fått mycket bra svar på de frågor som jag ställde. De var inte avsedda att provocera statsrådet eller framhålla hur bra vi själva har varit tidigare – som Ivar Franzén försökte göra – utan jag ställde dem för att få reda på den nya regeringens politik. Det tycker jag att jag har fått så långt det går.

Anf. 66 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Bostaden har stor betydelse i ett samhälle som vårt. För den enskilde och den enskilda familjen är en bra och billig bostad ett eftersträvat mål. Ur samhällets synvinkel är bostadssektorn en av de viktigare. Den omsätter betydande kapital årligen och är därför av intresse för samhälls-ekonomi.

Byggnadssektorn utgör en stor del av vårt näringsliv, och där sysselsätts tiotusentals människor.

Vad som händer inom bostadssektorn påverkar således samhället i dess helhet från den enskilde hyresgästen till budgetbalansen. Samtidigt är denna sektor kanske den mest reglerade, mest byråkratiserade och styrda delen av samhället. Under årtionden har en alltmer svårförståelig och svårgenomtränglig regeldjungel växt upp.

Likväl är den svenska bostadsstandarden hög. Bostadsbeståndet motsvarar i dag en lägenhet på varannan medborgare, vilket är högst i världen. Detta har blivit möjligt genom en snabb tillväxt av de samlade resurserna och genom en hög subventionsgrad.

Den omfattande nyproduktionen av bostäder i början på 1970-talet har förbytts i ständigt sjunkande siffror. Årsproduktionen ligger nu vid ca 40 000 lägenheter. Trots detta ökar antalet tomma lägenheter och dagssiffran är ca 37 000 lägenheter.

Byggekostnaderna, ränteläget och underhållskostnaderna har de senaste åren stigit kraftigt. Även om subventionerna är omfattande har detta medfört en dämpad efterfrågan.

Mot denna något rapsodiska bakgrund kan och bör frågan ställas: Hur kommer en socialdemokratisk politik inom detta område att se ut? Kommer den att ta itu med de problem som finns? Problemen med det låga byggandet, med byggkostnadsstegringarna, med inflytandet och valfriheten i boendet, med hyresstegringarna osv.

Vissa slutsatser kan man dra av dels socialdemokratiska motioner från förra riksmötet, dels uttalanden av bostadsminister Gustafsson. Bilden blir

inte heltäckande men ger ändå en klar anvisning om inriktningen. Helt klart blir det flera regleringar, mera styrning, större subventioner och ökade pålagor. Kort sagt en traditionell s-politik.

Trots att subventionsnivån redan är hög skall hyresrabatter införas med mellan 30 och 60 kr. per kvadratmeter. Och trots att huvuddelen av kostnaden i en nybyggd lägenhet finansieras via olika slags bidrag skall bidragen ökas ytterligare. På detta sätt fjärrar man sig ännu mera från en naturlig efterfrågan, från marknadsmekanismerna. Det skapas en konstlad efterfrågan, som ytterligare driver upp kostnaderna och som ställer större krav på skattebetalarnas lojalitet.

Emellertid har bostadsministern sagt att han kan tänka sig att finansiera hyresrabatterna med en hyreshusavgift, men bara för privata fastighetsägare. Ett sådant förslag avvisades av riksdagen i våras. Det var inte bara principiellt felaktigt. Det skulle i vissa detaljer få förödande effekter. Vi avvisade förslaget då, och vi gör det nu också.

Ett annat problem som regeringens politik redan frammanat är de kostnadsstegringar och därmed hyreshöjningar som chockdevalveringen åstadkommit. Med sjunkande reallöner skall de boende klara högre hyror och dyrare olja. I socialdemokratins värld kan detta lösas endast genom ökade subventioner och därmed högre skatter och avgifter. Det blir en ständig växelverkan. Kostnadsstegringar – subventioner – skattehöjningar. Det ena är motiv för det andra osv. Den mest genomreglerade sektorn blir totalreglerad.

I dag har bostadsministern i kammaren meddelat att ett förslag om en s. k. hembudsklausul vid försäljning av bostadsrätter kommer att föreläggas riksdagen. Jag tror inte att en sådan regel kommer att få den effekt som bostadsministern avser, nämligen att hindra en osund prisutveckling. I stället är risken stor för att den svarta handeln kommer att floras. Regel- och styrboken kommer dessutom att få ytterligare ett nytt kapitel.

Bostadsministern sade i en TT-intervju att ett sätt att hålla tillbaka hyresstegringarna är att öka de boendes inflytande över och ansvar för bostäderna. Jag kan här hålla med Hans Gustafsson. Det största inflytandet får man dock genom ägandet. Genom att göra det möjligt att få äga lägenheter även i flerbostadshus – ägarlägenheter – ökas inte bara inflytandet radikalt, kostnaderna kan också pressas ner. I utredningen Ägarlägenheter, som avlämnades i augusti, klagas på att det är fullt möjligt att införa ett sådant system även i Sverige.

Härmed har jag kommit över på de förslag som enligt moderat uppfattning skall klara av åtskilliga av de problem som finns inom bostadssektorn. Valfriheten i boendet måste öka. Familjerna bör själva kunna välja den upplåtelseform som för dem är den bästa – hyresrätt, bostadsrätt, ägarlägenhet eller småhus. De ständigt stegrade kostnaderna måste nedbringas. Minskning av byggkrånglet, bl. a. genom förenklingar av Svensk byggnorm, minskning av plan- och markbyråkratin och enklare lösningar i bostädernas närområde förbilligar byggandet. Ett nytt lånesystem, som skall ersätta de nuvarande bostadslånen och som utgår efter schablonmässiga regler –

enhetslån – kan kraftigt sänka kostnaderna. Vi menar också att merparten av bostadssubventionerna på sikt kan avskaffas, men endast under förutsättning att skattesystemet förändras och att bostadsbidrag ges till dem som verkligen behöver det.

Detta är en ganska kärv politik, men flera viktiga mål uppnås. Valfriheten och inflytandet ökar. Bygg- och underhållskostnaderna sjunker. Krångel och byråkrati minskar, och statens kostnader för subventioner sjunker.

Den socialdemokratiska politiken, som vi nu kan se, saknar nytänkande. Man kör i gamla hjulspår. Trots att bostadssektorn är så hårt styrd vill man öka styrningen, och trots att subventions- och avgiftsnivåerna redan ligger högt vill man ytterligare tillgripa dessa instrument. Ingenting har hittills visat att dessa vägar är framkomliga. Tydligt saknas såväl vilja som förmåga att tänka i nya banor.

Herr talman! Min förhoppning är dock att de moderata ståndpunkterna efter hand skall påverka framtida ställningstaganden hos socialdemokraterna. Detta har hänt förr.

Anf. 67 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Det gäller nu för den socialdemokratiska regeringen att ta nya grepp på bostadspolitiken, för byggbranschen upplever en kris med betydande skadeverkningar. Hög arbetslöshet, kraftigt minskad produktion, rekord i konkurser just inom byggbranschen och nya, enorma hyreskrav inom fastighetsbeståndet – det är vad den borgerliga regeringen lämnar efter sig. Förr kunde de svenska bostadskonsumenter glädja sig åt ett högt bostadsbyggande och gynnsamma hyror. Nu är det ett lågt byggande, med de högsta hyrorerna och hyreskraven någonsin. Bättre kan man knappast beskriva skillnaderna mellan socialdemokratisk och borgerlig bostadspolitik.

Vi kan nu lämna den borgerliga epoken därhän. Frågan kommer i alltmer ökad utsträckning att bli hur den socialdemokratiska regeringen kan återge byggbranschen en ny dimension av livskraft, optimism och utveckling. Det blir ett mödosamt jobb, och en förändring sker inte med tvära kast i politiken. Men valutslaget den 19 september är också ett uttryck för väljarnas önskan att återigen ge bostaden dess rättmätiga plats i det sociala Sverige.

Enligt min mening bör den socialdemokratiska regeringen bl. a. inrikta sig på följande.

Nedgången i bostadsbyggandet måste stoppas. Påbörja en försiktig ökning av byggandet under full kostnadskontroll. Håll uppe reparationer och ombyggnader i äldre fastigheter.

Inför statlig hyresgaranti som stimulerar kommuner med bostadsefterfrågan att dra i gång byggandet. Inför övergångsvisa subventioner för att hålla hyrorerna under kontroll.

Planera tidigareläggandet av offentliga byggen, så att arbetslösheten kan hävas och byggnadsföretagen garantera en kontinuerlig sysselsättning, till fördel för effektivare användning av kapaciteten och därmed också ökad konkurrens i prisledet.

Likställighet mellan upplåtelseformerna måste uppnås. Jag skulle också vilja föreslå regeringen att överlägga med berörda kommuner om finansieringen av de tomma bostäderna, för att finna någon form av lösning på det dilemman.

Nya möjligheter måste öppnas för de boende i hyreshusen att få ett vidgat inflytande över sitt boende. Det reella inflytande som finns i den reguljära bostadskooperationen bör i lämpliga delar kunna föras över i hyreshusen.

Ge de bostadskooperativa företagen möjligheter att pröva nya modeller för att framgent kunna styra prisutvecklingen på inom organisationerna producerade bostadsrättslägenheter. Dagens besked från bostadsministern om förslag till riksdagen våren 1983 angående revidering av bostadsrättslagen är ett välkommet initiativ. Gör om den nuvarande bostadsanvisningslagen så att den blir användbar i sitt fördelningssociala sammanhang.

Inför en realisationsvinstbeskattning för bostadsrätter med villabeskattningen som modell.

Låt oss få ett förslag till underhåll av fastigheterna som på längre sikt håller fastigheter och bostäder i ett fullgott underhållsskick.

Vad man väntar sig av regeringen är mycket just beroende på att bostadspolitiken under två valperioder vridits åt höger. Just därför måste moderata samlingspartiets förslag om en övergång till total marknadsanpassning av boendet tillbakavisas. En förutsättning är ett effektivt stopp på de förslag från högerhåll som medför allt orimligare höga hyresnivåer. Vi har inte intresse av att ge de redan ekonomiskt favoriserade ökade förmåner när det fullt ut sker på de socialt sett svagas bekostnad.

Bertil Danielsson gjorde ett försök, som han har gjort så många gånger förr, att teckna den socialdemokratiska bostadspolitiken. Han säger, liksom varje gång förut, att den innebär fler regleringar, fler pålagor och att den alltmera fjärrmar sig från naturliga förhållanden.

Jag trodde att moderata samlingspartiet, som ju i två omgångar under den gångna sexårsperioden har tillhört regeringen, skulle avveckla dessa regleringar. Det är anmärkningsvärt att de finns kvar, eftersom avveckling av dessa regleringar var en huvuduppgift för moderaterna både i valet 1976 och i valet 1979.

Men vad menar Bertil Danielsson med naturliga förhållanden? Naturliga förhållanden för en moderat är valfrihet med pengar, med kapital, med resurser, med möjlighet att kunna konkurrera på en hög prisnivå.

Jag har träffat en del moderater i den valrörelse vi haft i september och diskuterat avvecklingen av räntegarantierna, som är ett moderat huvudkrav för bostadspolitiken. Det lägsta bud jag har fått beträffande kostnaden, och jag understryker att det är det lägsta budet, är utöver de andra hyreskraven en kostnad på 150 kr. per månad. Om man kan ta upp sitt checkhäfte och skriva ut en check är det inget problem. Men det är ett fruktansvärt stort problem för de många människor som har fått en sänkning av levnadsstandarden under de gångna åren och som redan förut har svårigheter att klara sin dagliga försörjning. Det är detta som Bertil Danielsson kallar för naturliga förhållanden.

Vår bostadspolitik är inte till för de privilegierade, de klarar sig själva. Vår bostadspolitik är till för dem som inte själva har de resurser som är en förutsättning för att ansluta sig till den moderata bostadspolitiken.

Herr talman! Med det sociala målet i sikte bör regeringen ha goda möjligheter att åstadkomma breda lösningar kring bostadspolitiken. Förhoppningsvis ställer då folkpartiet och centern upp – det har skett så många gånger förr, alltså före 1976. Låt moderata samlingspartiet stå utanför den sociala gemenskap som måste prägla utbyggnaden av det svenska byggandet och boendet.

Till sist. Alla vet vi att ekonomin är minst sagt ansträngd. Det tar sin tid innan farten på Sverige blir tillräcklig för ekonomisk tillväxt. Eftersom bostaden är en nyttovara för alla medborgare, kan det vara lämpligt att planera för ett bostadssparande som i lämpliga former kan skattestimuleras. Rätt upplagt – och i samråd med fackförbund och företag – kan det bli en bra motvikt till den kommersialism som i stor utsträckning fångar inte minst de ungas intresse. På sikt kan en sådan samhällsmedverkan för sparstimulans öka de resurser vi måste sätta in för att ha ett funktionellt bostadsbyggande och samtidigt innebära att en mindre del av samhällets hårt ansträngda resurser tas i anspråk. En ordentligt upplagd sparaktivitet just med sikte på den framtida bostaden borde rimligen vara av intresse för de allra flesta. Jag skulle, herr talman, gärna se att regeringen tar sig en funderare på hur ett på förslaget sätt organiserat sparande på bredaste basis skall kunna läggas upp, till gagn både för ett ökat bostadsbyggande och för den enskilde bostadskonsumenten.

Anf. 68 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Oskar Lindkvist gillade inte det sätt på vilket jag beskrev den socialdemokratiska politiken. Det hade jag heller inte väntat att han skulle göra.

Oskar Lindkvist lämnade sedan en exposé över den bostadspolitik som han önskar att regeringen skulle genomföra. Det var från början till slut en uppräknning av ökade styrmedel, ökade ingripanden och mera regleringar. Erfarenheten har visat att vi inte har nått de högt satta mål i bostadspolitiken som vi väl alla är överens om att försöka nå genom en ökad regelflora. Andra grepp måste till.

Jag kunde inte känna igen vår politik på den beskrivning som Oskar Lindkvist å sin sida gjorde av den moderata politiken i bostadsfrågorna. Han sade att det endast är pengarna som styr och att det skulle bli orimligt dyrt för hyresgästerna framöver. Det är inte korrekt. Det förslag som vi tidigare i år lade fram beträffande räntegarantierna och nedtrappningen av räntesubventionerna skulle innebära en hyresstegring med mellan 110 och 150 kr. per månad för en genomsnittlig trea.

Allt detta är nu historia, eftersom det har hänt så mycket sedan dess, inte minst till följd av de mycket radikala och snabba beslut som den nya regeringen har fattat. Jag kan nämna devalveringen, som kommer att medföra mycket stora påfrestningar för alla, inte minst hyresgästerna.

Med den aviserade momsökningen och arbetsgivaravgiftshöjningen kommer en normal familj att få en standardsänkning på minst 4 000 kr. per år. Vilken nivå hyresstegeringarna kommer att ligga på vet vi inte med bestämdhet, men det blir fråga om betydande belopp, som med säkerhet kommer att uppgå till eller överstiga de belopp som skulle ha blivit följden av våra förslag till neddragning av räntesubventionerna.

När jag redogjorde för vår politik sade jag också – minns det nu, Oskar Lindkvist – att avvecklingen av räntesubventionerna måste kopplas till dels en förändring av skattesystemet, dels en förändring i andra hänseenden. Man måste ha i minnet att vi har lagt fram förslag som inte drabbar på det sätt som Oskar Lindkvist gör gällande. Bostadsbidragen skulle öka för dem som verkligen behöver ett ordentligt stöd. På så sätt blir bostadspolitiken inte asocial, utan fullt förenlig med god social tradition.

Anf. 69 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Vi skall titta litet grand på moderaternas förslag till hyreshöjningar – det är ju detta det handlar om.

Jag har här bland mina handlingar ett uttalande av förutvarande bostadsministern Birgit Friggebo. Enligt hennes sammanräkning skulle ert förslag att ta bort räntegarantierna innebära en hyreshöjning med 325 kr. i månaden. Det har egentligen aldrig dementerats i de efterföljande debatterna om bostadspolitiken.

Nu säger Bertil Danielsson att det ökar hyran med mellan 110 och 150 kr. i månaden. Men det faktiska motivet för att ni vill öka hyrorna är att ni vill ha en övergång till total marknadsanpassning av de svenska hyrorna. Ni tycker förfärligt illa om att samhället ställer upp för de socialt svaga. Därför har ni som huvudlinje att var och en skall betala sin hyra själv.

Jag skall påminna om att den alldeles nyblivne partiledaren i moderata samlingspartiet under ett föredrag i en skola i Solna utanför Stockholm fick en fråga av en 17-årig pojke. Frågan gällde om den nye partiledaren kunde garantera att den här grabben skulle få en egen bostad. När kan jag i så fall få bostaden? löd frågan. Ulf Adelsohns svar är perfekt ur moderat synpunkt. Han svarade: "Den skall du få när du själv kan betala den."

Detta är en orimlig tanke, Bertil Danielsson, i ett läge där många människor har en så pressad ekonomi. Vi skall väl inte skapa ett samhälle som består av dem som har råd att bo och ett samhälle för dem som inte har råd att efterfråga en modern bostad. Jag hävdar med stor bestämdhet att det ur alla synpunkter är angeläget att varje medborgare har rätt till en lägenhet, en bostad för sin familj, för sig själv, för sitt umgänge och för sin egen utveckling.

Detta konstaterande innebär bara att det är så stor skillnad i vårt synsätt på bostadspolitiken att vi aldrig kan förenas i en bred samling för att lösa bostadsfrågorna i Sverige.

Anf. 70 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Jag känner mycket väl till att det har räknats på olika sätt när det gäller våra förslag från i våras på hur vårt förslag om en nedtrappning av räntesubventionerna skulle slå. Men man har räknat fel. De siffror som Oskar Lindkvist nu anger är felaktiga. Det har av andra företrädare för moderata samlingspartiet i debatten påtalats att de siffror som Oskar Lindkvist nu återupprepar inte var korrekta. För en normalägenhet på tre rum och kök blir hyresstegringen mellan 110 och 150 kr. Men samtidigt skall man hålla i minnet att vi lade fram ett förslag som innebar en ökning av bostadsstödet till de familjer som har många barn. Det är just barnfamiljerna som har de största svårigheterna att klara sin ekonomi, hyran och annat.

Oskar Lindkvist drar väldigt kategoriska och onyanserade slutsatser av de förslag som vi lägger.

Jag tycker att det är litet olyckligt att man gör så kategoriska uttalanden som att vi skulle tycka förfärligt illa om att stödja dem som har det svårt och de svaga i samhället. Så är det alls icke. En stor del av vår politik går ut på att vi skall ha resurser och möjligheter att hjälpa dem som verkligen behöver stöd och hjälp. Vi vill inte ha en politik som innebär att alla stöder alla genom att vi har en så omfattande subventionspolitik att vi måste ha ett så omfattande skattesystem. Den modellen går inte – den håller inte i längden. Men vi måste ha tillräckliga resurser för att kunna hjälpa dem som verkligen behöver stöd och hjälp.

Den fråga som Ulf Adelson fick i en skola har jag inte någon anledning att här ytterligare kommentera. Jag känner inte till bakgrunden till den. Men om jag drar rätt slutsats av det som Oskar Lindkvist anser, är tanken den att man inte själv skall betala det som man förbrukar, utan det skall någon annan göra. Jag är generellt sett litet tveksam till den inställningen.

Anf. 71 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Jo, det går utmärkt att betala både sin bostad och sin övriga konsumtion, om inkomsterna i samhället har den rätta fördelningen. Men det samhället existerar ju inte i Sverige. Vi har ett samhälle med stora ekonomiska olikheter. Därför inriktar vi vår bostadspolitik på att hjälpa dem som har det ekonomiskt svårt och som har stora utgifter. Det är framför allt barnfamiljerna som behöver ett rejält stöd för att kunna klara finansieringen av sina hushållsutgifter.

Bertil Danielsson talar nu ånyo i mycket vackra ordalag, och jag har i min politiska verksamhet under årens lopp hört hundratals representanter för moderata samlingspartiet och för det gamla högerpartiet säga att de som behöver stöd skall få stöd. Men alla era handlingar pekar ju på motsatsen. Bertil Danielsson talar om effekterna av hyreshöjningar och om att man kan göra något för att lindra dessa effekter för dem som behöver det. Jag vill, herr talman, upprepa att mina siffror ligger ovanpå de hjälpåtgärder som moderaterna i enskilda fall har föreslagit. Det finns här alltså inte något kryphål för Bertil Danielsson, utan vad det nu gäller är effekterna av ert sätt att se på bostadspolitik. Jag anklagar er inte, eftersom det väl är naturligt

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

att ni, som är företrädare för grupper i samhället som har det bra ställt, inte har samma känsla för dem som är socialt svaga, som vi, som har växt upp inom arbetarrörelsen och har sett problemen på nära håll.

Jag skulle kunna rikta en fråga till Bertil Danielsson, men jag vet att han inte har någon replik kvar. Jag vill i stället be Bertil Danielsson fundera på följande, eftersom vi förhoppningsvis väl kommer att få tillfälle att debattera åtskilliga ytterligare gånger i kammaren.

Ni har föreslagit att man i en tänkt borgerlig budget skall spara in 12 miljarder kronor. Andra året skulle besparingarna uppgå till 25 miljarder kronor, så att budgetunderskottet skulle kunna minska. Hur går detta ihop med ert resonemang att ni skulle stödja de svaga i samhället? Fundera på om inte detta är en konflikt, som även för en moderat av Bertil Danielssons märke kan vara svår att bära.

Tredje vice talmannen anmälde att Bertil Danielsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 72 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Bygga eller inte bygga, det är den stora frågan. Det är åtminstone vad man kan tro om man har lyssnat på bostadsdebatten de senaste åren – ja, även här i dag. Egentligen är i stället den stora frågan: Bygga nytt eller bygga om?

Verkligheten, den som nu även socialdemokraterna måste leva i och i vilken deras politik skall ge resultat, inbjuder inte till tankar om att starta storbyggnation. Vi har nu närmare 40 000 tomma lägenheter i landet. Att då som socialdemokraterna tala om att vi skall "få fart" på bostadsbyggandet är ansvarslost. Sanningen är också att inget land i världen har fler bostäder per person än Sverige – 445 per 1 000 invånare. Detta gäller samtidigt som befolkningstillväxten dämpats avsevärt de senaste åren.

Verkligheten innehåller däremot ett stort kapital, som måste förvaltas, ett kapital som består av redan byggda hus, som måste underhållas, förbättras och förändras. Verkligheten kräver också att vi ökar möjligheten till sysselsättning inom byggnadssektorn. Här finns till stor del också lösningarna på problemen. Socialdemokraterna har nu sökt leva upp till sina löften i valrörelsen om ökat byggande och därigenom ökad sysselsättning. Man har därför sagt – vi hörde det här nyss också – att det under en femårsperiod skall införas ett system med hyresrabatter på 30 kr. per m² i nybyggda hus. Om husen byggs där det finns bostadsbrist blir rabatten 60 kr per m². Samtidigt talar man om en hyresgaranti som skall kosta 40 milj. kr. per år. Det här har endast marginell betydelse för sysselsättningen. Samtidigt kan det bli problem för kommuner med många tomma lägenheter. Vad som däremot behövs är ett ökat stöd till ombyggnad och sanering. Det ger många människor jobb.

Vi har kommit en bit på väg. Trots att vi har minskat bostadsbyggandet har bostadsinvesteringarna, räknat i fasta priser, legat på oförändrad nivå under den senaste tioårsperioden, ja, de har t. o. m. ökat något. Självfallet beror

detta på att omfattningen av ombyggnads-, sanerings- och energisparverksamhet har ökat kraftigt. Den stora uppgiften blir nu att fortsätta att vårda och ta hand om de hus vi redan har byggt.

I detta sammanhang är det illavarslande att socialdemokraterna tydligen är i färd med att skrota stadsförnyelsekommittén. Birgit Friggebo tillsatte i september 1979 två kommittéer som skulle arbeta med frågor om stadsförnyelse. Den ena, stadsförnyelsekommittén, fick i uppdrag att överväga stadsförnyelsens inriktning och omfattning i stort samt pröva behovet av ändrade regler då det gäller stadsförnyelsen. Den andra kommittén, nationalkommittén för stadsförnyelse, fick i uppdrag att leda arbetet i Sverige med en kampanj om stadsförnyelse, som på Europarådets initiativ har pågått under ett par år i ett tjugotal länder i Västeuropa. Båda dessa kommittéer gavs en parlamentarisk sammansättning.

Nationalkommittén innebar startskottet för många kommuner att intressera sig för de här frågorna. Stadsförnyelsekommittén lämnade i januari 1982 sitt första delbetänkande. Samtidigt lät kommittén publicera en del av sitt underlagsmaterial inför det fortsatta utredningsarbetet. Kommitténs betänkande har remissbehandlats. Ett stort antal remissinstanser understryker vikten av att utredningsarbetet fortsätter, i huvudsak med den inriktning som anges i betänkandet.

Det tycks nu vara socialdemokraternas mening att lämna över det fortsatta utredningsarbetet till den bostadssociala utredning som sägs vara på väg. Det är olyckligt av flera skäl. Först och främst finns det ett antal akuta frågor som måste lösas snabbt. Löser man dem, ger det jobb för byggarna. Men det behövs en snabb uppföljning, och det behövs besked av regeringen.

Ett annat skäl är att en del frågor som skulle behandlas i det fortsatta utredningsarbetet visserligen kan lämnas till en bostadssocial utredning, men det gäller inte alla. Exempel på frågor som skulle passa in i en bostadssocial utredning är att fullfölja det reforminriktade utredningsarbetet, som påbörjades inom stadsförnyelsekommittén, liksom allt som rör de sociala effekterna av bostadsförnyelse. Det kan behövas ändringar i reglerna för de boendes inflytande över lägenheter, gemensamma utrymmen, bostadskomplement och närmiljö, liksom ändringar av reglerna för bostadsförmedling, bostadsanvisning och föreskrifter för det individ- och hushållsorienterade bostadsstödet.

Det som däremot inte passar in i en bostadssocial utredning är en av de huvuduppgifter som stadsförnyelseutredningen skulle ha, nämligen att arbeta med information, erfarenhetsutbyte och metodutveckling. Arbetet har påbörjats genom stadsförnyelsekampanjen, men man måste se till att det fortsätter och fortlöpande anpassas till nya behov.

Det är också viktigt att fortlöpande följa förnyelseverksamhetens utveckling. Bland de bostadspolitiska frågor som borde belysas med förtur kan nämnas förnyelseverksamhetens betydelse för byggsektorn, bostadsbyggnad på kort och lång sikt, principiella synpunkter på bostadsfinansieringssystemets konstruktion samt frågor rörande bostadsstödet utformning.

Man måste också skapa ett forum för diskussioner mellan de olika parter

som är berörda av förnyelseverksamheten, om hur olika regelsystem bör tillämpas på olika områden osv.

Herr talman! Som vi ser det är det inte alla stadsförnyelsefrågor som kan läggas in i en bostadssocial utredning. Stadsförnyelse rör mycket teknik, administration och ekonomi. Den typen av frågor måste föras vidare i en lämplig utredning. Vi har inte råd att låta bli att lösa de här frågorna.

Anf. 73 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Låt mig börja med att säga att jag erinrar mig att jag för ungefär tio år sedan förde en debatt här i kammaren då jag djärvdes påstå att det var en dålig bostadspolitik den dåvarande socialdemokratiska regeringen förde. Jag påvisade hur det hade gått med hyresutvecklingen och hur det hade skett vissa försämringar på olika områden.

När man tio år senare skall försöka göra en granskning av den bostadspolitik som förts under de borgerliga regeringarnas tid får man konstatera att det har blivit mycket sämre.

Kännetecknande för situationen på bostadsmarknaden är kraftigt ökade hyror och byggnadskostnader, en stor minskning av bostadsbyggandet och en ökad bostadsbrist, men även ett antal outhyrda lägenheter i många kommuner. Hyrorna har mer än fördubblats, och byggnadskostnaderna har ökat ännu mera sedan början av 1970-talet. Ökningstakten har varit särskilt kraftig sedan 1976. Arbetslösheten bland byggnadsarbetarna här i landet är den högsta sedan andra världskriget.

Den socialdemokratiska regeringens beslut om en 16-procentig devaluering kom som en kalldusch för de svenska löntagarna. Efter sex år av successiva reallönesänkningar försämras i ett slag det ekonomiska läget för de arbetande. Nya stora hyreshöjningskrav på upp till 300 kr. per månad för en trerumslägenhet hotar att än mer urholka levnadsstandarden. Devalueringens effekter i form av bl. a. högre boendekostnader ger nu ökad tyngd åt kraven om att stoppa hyresutvecklingen och pressa ned hyrorna.

Låt oss bara göra det tankeexperimentet att motsvarande hyreshöjningar som nu hotar skulle finansieras skattevägen via höjda kommunalskatter. Då förstår var och en att det vore omöjligt, för det skulle handla om över två kronor i skattehöjning generellt sett för att klara de ökade hyreskrav som nu finns. Var och en inser att det skulle vara omöjligt att lägga på människorna en sådan påbackning ovanpå allt annat.

Men då det gäller hyrorna är motreaktionen inte lika klart uttalad, och motståndet har i varje fall inte märkts på samma sätt.

Jag tror inte att jag tar till för stora ord om jag säger att om ingenting radikalt sker, om ingen ordentlig förändring sker på bostadspolitikens område som innebär ett stopp för den nuvarande hyresutvecklingen, då kommer det att hända saker och ting här i samhället som vi kanske inte upplevt på rätt många år. Det kommer att ske i form av protester som kan ta sig olika uttryck, men som vi inte upplevt under de senare åren.

I regeringsdeklarationen talas det nu om en beslutsam kamp mot inflationen, att dämpa kostnadsutvecklingen och motverka spekulations-

ekonomin. För att begränsa prisökningarna i samband med devalveringen infördes ett allmänt prisstopp. Detta borde, enligt vpk:s mening, utvidgas till att omfatta även hyrorna och gälla hela året 1983 i avvaktan på andra bostadspolitiska åtgärder. Ett hyresstopp är motiverat bl. a. mot bakgrund av att hyrorna ökat snabbare än inflationen, att bostadsbidragens realvärde försämrats, och att antalet hushåll med bostadsbidrag i stort sett halverats sedan år 1975.

Vänsterpartiet kommunisterna förde i årets valrörelse fram kravet om ett allmänt hyresstopp för 1983. En allt större del av inkomsten går till hyran. Den genomsnittliga hyran för en normal trerumslägenhet har ökat med omkring 175 % under de senaste tio åren. Konsumentpriserna har under samma tid ökat med ca 140 % och lönerna ungefär lika mycket. Jämför man löner och priser med hyran i en nybyggd lägenhet, finner man att skillnaden blir ännu större.

Det är hyresgästerna som har drabbats hårdast av de bostadspolitiska försämringarna. 1976 användes i genomsnitt 17 % av inkomsten till hyran för nybyggda lägenheter. 1982 behövs över 26 %. Under de senaste fem åren har genomsnittshyran för en trerumslägenhet ökat med ca 80 %, medan höjningen av en genomsnittlig industriarbetarlön stannat vid ungefär 50 %, och konsumentpriserna, inflationen, har ökat med omkring 70 %.

Målsättningen att alla hushåll skall ha tillgång till en tillräckligt stor, modernt utrustad bostad i en bra miljö till rimliga kostnader kan inte genomföras med en borgerlig bostadspolitik. En socialt acceptabel hyra för en nybyggd tvårummare skall ta i anspråk högst 15 % av en normal industriarbetarlön – inte som nu ca 25 %.

Bostadsbyggandet har minskat till mindre än hälften av vad det var i början av 1970-talet – från nära 100 000 lägenheter per år till 43 000 1981 och troligen bara omkring 35 000 lägenheter i år. Bostadsbristen har tilltagit i många kommuner, medan andra kommuner har outhyrda lägenheter beroende på arbetslöshet, industrinedläggningar och de mycket höga hyrorna, som gjort det omöjligt för dem som skulle vilja ha och behöver ha en bättre bostad att efterfråga en sådan. Enbart i Storstockholm finns 40 000 bostadssökande, varav hälften uppger sig sakna egen bostad. De flesta av dem är ungdomar i åldern 18–25 år.

Bristen på barnstugor, skolor, sjukhus, vårdinrättningar och andra offentliga institutioner är stor i många delar av vårt land. Byggandet måste öka. Bostadsbristen och andra eftersläpningar i samhällsservicen måste byggas bort med inriktning på hyresbostäder i allmännyttig regi och på barnstugor.

Det räcker inte med att ställa frågan så som Kerstin Ekman gjorde, huruvida man skall bygga nytt eller bygga om äldre bostäder, som om det skulle vara den stora frågan. Det gäller naturligtvis att göra både-och. Vi måste både bygga nytt och bygga om, sanera och förbättra vårt gamla bostadsbestånd. Inte en enda av de 20 000 ungdomar som saknar egen lägenhet i Storstockholmsområdet får ju en ny lägenhet, även om vi bygger om aldrig så många lägenheter. Det blir tvärtom på det sättet att i samma takt

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

som ombyggnadsverksamheten ökar faller en del lägenheter bort på grund av att man slår samman små lägenheter. Vissa lägenheter, som är för små för att på ett riktigt sätt kunna fungera som familjebostad, slås samman till en större bostad, och på det sättet försvinner en del lägenheter. Vi måste alltså bygga nytt. Vi måste bygga bort bostadsbristen på de platser där det är bostadsbrist.

Arbetslösheten bland byggnadsarbetare är mot denna bakgrund särskilt allvarlig. Dessutom vet vi att varje sysselsatt byggnadsarbetare kan ge jobb åt ytterligare två arbetare genom de spridningseffekter som byggandet har. Byggande av 10 000 lägenheter ytterligare skulle ge jobb åt ungefär 15 000 människor. 1 miljard kronor i byggnadsinvesteringar ger jobb åt ca 6 000 människor. Bruttonationalprodukten skulle öka med 3,7 miljarder kronor om man ökade bostadsbyggandet med 10 000 lägenheter per år. Jag vill anföra detta som konkreta exempel på de positiva effekter som ett ökat byggande skulle få.

Socialdemokratin gick i årets valrörelse ut med utfästelser och olika löften om en annan bostadspolitik – visserligen ganska återhållsamma, det skall erkännas. Man utlovade bl. a. ökat bostadsbyggande och ökat ekonomiskt stöd till nyproduktion, underhåll och allmännyttiga bostadsföretag. Man har talat att om att den ekonomiska rättvisan inom boendet skall förbättras och att ett rimligare förhållande mellan löner, boendekostnader och priser i övrigt skall åstadkommas. Av svar på frågor från bl. a. hyresgäströrelsen framgår att en socialdemokratisk regering skulle vara beredd att anslå mellan 700 och 800 milj. kr. för att stoppa den hittillsvarande hyresutvecklingen både i det äldre bostadsbeståndet och i nyproduktionen.

Vpk är överens med socialdemokraterna om detta, och vi menar att det allra viktigaste nu är att så fort som det är praktiskt möjligt fatta beslut om och vidta åtgärder som innebär att mera och billigare pengar ställs till förfogande genom ett riktat stöd till de allmännyttiga bostadsföretagen. För att man skall kunna åstadkomma socialt acceptabla hyror måste dessutom en omfördelning av samhällets bostadsstöd från ägar- till hyressektorn ske.

En omfördelning av samhällets bostadsstöd genom att minska de mest gynnade villaägarnas skattesubventioner med bara en fjärdedel ger tillräckligt utrymme för stora hyressänkningar. Detta skulle då främst drabba rika villaägare med stora inkomster, förmögenheter och stora ränteavdrag, dvs. den del av villaägarna som utgör mindre än en fjärdedel men tillgodogör sig mer än tre fjärdedelar av villaägarnas skattesubventioner.

Ekonomiskt och praktiskt är problemen att klara ett hyresstopp inte större än att de kan klaras. Ränte- och amorteringsfria lån kan stoppa kostnadsökningarna i såväl nybyggda som äldre lägenheter. Underhålls- och hyresförlustlån, som avskaffades av de övriga riksdagspartierna mot vpk:s röster, måste återinföras. Bostadslånen måste undantas från årliga upptrappningar av räntenivån. Vpk, liksom hyresgäströrelsen, har sedan flera år tillbaka drivit krav om ett riktat statligt stöd till de allmännyttiga bostadsföretagen som ett medel att hålla den allmänna hyresnivån nere.

Det har sagts att förhandlingsrätten och förhandlingsrutinerna mellan

hyresgästen och bostadsföretagen skulle kunna äventyras om man införde ett sådant här system. Men det behöver de inte göra. De hyreshöjningar som blir resultatet av de förhandlingar som i flera fall nu har inletts kan resp. allmännyttiga företag erhålla i form av ränte- och amorteringsfria lån. Förutsättningen skulle då vara att man har träffat sådana överenskommelser i förhandlingarna.

Verkligt inflytande och bestämmande i boendet är naturligtvis viktiga delar i en social bostadspolitik. Utgångspunkten för politiken är att boendet och inte ägandet skall vara avgörande. Bl. a. därför måste de allmännyttiga bostadsföretagens bostäder behållas och allmännyttan på olika sätt stärkas. Allmännyttans mål och uppgifter som instrument för en social bostadspolitik kan inte förenas med en utförsäljning av lägenheter och övergång till bostadsrätter eller andra ägandeformer.

Herr talman! Vpk:s förslag om hyresstopp och sänkning av hyrorna kan genomföras inom i stort sett samma kostnadsram för bostadsstöd som gällde enligt tidigare regler, före borgarnas försämringar. Men för att socialt acceptabla hyror och större rättvisa i boendet skall kunna åstadkommas måste det ske en omfördelning av samhällets bostadsstöd, från den privata ägarsektorn till de allmännyttiga hyreshusen.

Herr talman! Slutligen: Ökat stöd till hyresgästerna, stopp för hyreshöjningarna och rättvisa i boendet är vad hyresgästerna hoppas på och förväntar sig när det gäller den nya regeringen och den nya riksdagsmajoriteten. Vi i vpk kommer att göra allt vad vi kan för att motsvara de förväntningarna.

Anf. 74 Utbildningsministern LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Nu går vi över till utbildningsfrågorna i den här allmänpolitiska debatten.

Allt fler menar att utbildning och forskning har en strategisk betydelse för den svenska ekonomins utveckling och möjligheten att stärka det svenska näringslivets konkurrenskraft. Det finns en allmän föreställning om att dessa satsningar på utbildning och forskning kan vara väl så lönsamma som investeringar och maskiner i byggnader. Konkret yttrar det här sig i fler utbildade, framför allt med teknisk och ekonomisk inriktning. Ny forskning måste också komma till och i hög grad inriktas mot industrisektorns behov.

Men självfallet får inte det direkt nyttobetonade bli det som helt dominerar. Jag hoppas och tror att tilltron till utbildning och forskning också skall gälla samhällets alla områden, individens utveckling och kunskapsutveckling i ett vidare perspektiv.

Högskolans bidrag till utveckling av andra samhällssektorer kan ske på många vägar. Den kan genom sin kunskapsuppbyggnad föra över ny kompetens till studerande i grundutbildning. En annan uppgift är att lägga sin specifika kompetens till de kunskaper och färdigheter som förvärvats i arbets- och samhällsliv.

Högskolan måste vara öppen för att den kan ha behov av att tillgodogöra sig och dra nytta av kunskaper som har annat ursprung än den egna och den

internationella forskningen. Jag noterar att min företrädare har anslutit sig till det synsättet i den forskningspolitiska proposition som lades fram i våras. Den ger uttryck för att kunskapsutvecklingen är en dubbel process mellan högskolan och samhället i övrigt, inte en enkelriktad väg från forskningen ut till människorna.

Högskoleutbildningen står nu inför ett problem som mött gymnasieskolan under de senaste åren, nämligen att under en kort period söka möta efterfrågan på utbildning från de stora ungdomskullarna.

En gemensam fråga för gymnasieskolan och högskolan är då behovet av s. k. avlänkingsåtgärder. Med detta menar jag åtgärder för att förhindra en alltför stark tillväxt av allmänt inriktad utbildning med svag arbetslivsanknytning.

En väg att bryta utvecklingen är avlänkning genom att introducera nya högre specialkurser i gymnasieskolan. Detta behandlades redan i budgetpropositionen tidigare i år. Kapaciteten för det här är till en början begränsad liksom vanan inom gymnasieskolan och hos skolmyndigheterna att nyskapa och anordna dessa kurser. Jag anser dock att det är mycket betydelsefullt att utbildningsmyndigheterna fäster stor vikt vid att nya högre specialkurser utarbetas och att de kommer till stånd. Det är också nödvändigt att högskolan under de närmaste åren utvecklar nya utbildningsalternativ som kan verka lockande för de studerande och leda till en för arbetsmarknaden intressant utbildning. Det gäller alltså inte att ensidigt inrikta tillkommande utbildningsplatser mot existerande allmänna utbildningslinjer. Betydande ansträngningar måste läggas ned på utbildningar med varierat mål och varierad utbildningstid.

Här kommer givetvis de lokala utbildningslinjerna in i bilden – alldeles särskilt sådana vid de nya högskolorna. Dessa har utvecklat ett viktigt regionalt kontaktnät. Det bör därför vara möjligt att i anknytning till den sysselsättningsplanering som sker i länsstyrelser och länsarbetsnämnder få till stånd utbildning som är förankrad i regionala behov. På kort sikt är kanske de enstaka kurserna det verksammaste medlet. Det är då viktigt att olika slags resurser utnyttjas rationellt.

Planeringen för högre specialkurser, lokala linjer och enstaka kurser bör ske i nära samarbete mellan utbildningsmyndigheter på högskolenivå och gymnasieskolenivå, t. ex. mellan regionstyrelser och länskolnämnder. Det gäller ju att fördela dessa myndigheters roller och uppgifter så att man kan utnyttja resurser och lokalisering så effektivt som möjligt.

Den utvecklingsoptimism som jag nämnde i början innebär i hög grad krav på kvantitativ uppbyggnad. Men för utbildningspolitiken måste kvalitetsfrågorna, dvs. utbildningens inriktning, innehåll och uppbyggnad, vara minst lika viktig. Jag menar att det vore olämpligt att satsa de eventuellt nya resurser som kan tas fram till högskolans område enbart på ett ökat antal platser.

Utvecklingen under de senaste åren visar att kvalitetsfrågorna måste ägnas ökad uppmärksamhet. Avhopp från utbildningar och låg genomströmningstakt är problem som måste tas på allvar. Vår ambition måste självfallet vara

att högskolan även med en hög dimensionering måste kunna ge god utbildning och meningsfulla utbildningsvillkor.

Jag vill särskilt betona detta, eftersom ett av utbildningspolitikens huvudproblem under 1980-talet kommer att vara att ta hand om de stora årskullar som föddes under åren 1964–1967. Det gäller inte bara att skapa utrymme för deras utbildning utan också att se till att den utbildning de får har den nivå och den inriktning som kan ge individerna avsedd kompetens och ge samhället ett kvalitativt tillskott.

När man diskuterar utbildningens relation till behov och problem i andra samhällssektorer, måste man komma ihåg att det mest karakteristiska med utbildning är att den tar tid. De som i dag utbildar sig i gymnasieskola och högskola kommer att göra sina insatser i samhället först på 1990-talet och en bit in på 2000-talet. Utbildningsplaneringen måste därför arbeta med två perspektiv samtidigt, ett långt och ett kort.

De behov som näringslivet kan ha av en ny kompetens inom en omedelbar framtid måste tillgodoses främst genom åtgärder för fortbildning och vidareutbildning. Dessa utbildningsformer kommer troligen att bli alltmer betydelsefulla. Det finns internationella erfarenheter av att när strukturförändringar sker måste det tekniska kunnandet byggas ut radikalt. Vi behöver alltså planera för sådana situationer.

Efterfrågan på fortbildning och vidareutbildning kan komma att öka kraftigt. Då måste vi vara beredda att se bort från traditionella utbildningsrevir, för att mobilisera alla resurser vi har.

Jag vill nämna detta för att markera, att trots våra ambitioner att möta de ungas behov av god utbildning, kan vi inte ensidigt rikta uppmärksamheten på de stora årskullarnas och ungdomens utbildningsbehov.

Som jag tidigare nämnde måste också gymnasieskolan ta sin del av ansvaret för ungdomarnas utbildningsintresse. Genom regeringsbeslutet förra veckan vill regeringen stimulera huvudmännen för gymnasieskolan att anordna ytterligare 2 000 utbildningsplatser. Därmed vill vi göra det möjligt för de ungdomar som vill ha utbildning men som inte kom in på önskad utbildning i höstas att nu skaffa sig den genom en extra vårintagning.

Regeringen har också fattat beslut om en dryg fördubbling av anslaget till ungdomsplatser för att därmed ge de ungdomar som inte har kommit in på eller vill studera i gymnasieskolan möjlighet att få arbetslivserfarenhet i organiserad form. Hur kommunens och skolans uppföljningsansvar skall kunna effektiviseras i övrigt får jag återkomma till i budgetpropositionen.

Högskolan fick redan tidigare i höst av den förra regeringen en extra tilldelning med 1 000 platser mot bakgrund av dels det ökade intresset för högskoleutbildning, dels ungdomsarbetslösheten. För utbildningssystemet innebär de nyttillkommande platserna en stor anspänning. Vi är medvetna om detta, men är samtidigt övertygade om att t. ex. gymnasieskolor och högskolor är beredda att göra helt nödvändiga insatser genom att ställa upp med utbildning till de många som i dag efterfrågar sådan.

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 75 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Utvecklingen inom skolväsendet har under de senaste åren kännetecknats av decentralisering. En lång rad förändringsbeslut har fattats, som alla har det gemensamt att de innebär ett ökat lokalt ansvarstagande. Allt fler har börjat inse värdet av att människor på lokal nivå får ta ett aktivt ansvar och att därmed beslutsnivå och verkställighetsnivå läggs så nära varandra som möjligt. Det är med andra ord centerpolitik i praktisk tillämpning.

Det ligger ett stort värde i att skolan fungerar som en tydlig förebild i samhället när det gäller decentralisering. Det är viktigt att personal, elever och föräldrar får uppleva fördelarna med en decentraliserad organisation i det dagliga arbetet. Det är viktigt därför att skolan inte enbart skall fylla en funktion som svarar mot det nuvarande samhällets aktuella behov, utan den skall också vara en positiv kraft i utvecklingen mot de övergripande målen i samhället.

Ett sådant viktigt mål är att jämsides med utveckling av kunskaper och färdigheter också utveckla och förstärka demokratis principer om ansvar, tolerans, samverkan och likaberättigande. En sådan utveckling kräver träning och praktisk tillämpning, och detta sker bäst i mindre organisatoriska enheter, där elever, föräldrar och personal får ta ett ökat ansvar för den egna verksamheten.

Decentraliseringspolitiken har tagit sig uttryck i en lång rad praktiska åtgärder, i ett förändrat statsbidragssystem som ökat utrymmet för lokala bedömningar om hur resurserna skall användas och i den nya läroplanen, som helt präglas av detta nya synsätt, vilket kommer till uttryck bl. a. i lokala arbetsplaner för enskilda rektorsområden. Den förändrade och förenklade statliga skoladministrationen är ett annat exempel, där vi radikalt minskar centralstyrningen av skolväsendet till förmån för ett regionalt och lokalt ansvar och lokala beslut. Ytterligare exempel på den här typen av förändringar i decentralistisk riktning är besluten som ger möjligheter att förlägga högstadieundervisning till mindre enheter närmare elevernas hemort, beslutet om yrkesinriktad utbildning i form av filialer på andra orter än de traditionella gymnasieorterna och det senaste beslutet, som nu är på väg genom riksdagen och som ger nya möjligheter att starta ytterligare utbildning på s. k. icke-G-ort.

De senaste exemplen är inte minst viktiga, då det gäller att ta fram alla resurser för att ge ungdomarna chansen till den gymnasieutbildning de så väl behöver i dagens hårda arbetsmarknadsklimat, ett klimat som sannerligen inte ser ut att mildras av den socialdemokratiska ekonomiska politiken.

Förändringarna i skolan, av vilka jag nu redovisat några, och den gemensamma inriktning som dessa haft innebär i sig ett behov av att också reformera lärarutbildningen. Den nuvarande utbildningen har sin grund i ett utredningsarbete från tidigt 1960-tal, och besluten fattades av riksdagen 1967. I samband med högskolereformen 1977 inordnades utbildningen i högskolan, men i huvudsak är det samma lärarutbildning som gäller alltfört. Den utbildningen utformades för andra förutsättningar och krav än dem som

gäller i dag. Framför allt gäller detta för utbildningen av klasslärare, som har ansvar för elevernas grundläggande träning och kunskapsinhämtande.

Jag vill därför, fru talman, redovisa några av centerns tankegångar om hur en sådan förändrad lärarutbildning bör utformas.

Utbildningen skall vara en yrkesutbildning som konsekvent anpassas till målsättningen för den skola som läraren skall arbeta i. En sådan lärarutbildning måste givetvis tillgodose lärarnas behov av goda kunskaper. Men också lärarnas förmåga att skapa motivation hos eleverna och att lära känna elevernas behov och utveckling måste ges ett stort utrymme i utbildningen. Goda kunskaper om skolan som organisation, kunskaper om samhällets avsikter med skolan samt frågor om jämställdhet är andra viktiga moment för att läraren skall kunna vara med och ta det vidgade ansvar som ett decentraliserat skolsystem utan tvivel kräver. Ökade kunskaper om och erfarenheter av arbetslivet är betydelsefulla för att bättre kunna samordna elevernas arbetslivserfarenheter med skolans undervisning.

Nuvarande stadiindelning i grundskolan har ingen motsvarighet i barnens utveckling utan är till stor del en följd av skillnader i lärarnas utbildning. Stadieövergångarna innebär ofta omställningssvårigheter för eleverna med lärarbyten och nya klassgrupperingar.

En förändrad, sammanhållen klasslärarutbildning är därför en angelägen uppgift. Det skulle föra alltför långt att i detalj redovisa vad en sådan utbildning borde innehålla, men några saker förtjänar att framhållas.

En medveten och ökad satsning har gjorts inom skolan för att ge eleverna bättre basfärdigheter. Betydande insatser har gjorts för att förändra och förbättra undervisningen i bl. a. ämnet svenska. Om t. ex. den grundläggande läs- och skrivinlärningen på lågstadiet inte motsvarar elevernas behov, utgör detta självfallet en mycket starkt hämmande faktor för allt annat kunskapsinhämtande och för färdighetsträningen. Den grundläggande lågstadielärarutbildningen är i dag för kort för att utbildningen för att undervisa i ämnet svenska skall kunna förstärkas. Läs- och skrivinlärning är dessutom inte någonting som är genomgånget och avslutat i och med att barnen lämnar lågstadiet. Detta kan konstateras samtidigt som den nuvarande utbildningen för blivande mellanstadielärare inte i någon större utsträckning behandlar sådana moment.

Ett allsidigt och väl utvecklat språk är det mest värdefulla verktyg skolan kan ge sina elever för att dessa skall nå framgång i sin sociala omgivning och i sin framtida yrkesroll. Det är dessutom en förutsättning för inhämtande av kunskaper i alla andra ämnen. Ämnet svenska bör således förstärkas i lärarutbildningen.

Orienteringsämnen i grundskolan tillförs ständigt nya moment. Utvecklingen, både vad gäller kunskaper och vad gäller tillämpningen av kunskaper, sker i mycket snabb takt. Det är en orimlighet att begära att alla lärare ständigt skall kunna förnya sin kunskap i en sådan situation. Främst gäller detta klasslärare, som har att undervisa i alla ämnen. Till detta skall också läggas att nya moment från ämnena teknik och hemkunskap har tillförts de lägre stadierna.

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

Sammantaget torde man kunna hävda att det i dag är mycket svårt för en klasslärare att ensam täcka alla orienteringsämnen. Den snabba utvecklingen innebär vidare att svårigheterna ökar år från år. Jag tror att många klasslärare har ett naturligt intresse för antingen de naturorienterande ämnena eller de samhällsorienterande, och utbildningen bör därför ges en huvudinriktning mot ettdera av dessa båda ämnesblock.

Miljöfrågorna tillhör vår tids mest centrala frågor. För att de skall kunna förstå, analysera och påverka vår miljö är det av avgörande betydelse att skolan ger eleverna en djup och saklig information om såväl samhällsvetenskapliga som naturvetenskapliga fakta och synsätt. Därför är det viktigt att ämnet ekologi ingår i såväl So- som No-varianten.

Skolan har också en skyldighet att verka för jämställdhet mellan män och kvinnor. Otvivelaktigt skulle detta arbete underlättas, om vi kunde uppnå en jämnare könsfördelning bland lärarna i de lägre stadierna. En gemensam klasslärarutbildning är ett bra sätt att åstadkomma denna förändring. Vi ser framför oss ett vikande elevunderlag i grundskolan. För att inte behöva öka andelen resande barn, för att kunna bibehålla de små skolornas fördelar och för att slå vakt om skolorganisationen i glesbygd behöver skolstyrelserna kunna använda tillgängliga lärarresurser på ett mer flexibelt sätt. Detta skulle underlättas av en lärarutbildning som ger möjligheter att tjänstgöra över nuvarande stadiegränser.

Fru talman! En förändrad lärarutbildning, ett förändrat statsbidragssystem utan de nuvarande skilda delningstalen, i kombination med de tidigare decentraliseringsbesluten och målinriktade fortbildningsinsatser, är angelägna arbetsuppgifter för den närmaste tidens skolpolitik. Jag noterar med en viss oro att utbildningsministern inte med ett enda ord berört dessa frågor om lärarutbildningen.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 76 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Fru talman! Grunden för arbetet med att förbättra skolan är lagd genom den nya läroplanen för grundskolan, som folkpartiregeringen presenterade 1979 och som börjat tillämpas i höst. Men vi måste naturligtvis ständigt vara beredda att stegvis genomföra de förändringar som vi tror skall förbättra arbetsron och tryggheten i skolan.

En viktig åtgärd är att göra skolstarten smidigare. Detta kräver också konkreta åtgärder. Övergången mellan förskola och skola måste bli mjukare, så att förskolan verkligen blir det som namnet antyder – en förberedelse för skolan. Utbildningen för förskollärare och lågstadielärare bör därför samordnas. Barn mognar olika. I en undersökning från Linköping visas att spännvidden i mognad inom en klass kunde vara så stor som sju år. Detta bör skolan ta hänsyn till. En flexibel skolstart är därför viktig för att barnets förutsättningar för inlärninng skall tas till vara på bästa sätt.

Alla som lämnar grundskolan måste ha de kunskaper som är nödvändiga

för att de sedan skall klara sig i samhället. Ett oeftergivligt krav är att alla har lärt sig läsa, skriva, tala, lyssna och räkna. En skola som misslyckas med den uppgiften är en skola som förstärker utslagningen av människor och befäster de sociala klyftorna i samhället.

Betygsfrågan är ständigt under diskussion. Jag skall lämna diskussionen om blockbetygen i dag. Den frågan diskuterades i kammaren så sent som för bara några dagar sedan. Och folkpartiets ställningstagande i betygsfrågan är helt klart. Vi anser att eleverna skall ha betyg i grundskolans årskurs 8 och 9 och i gymnasiet.

Socialdemokraternas inställning i betygsfrågan är mer oklar. Visserligen har man träffat en uppgörelse med oss och centerpartiet, men samtidigt finns långtgående kongressuttalanden, som innebär att betygen skall avskaffas. Och så sent som för bara några dagar sedan uttalade statsrådet Göransson i denna kammare: Vi skall följa det beslut som fattats. Det kan tolkas, och måste väl tolkas, på det sättet att det är de socialdemokratiska kongressbesluten som gäller. Och det innebär att betygen, åtminstone på sikt, skall avskaffas.

Vi har en annan uppfattning i den frågan. Vi tycker, som sagt, att betygen skall vara kvar i åttan och nian och i gymnasieskolan.

Folkpartiet har alltid arbetat för kvalitet i undervisningen. Det kommer vi att göra också i fortsättningen. Därför ser vi med viss oro på de uttalanden som har kommit från socialdemokratiskt håll på senaste tiden. Där har aviserats en lärarutbildningsreform avseende samtliga stadier i grundskolan. Detta var också lärarutbildningsutredningens förslag. Problemet är bara att en ökning av bredden med nödvändighet går ut över djupet på kunskaperna. Vi anser att det är ett oeftergivligt krav att våra barn i den obligatoriska skolan skall ha tillgång till väl utbildade lärare med djup i sina kunskaper. Och det är ett krav som också barnens föräldrar har rätt att ställa.

En annan angelägen fråga för kommande år är utvecklingen av gymnasieskolan.

Gymnasieutredningen har föreslagit, att en ny genomgripande gymnasie-reform skall genomföras under andra hälften av 1980-talet, och socialdemokraterna har anslutit sig till den tanken. Folkpartiet anser att man i stället bör välja en annan väg – en utveckling gradvis, som anpassar gymnasieskolan till de ändrade förutsättningarna i grundskola och i samhälle.

Samhället kräver allt längre utbildning av alla ungdomar. Gymnasieskolan måste därför bli mer flexibel än i dag. Ett system med avgångar etappvis och möjligheter till återkommande utbildning i form av påbyggnadskurser – både praktiska och teoretiska – måste finnas så att elever som valt en kortare utbildning efter en period i yrkeslivet eller en teoretisk utbildning kan komma tillbaka för ytterligare utbildning eller specialisering.

Ett av de stora misstagen i grundskolan har varit övertron på en sammanhållen teoretisk undervisning för alla. Ett genomförande av gymnasieutredningens förslag om två förberedande gemensamma terminer med allmän teori och praktik för alla elever vore enligt min uppfattning att upprepa misstagen från grundskolan. Sverige måste för att klara sin framtid

ta till vara alla typer av begåvningsresurser. Ingen elev får "halka efter" eller understimuleras på grund av bristande hjälp och stöd.

En annan angelägen förändring är att i gymnasieskolan förbereda alla elever för det datoriserade samhället.

Stor kraft måste också läggas ned på att hjälpa de ungdomar som varken vill gå en hel gymnasieutbildning eller kan få ett arbete. Det är oftast fråga om skoltrötta ungdomar med bristfällig utbildning. Socialdemokraterna har föreslagit en utökning av antalet gymnasieplatser med 2 000. Men vad hjälper det när vi redan i dag har omkring 5 000 platser som av olika anledningar inte utnyttjas? En påtaglig anledning är att många elever inte kan tänka sig att gå i skolan på heltid ytterligare ett par år när de väl slutat grundskolan. Men vi vet att de ändå behöver utbildning om de skall klara sig bra i fortsättningen.

En tanke är därför att konstruera en viss andel av beredskapsarbetena så, att 50 % av tiden utgörs av praktiskt arbete. Den andra hälften kunde då avsättas till undervisning i allmänna och/eller yrkesspecifika ämnen. En modell kan vara att man går i skolan halva veckan och arbetar halva, en annan att man arbetar varannan och får undervisning varannan vecka. Hur upplägningen än blir bör detta avgöras av de lokala skolstyrelserna. På så sätt kan dubbelt så många ungdomar få både beredskapsarbete och undervisning. Samtidigt kan platserna i gymnasieskolan utnyttjas på ett mera flexibelt sätt än nu.

Det finns naturligtvis praktiska svårigheter med det här systemet, men de kan inte vara olösliga. Arbetsmarknadsstyrelsen och SÖ bör därför ges i uppdrag att titta närmare på förslaget, tycker jag.

Fru talman! När vi liberaler för sex år sedan fick regeringsansvaret för den högre utbildningen och forskningen var en viktig ambition att vi skulle lyssna intensivt på universitetens och högskolornas egna företrädare. Det tyckte vi inte att socialdemokraterna hade gjort i tillräcklig utsträckning tidigare.

Vi hade också under alla de sex åren täta och nära kontakter med lärare, studerande och andra företrädare för högskolan. Innan högskolereformen genomfördes gick förslaget till förändringar ut på remiss. Forskningspropositionen skrevs efter ett seminarium, där aktiva forskare deltog. Den Andrénska utredningen bestod enbart av aktiva lärare, forskare och studerande.

Inte minst dessa nära kontakter med högskolans eget folk ledde till viktiga förändringar på högskolans område. Jag skall ge några exempel.

För det första sattes utbildningskvaliteten i centrum. Från ansvarigt håll fastslogs på olika sätt vikten av fördjupningsstudier. Det blev angeläget att slå vakt om kurslitteratur på främmande språk.

För det andra togs äkta-make-prövningen vid tilldelning av studiemedel bort. Det var viktigt av jämställdhetsskäl.

När antagningssystemet visade sig fungera mindre bra genomfördes förbättringar. Andelen garanterade platser för dem som kom från gymnasieskolan ökade från en femtedel till en tredjedel. Arbetslivserfarenheten fick mindre vikt. De orättvisa föreningsmeriterna togs bort.

Framträdande inslag i den liberala ideologin är att beslutanderätten skall flyttas ned så mycket som möjligt. Den ambitionen har i hög grad gällt högskolan. I dag fattas viktiga beslut, som tidigare fattats på central nivå, lokalt. På lokal nivå kan man nu inrätta och avskaffa såväl institutioner som linjenämnder och andra organ. När den regionala nivån stod mot den lokala gav vi företräde för den lokala. Det gällde t. ex. ett antal tjänster för lokal utrustningsplanering, som socialdemokraterna ville lägga på regionstyrelserna och vi ville lägga på universiteten. Det gällde också kontaktsekretariaten, där socialdemokraterna föredrog regionstyrelserna och vi universitetsstyrelserna.

Vi strävade också efter förenkling. Fackets dubbla representation i regionstyrelsen avskaffades. I stället för att få sex ordinarie och sex suppleanter fick nu de fackliga organisationerna nöja sig med tre ordinarie och tre suppleanter.

Vi lade också fram den första forskningspolitiska propositionen, som glädjande nog fick beröm från både höger och vänster. Den innebar, att man nu tog ett mera samlat grepp över forskningspolitiken och också förde en diskussion om och tog beslut om prioriteringar på forskningsområdet.

Slutligen, och det var kanske det viktigaste av allt, fick vi trots en kärv ekonomisk situation fram ökade resurser för forskningen.

Under loppet av de tre senaste åren fick forskningsområdet 220 milj. kr. i friska pengar. Därtill fattades beslut också om ytterligare 100 milj. kr. för budgetåret 1983/84.

Det har bl. a. inneburit att ett hundratal nya professurer har tillkommit, att rader av universitetslektorer har fått förbättrade forskningsmöjligheter och att basresurserna för forskning har förstärkts. Till detta kommer att de forskarstuderandes situation har förbättrats. Fr. o. m. den 1 juli i år höjdes utbildningsbidragen med över 1 000 kr. per månad. Det blir också möjligt att omvandla utbildningsbidragen till doktorandtjänster.

Min slutsats av den här genomgången blir, att vi trots en besvärlig ekonomisk tid från liberalt håll har hävdat forskningens och den högre utbildningens intressen. När andra länder rustat ner har vi rustat upp. Vi har också fört en politik som väl stämt med vad de aktiva lärarna, forskarna och de studerande har tyckt. Det innebär inte att allt har varit perfekt. Det hade varit bra med t. ex. ännu mer pengar. Men jag har ännu inte träffat någon verksam inom högskolan som tycker att de Zachrissonska och Mobergska åren var bättre än de Wikströmska.

Nu är den intressanta frågan: Vad kommer att hända med högskolan under den socialdemokratiska regeringen? Tänker man återinföra den dubbla fackliga representationen i regionstyrelserna? Tänker man stärka regionstyrelserna i stället för att avveckla dem? Kommer det att bli svårare för ungdomar att komma in i högskolan? Skall socialdemokraterna fullfölja sin linje från riksdagsbehandlingen och igen öka betydelsen av arbetslivserfarenhet? Tänker man återinföra de orättvisa föreningsmeriterna som man slogs för när vi avskaffade dem här i riksdagen? Kommer äktamakprövningen vid tilldelning av studiemedel att återinföras? Socialdemokraterna

munlar i skägget. För folkpartiets del är svaret klart. Vi vill göra det lättare för ungdomar att komma in i högskolan. Vi vill öka direktandelen till hälften. Vi vill införa ett system med viktade betyg. Vi hävdar också, att regionstyrelserna bör avvecklas.

Fru talman! Det är folkpartiets strävan att upprätthålla och förbättra kvaliteten på alla utbildningsnivåer. En god utbildning är förutsättningen för att den enskilda människan skall kunna ta ansvaret för och påverka sin egen situation och ta aktiv del i samhällsbyggandet. Först då blir tanken på närdemokrati och medbestämmande verklighet. Lika viktigt är det att satsa på forskning. Det är mer än något annat en investering för framtiden.

Anf. 77 PER UNCKEL (m):

Fru talman! De senaste årens skoldebatt ger tydliga belägg för att världens största utbildningsatsning inte har givit oss världens bästa skola. Oron för vad som händer i skolan och vid universiteten delar vi moderater med en överväldigande majoritet av svenska folket. Vi kommer för vår del inte att acceptera att den ena ungdomsgenerationen efter den andra riskerar att dömas till okunskap och till den rotlöshet som bristfälliga kunskaper föder. Inte heller kan vi utan att handla åse hur våra nuvarande ekonomiska bekymmer fördjupas då kunskapseftersläpningen på allvar slår igenom i våra förutsättningar att hävda oss gentemot andra länder.

Den svenska skolans och den högre utbildningens problem är inte först och främst – förmodligen inte alls – brist på ekonomiska resurser. Skulle vi med ökade offentliga anslag kunna köpa oss en bättre framtid för våra barn och ungdomar liksom framgång i våra industriella strävanden, skulle ingen tveka att beträda denna breda bekväma väg. Ju längre vi låter oss bedras av att det är pengarna det hänger på, desto längre kommer det emellertid att dröja innan vi kan koncentrera insatserna på det som är det verkliga problemet. Skolan har kommit att drabbas av det sönderreglerade jämlikhetsteoretiska välfärdssamhällets avigsidor.

Kampen för den utbildning som vårt samhälle behöver och som eleverna har rätt att kräva måste föras lika mycket utanför som innanför utbildnings-samhällets ramar. Det måste löna sig att göra en insats. Mera kunskaper skall för den enskilde ge en bättre utdelning än mindre. Den enskildes begåvning skall stimuleras och uppmuntras, inte förhindras i jämlikhetens och den idylliserade amatörismens namn. Fakta är fakta oavsett vad man tycker om det som fakta beskriver.

Förändras, fru talman, inte våra grundläggande föreställningar om dessa ting, kan skolan aldrig gottgöra vad resten av samhället förstör. Skolan och den högre utbildningen kräver ett samhällsklimat, där kunskapssökande anses som viktigt. Skolan blir aldrig bättre än den omgivning i vilken den skall verka.

Alla behöver de kunskaper som skolan skall förmedla för att kunna utveckla sina anlag, men främst de som kommer från eljest studiesvaga miljöer. De drabbas hårdast av en skola, som inte sätter kunskaper och kvalitet främst. Inför kunskapsmålet måste annat vika, om inte allt går att

uppnå samtidigt. I dagens skola händer det för ofta att elever, som mer än några andra behöver, den ostörda koncentrationen på kunskapsinhämtande, i de vidgade målens och den sociala fostrans namn distraheras med aktiviteter som stör och förstör inlärningsprocessen.

Det är sant att studier behöver avbrott för att kännas stimulerande. Och det är riktigt och viktigt att bredda skolans syn på vad kunskaper är utöver den gamla skolans horisont. Men allt detta är rätt bara till den gräns som skolans fakta- och kunskapsförmedlande roll uppställer. Överträds den gränsen missbrukas skolans tid. Till sist är det eleverna som får bära missbrukets konsekvenser.

Fru talman! Som få andra frågor har betygsdebatten blivit en tummelplats för allsköns tyckande och radikalism. För bara några få år sedan kunde i graden av engagemang för ett totalt avskaffande av betygen det djup med vilket man ansågs vara beredd att angripa skolproblemen mätas. Vad som skulle sättas i betygens ställe ägnades föga intresse. Lottning, kösystem eller ren slump var alla bättre metoder för att avgöra elevernas lämplighet för vidare utbildning eller arbete än de betyg som ansågs vara symbolen för en skola i ojämlikhetens tjänst. Socialdemokraterna har i partiprogram och i flera kongressbeslut bundit sig för att verka för en helt betygsfri skola.

I samband med riksdagsbehandlingen av förslaget till ny läroplan för grundskolan ville man börja med att ta bort betygen i tillvalskurser och i årskurs 1 i gymnasieskolan. Dessutom skulle man lokalt få möjlighet att inskränka antalet betygstillfällen i gymnasieskolan ytterligare om man så ville. Så negativa var inte centern och folkpartiet, men på några betygsbarrikader återfanns man inte.

Så lät det, fru talman, för några år sedan, trots att elever, lärare och föräldrar ville behålla betygen för att inte ge det totala och fullständiga godtycket fritt spelrum. Men nu låter det helt plötsligt annorlunda. Inför den gångna valrörelsens mäktiga tryck bytte partier ståndpunkt från det ena partimötet till det andra. Noga fastlagda partiåsikter blev föremål för omtolkningar. Betyg i varje enskilt ämne blev plötsligt högsta visdom. Blockbetygen skulle bort. Det är bra att så många så fort och med sådan emfas bytte fot, åtminstone vad den muntliga förkunnelsen anbelangar. Men hur länge kommer detta att vara?

Om jag rätt förstått skolministern Bengt Göransson i hans interpellationsdebatt häromdagen, räckte den socialdemokratiska omvändelsen i fråga om blockbetygen bara till precis bortom valdagen. Blockbetygen tycker socialdemokraterna nu plötsligt är bra. Det är med beklagande Bengt Göransson konstaterar att de tydligen inte kan ges fullt ut med detsamma. Åtgärder aviseras för att undanröja de hinder mot blockbetygen som fortfarande finns. Så sviks ytterligare ett vallöfte.

Betygen är för viktiga för att hanteras som taktiskt handels gods i en valrörelse.

Vi moderater är för betyg, men inte därför att elever, lärare och föräldrar kräver det. Inte heller är vi för betyg därför att betygen är den minst dåliga av alla dåliga urvalsmetoder. Vi är för betyg därför att vi tycker att det är

elevernas rättighet att bli bedömda efter fastställda krav, att slippa godtycke och mygel. Och vi är för betyg därför att vi är för kunskaper. Betygsmotstånd är nonchalans inför kunskapskravet.

Med denna utgångspunkt är en diskussion om i vilka årskurser man inte skall behöva få betyg utan intresse. Anser man att betyg är bra, är det också bra om elever har möjlighet att få dem ofta. Då minskar den dramatiska betygsättningen annars lätt blir förknippad med.

Betyg skall därför ges så tidigt som det finns något att värdera och så ofta att de kan tjäna som stöd och hjälp åt elever, lärare och föräldrar. Blockbetyg skall vi inte ha, varken nu eller senare. Det är vårt svar till alla de tiotusentals elever som i valrörelsen krävde att få sina kunskaper rättvist värderade. Och vi kommer inte att byta åsikt.

Fru talman! Lärarna har en avgörande betydelse för skolans möjligheter att tillfredsställa alla elevers skiftande intressen och anlag. Utan kunniga och engagerade lärare, som ser en livsuppgift i att ge unga människor den bästa möjliga starten, kommer skolan att misslyckas. Vi har i stor utsträckning den lärarkåren i dag.

Samtidigt växer de krav som vårt komplicerade samhälle ställer på lärarna. I särskilt hög grad är det så, om familjerna faller sönder och på lärarna välträr över uppgifter som dessa varken har förutsättningar eller tid att klara.

Att stödja familjerna är ett viktigt sätt att avlasta lärarna en ibland övermäktig arbetsbörda. Att ge lärarna stöd genom åtgärder i syfte att bekämpa skolk och oordning är ett annat. Ingen kan begära att lärare skall klara sin undervisning om inte skolan kategoriskt och villkorslöst hävdar elevernas plikt och skyldighet att följa undervisningen och att uppträda på ett sätt som inte stör och fördärvar. Slapphet i dessa hänseenden leder till slut till att det lärarengagemang som skolan är beroende av för att fungera går om intet. När lärare inte längre ställer upp är det inte lärarnas fel utan skolans som misslyckats med att hävda en arbetsmiljö som gör det meningsfullt att bedriva undervisning.

Utbildningsministern har de senaste dagarna signalerat förändringar i lärarutbildningen. Att sådana förändringar är nödvändiga är ställt utom allt tvivel. Ett borgerligt förslag till förändringar låg i realiteten klart vid valet. Det skulle bl. a. ha inneburit att den nuvarande låg- och mellanstadielärarytbildningen slagits samman. Utbildningen skulle samtidigt förlängas i förhållande till nuvarande lågstadielärarytbildning för att medge förstärkt ämnesutbildning, särskilt i svenska. Förkunskapskraven till utbildningen skulle skärpas.

Men detta förslag slänger Lena Hjelm-Wallén tydligen i papperskorgen. Nu skall det bli en gemensam utbildning för alla grundskolelärare. Det är en olycklig väg socialdemokraterna i så fall beträder. Högstadiet sätts i stryckklass genom en i praktiken försämrad lärarutbildning. Moderaterna kommer att avvisa detta förslag.

Precis som skolan har den högre utbildningen drabbats av en successiv degenerering i fråga om utbildningskvaliteten. En grundläggande orsak här till är att grundskolan och gymnasieskolan inte tillräckligt förbereder

eleverna för universitetsstudier. Förluster i den grundläggande utbildningen är omöjliga att kompensera på universitet och högskolor utan att nya förluster uppstår.

Den högre utbildningen har emellertid inte bara drabbats av en otillräcklig grundutbildning utan också av att själva idén om att högre utbildning kräver vissa förkunskaper satts ur spel av ett oförnuftigt antagningssystem. Till högskolan antas man bara om man varit fiffig och hamnat i rätt kvotgrupp. Vad man kan blir av underordnad betydelse.

Systemet för antagning till universitet och högskolor är en tragedi för de vetenskapliga ideal som borde bära upp hela den högre utbildningen och forskningen. Men det är kanske i än högre grad en tragedi för de studerande som med falska förespeglningar bereds plats vid universiteten och högskolorna. Alltför många upptäcker alltför sent att de egentligen har bäst fallenhet för någon annan yrkesbana. Och alltför många som har en inriktning som lämpar sig för universitets- och högskoleutbildningen får aldrig någon chans, eftersom de vägrade att i gymnasieskolan välja taktiskt.

Lena Hjelm-Wallén skall nu se över hela antagningssystemet. Det är en angelägen uppgift. Intill dess att resultatet av översynen redovisats får det förlåtas oss moderater om vi hyser måttlig tilltro till socialdemokraternas förmåga till nytänkande. Det finns nämligen bara ett sätt att reformera antagningssystemet, och det är att avskaffa det. Antagningen skall baseras på de kunskaper de sökande har, ingenting annat.

Till sist, fru talman! Sverige har i allt väsentligt ett stats-kommunalt utbildningsmonopol. Elever och studerande vid högre utbildningsanstalter har att vända sig till offentliga skolor och universitet som förmedlar undervisning efter samma principer och enligt en centralt anbefalld uppläggning. Det är en monopolsituation som är unik i världen.

Varje samhälle behöver ett visst mått av gemensam referensram som förenar alla medborgare. Men vårt samhälle mår inte väl av att detta gemensamhetskrav drivs över den gräns där gemenskap övergår i konformism, där utbildningen från att ha varit en förutsättning för ett mångfasetterat samhälle blir till ett hot mot detta.

Socialdemokraterna bekämpar av ideologiska skäl andra skolor än dem som drivs av den offentliga makten. Ett och annat bidrag kan man möjligen tänka sig, men det skall inte vara för mycket. Och det offentliga utbildningsmonopolet får inte hotas.

För oss moderater handlar debatten om de alternativa skolorna, inte om bidragsregler och teknikaliteter, utan om synen på den offentliga maktens förhållande till enskilda människor. Den offentliga makten skall ställa krav på det som behövs för att vårt samhälle skall kunna fungera och utvecklas i harmoni. Men den skall inte diktera sådant som med större mångfald och individualitet kan skötas också på andra sätt än av den offentliga makten själv.

För att formulera frågeställningen annorlunda: Vad är det för fel på tanken att varje familj – utan att behöva bli skinnad in på bara kroppen – själv skall kunna avgöra i vilken skola deras barn skall få sin undervisning inom de

ramar som av staten uppställda läroplanskrav anger?

Vad är socialdemokraterna så förtvivlat rädda för, när de med ovilja och snålhet ser på de skolor som de inte själva har den direkta kontrollen över? Vad ligger det för rättfärdighet i att gentemot andra skolor än de offentliga föra en politik som i praktiken innebär att det bara är barn till samhällets mest välbeställda som får en chans att välja det alla, enligt av Sverige accepterade internationella konventioner, har en absolut rätt till?

Fru talman, på sätt och vis är detta typiskt för det centraliserade och genomreglerade samhälle Sverige har blivit. Man måste vara smart eller rik för att få välja. Helst skall man vara bådadera.

Anf. 78 Utbildningsministern LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Per Unckel talar om respekten för kunskap. Jag hoppas att vi inte skall behöva träta om det utan jag hoppas att vi skall ha den respekten gemensamt. Men jag tycker att Per Unckel är lite vårdslös när det gäller respekten för kunskap, när han svartmålar dem som i respekt för kunskap vill använda andra medel för att nå fram till kunskap eller utvärdera det som sker kunskapsmässigt och på annat sätt i skolan. Jag tycker också att Per Unckel far litet ovarsamt fram med sanningen och därmed brister i respekt för kunskap, när han hävdar att jag har sagt att vi skall ha en gemensam lärarutbildning för hela grundskolan. Jag har sagt att det är för begränsat att bara göra en reform för låg- och mellanstadielärarutbildningarna. Det finns stora problem i högstadiet, och därför bör man också se över den lärarutbildningen. Vi vill alltså se över lärarutbildningarna på alla tre stadierna – det är det som jag har uttalat mig för.

Anf. 79 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Det är gott och väl att vi har respekten för kunskapen gemensam. Men det räcker en gång för alla inte att i denna kammare uttala respekt för kunskapen, utan det som till syvende og sist avgör är vilka åtgärder vi är beredda att komplettera denna respekt med. Med all respekt för utbildningsministerns tro på kunskapen, menar jag att det är oförenligt med kunskapsmålet att t. ex. verka för en betygsfri skola. Men jag skall gärna tro att Lena Hjelm-Wallén vill någonting annat än den socialdemokratiska partikongressen och vad hon själv uttryckte för några år sedan i denna kammare, om hon nu tar chansen och säger att vi glömmer kravet på den betygspria skolan. Då skall jag börja tro att det bakom talet om respekt för kunskapen döljer sig en medvetenhet om vad kunskapsmålet ställer för krav på utbildningspolitiken.

Lena Hjelm-Wallén vill uppenbarligen inte genomföra en totalt gemensam utbildning av alla grundskolelärare. Det är bra. Men precis som vi moderater förbehåller oss rätten att vara tveksamma och avvaktande när det gäller all övrig översyn som socialdemokratin nu aviserar, t. ex. av den högre utbildningens antagningssystem, så förbehåller vi oss den nogsamma rätten att se vari den totala omprövning av grundskolelärarnas arbetsvillkor består som Lena Hjelm-Wallén avser att genomföra.

Jag tror att det vore nyttigt och bra om vi gemensamt kunde forma oss kring en strategi för att vända den trend som den svenska skolan dess värre alltjämt präglas av, nämligen bort från kunskaperna. Men så länge Lena Hjelm-Wallén står fast vid en gammal och förlegad socialdemokratisk utbildningssyn, får hon faktiskt tolerera att utkämpa mer än en debatt i denna kammare med moderater som inte är beredda att kompromissa om kunskapsmålen.

Anf. 80 Utbildningsministern LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Det finns alltid de som tror att de står för kunskap med stort K. Vi förbehåller oss också rätten att ha vår syn på kunskapen och medlen att nå fram till den. Framför allt vill jag hävda att det inte går att sätta likhetstecken mellan kunskap och betygsättning. Man kan faktiskt nå kunskap även när det inte sätts betyg – det gör man i många andra sammanhang utanför skolan.

Jag vet att moderaterna verkligen har bestämt sig för att försöka föra en betygsdebatt ständigt och jämt. Det kommer att bli litet svårt de kommande åren, eftersom det saknas saklig grund. Det är nämligen så att Olof Palme och jag redan i valrörelsen sade att det socialdemokratiska partiet står kvar vid vad vi sade 1979, då vi kom överens med centern och folkpartiet om betygssystemet i den läroplan som nu börjar införas. De anklagelser som ni gärna vill rikta mot oss för att vi skall förändra betygssystemet under denna valperiod kommer vi bara att ruska på huvudet åt, för det kommer inte att ske.

Anf. 81 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Det är uppenbarligen skillnad på kunskap med stort och med litet K. Jag tvivlar inte på att Lena Hjelm-Wallén anser att hon företräder något slags kunskapskrav. Men det är uppenbarligen inte den typ av kunskaper vi moderater talar om. När det finns uppenbara brister i skolsystemet som är omvittnade av lärare, elever och föräldrar, som begär besked om vad politikerna skall göra för att deras ungar skall få en stabil grund att stå på, då säger Lena Hjelm-Wallén att jag anklagar henne för någonting som inte är relevant och riktigt. Men det finns en oro, utbildningsministern. Lyssna till den och gör någonting åt den!

Jag vet inte hur man skall tolka de här litet konstiga beskeden i betygsfrågan, om att ni under denna treårsperiod står fast vid beslut som ni har fattat och överenskommelser som ni har slutit. Är det säkert att det inte är frågan om sådana överenskommelser som det liksom beträffande skatteuppgörelsen skall förhandlas om med jämna mellanrum. Vi får väl vänta och se vad som hänt när denna treårsperiod är slut. Men kvar står, Lena Hjelm-Wallén, att ni, alldeles oavsett vilka tidsperioder vi här talar om, i ett kongressbeslut har sagt att ni strävar efter en betygsfri skola. Om utbildningsministern nu tar chansen att erkänna att det är ett tokigt kongressbeslut och säger att socialdemokraterna tror att man måste mäta kunskap tror att elevernas vilja att inhämta nya kunskaper och att reparera

de kunskapsluckor som finns kan stimuleras med betyg, då skall jag inta en annan ton och ett annat röstläge i den här debatten. Men intill dess att ni avsvär er tron på den betygsfria skolan blir det nog kunskaper med litet k som ni socialdemokrater står för, medan vi moderater förbehåller oss rätten att stå för kunskaper med den stora bokstaven först.

Anf. 82 Utbildningsministern LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Det kongressbeslut som är fattat, att vi eftersträvar en betygsfri skola, kommer vi att stå för, men det innebär inte att det sker förändringar under denna valperiod. Det har vi gjort klart före valet och står för även nu under valperioden.

Sedan tycker jag att vi har så pass mycket gemensamt vad avser kunskap och brister i kunskap i dagens skola att vi borde kunna komma överens om det och eftersträva en gemensam strategi för hur man skall klara problemet i stället för att blåsa till strid i frågan. Jag tror det är viktigt för det finns mycket att göra.

Bengt Göransson har t. ex. startat sitt regeringsarbete med att avisera en arbetsgrupp för insatser för dem som nu riskerar att slås ut på olika sätt. Rätten till kunskap måste gälla alla elever, det är för oss socialdemokrater mycket viktigt.

Förste vice talmannen anmälde att Per Unckel anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 83 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Jag känner det angeläget att i den allmänpolitiska debatten redovisa några principiella synpunkter på dels frågor rörande grundskolan, dels frågor rörande media och kultur.

Först bara en kort kommentar i anledning av vad som sades tidigare om blockbetygen. Regeringen kommer alltså att lägga fram ett förslag som innebär att blockbetygen i vår inte ges där man har en ämnesundervisning. Betygen skall avspegla undervisningen. Det är ett mycket klart besked, och det är ett initiativ av den socialdemokratiska regeringen som möjliggör att eleverna får betyg som avspeglar hur undervisningen varit.

Låt mig så gå över mera principiellt till skolfrågorna.

Under lång tid har skoldebatten förts mot bakgrund av den oro många medborgare känner för skolan. Alarmerande rapporter har kommit om ökande svårigheter på lågstadiet – arbetssituationen för lärare och elever sågs präglad av ökande oro. Vi har också fått lika alarmerande rapporter om att det är en hög andel av grundskolans elever, enligt vissa rapporter nära 10 %, som lämnar grundskolan utan fullständig utbildning. Det ger oss anledning att ta en mycket ingående och kritisk debatt.

Vi kan föra debatten mot bakgrund av en lägesbeskrivning om vilken de flesta kan vara överens i den här delen. Andra delar av skoldebatten tvingas man föra mot bakgrund av oenighet i fråga om faktabeskrivningen: jag syftar givetvis främst på debatten om kunskapens roll.

Den nya socialdemokratiska regeringen har i sin regeringsförklaring mycket bestämt slagit fast att "alla människor måste få kunskaper för att behärska och påverka både de egna levnadsbetingelserna och utvecklingen i samhället. Barn och ungdomar är i skolan för att lära och utvecklas." Det sägs vidare att tillgången till kunskap inte får vara ett privilegium för en avgränsad krets. För den skull har regeringen beslutat att ägna skolfrågorna en mycket hög grad av uppmärksamhet. För att skaffa underlag för åtgärder mot utslagningen i grundskolan har jag tagit initiativ till att tillkalla en särskild arbetsgrupp. Den gruppen får till uppgift att under en relativt kort period, 9–12 månader, göra en lägesbeskrivning och faktaredovisning och att därutöver presentera en analys av tänkbara orsaker. Arbetsgruppen skall däremot inte framlägga förslag till åtgärder. Detta bör uppdras åt en särskild beredning. I samband med överläggningar med olika av skolan berörda personer runt om i landet kan arbetsgruppen skaffa sig en mycket bred kunskap inte bara om det som är statistiskt dokumenterbart, utan också om den sortens fakta som utgörs av människors åsikter och uppfattningar, som faktiskt också är fakta. För den skull bör till överläggningarna inbjudas även fristående skoldebattörer utan organisatorisk anknytning till skolsystemet.

Eftersom skoldebatten ofta – och olyckligt – kommit att föras i begränsade frågor, även om det är viktiga och för eleverna väsentliga frågor som i fallet blockbetygen, syftar de åtgärder jag nämnt till att under de närmaste åren skapa förutsättning för en bredare och djupare debatt om skolan.

I den debatten är det viktigt att alla deltar, inte bara de som är närmast berörda av skolan – lärare, elever och andra som arbetar i skolan och elevernas föräldrar – utan också politiska partier och andra folkrörelser liksom oberoende debattörer. Jag skulle gärna vilja redovisa några punkter som jag hoppas skall kunna ingå i en sådan debatt.

Jag tror att det är nödvändigt att återupprätta respekten för kunskapen. Det är viktigt att slå fast att skolan i dag faktiskt ger betydligt större och bredare kunskaper än någon tidigare skola har gjort. Flera lär sig faktiskt mera. Men jag tror att det är klokt att medge att vi inte tillräckligt lyckats förmedla respekten för kunskapen. Medan den gammaldags auktoritetstron brutits – och varit värd att brytas – har samtidigt respekten för det värde som kunskapen i sig faktiskt har minskat. Auktoritetstron bryts för att människor inte skall respektera någon för den position som han lyckats uppnå. Men vi har anledning att respektera honom för det han kan, för det han faktiskt vet.

Demokrati bygger på delaktighet och deltagande. Demokrati bygger på att kunskaper och erfarenheter respekteras. Men det får inte leda till att den som har kunskaperna för den skull får privilegier. Det är den klassiska folkrörelsesynen och den klassiska folkbildningssynen. Och den måste vi återvända till, om vi skall kunna återupprätta respekten för skolan och skolpolitiken.

Jag tror att det därvid också blir viktigt att se till att lärarnas ställning i skolan stärks. Det ligger nära till hands att i en offentlig diskussion om skolproblemen peka på antingen brister i lärarutbildningen eller – vilket inte

minst de fackliga organisationerna brukar göra – brister i form av att det finns för få lärare. Jag värderar inte påståendena, jag bara konstaterar att båda påståendena är i en allmän, utåtriktad debatt ganska olyckliga. En allmän opinion som får uppfattningen att skolans problem beror på att lärarna antingen är för få eller inte klarar sina uppgifter på grund av för dålig utbildning mister tilltro till skolan. Jag hävdar att vi i vårt samhälle har – med de få undantag som man aldrig kan undvika i ett system där människor medverkar – en bra skola med bra lärare.

Den nya skoldiskussionen måste ta hänsyn till skolans totala arbetsmiljö, och debatten måste ytterst syfta till att skapa förtroende hos medborgarna för skola och skolsystem. Debatten måste föras under respekt för eleverna och för de människor som arbetar i skolan och bitvis har mycket hårda och besvärliga arbetsuppgifter. Jag tror att det är nödvändigt att den skoldebatten förs mot bakgrund av en grundläggande enighet om att nu fattade beslut måste få gälla. Jag ser inget skäl att ta initiativ till nya genomgripande läroplansreformer eller utredningar på grundskoleområdet. Vi har efter åtskilliga års utredande kunnat anta en läroplan. Vi har under 1970-talet genomfört många och stora utredningar, och en mycket omfattande omorganisation av skolöverstyrelsen pågår f. n.

Den debatt som nu behöver föras skall inte syfta primärt till organisatoriska förändringar av skolsystemet utan till en djupare förankring hos medborgarna av de uppgifter som skolan har i vårt samhälle. För att en sådan debatt skall kunna leda till denna djupare förankring måste den föras fritt och obundet.

Så något om utgångspunkten för en socialdemokratisk kulturpolitik under den kommande perioden. Låt mig citera några ord i ett brev, som den engelske statsmannen Horace Walpole skrev 1776: "Den här världen är en komedi för den som tänker, men en tragedi för den som känner." Orden står sig 1982, och också en radikal medborgare kan instämma i en konservativ statsmans ord. Medan Horace Walpole emellertid kunde nöja sig med den bittert kvicka iakttagelsen, måste den politiskt radikale låta sin iakttagelse följas av en handling, som syftar till förändring. Jag återger citatet bara för att påminna om att människor utifrån skilda politiska ståndpunkter kan enas i sin verklighetsbeskrivning, och det är faktiskt en fördel om vi är ense om hur fakta bör uppfattas och återges. Åtskilligt i vår kulturdebatt har känts meningslöst och varit utan resultat, därför att den grundläggande verklighetsbeskrivningen har varit oklar.

Låt mig ta ett exempel. När vi i ett av de kulturpolitiska målen talar om att motverka kommersialismens negativa verkningar – och däri är vi överens mellan partierna i besluten – tvingas vi ändå konstatera att någon gemensam uppfattning om den avgörande definitionen saknas. Kampen mot kommersialismens negativa verkningar blir därför i stort utan framgång. Eftersom just detta område är ett sådant där människor med olika politiska uppfattningar har olika mening, ser jag ingen fördel i någon gemensam utredning över partigränserna i syfte att skapa en gemensam definition. Ett sådant arbete kan bättre bedrivas utanför den parlamentariska gemenska-

pen, i politiska partier var för sig, men också i skilda folkrörelser som inom sina sektorer kan sammanföra personer av skilda politiska uppfattningar.

Jag har i samband med mitt tillträde som statsråd med ansvar för kultur- och mediafrågorna sagt att jag känt respekt för min företrädares arbetsinsatser, för hans avsikter och uppfattningar. Jag upprepar gärna detta erkännande. Samtidigt kan jag inte underlåta att påtala den försämring som jag tyckt mig iaktta i kulturens villkor under den gångna sexårsperioden. Försämringen har inte att göra med utbildningsministerns insatser utan beror på de negativa tendenser i samhällsklimatet i stort har visat. Får jag peka på ett par tendenser:

För det första har vi under de gångna åren hos många medborgare mött en allt starkare tendens i riktning mot privatisering. Arbetsgivareföreningens kampanj Satsa på Dig själv har för många människor varit liktydig med uppmaningen Satsa inte på någon annan! Allt fler har vant sig vid att se den arbetsfria inkomsten som högsta mål, i stället för att se inkomsten som ersättning för en god arbetsinsats.

För det andra har i stor utsträckning människor och också organisationer kommersialiserats. När ett av våra stora studieförbund i sin verksamhetsberättelse för en av sina lokala avdelningar under rubriken Samhällssektionen främst redovisar sektionens lönsamhet, finns det anledning till oro hos dem som företräder en folkbildningsambition.

Det måste löna sig att skaffa kunskaper, sade någon nyss i kammaren. Men det är inte sagt att det skall löna sig för studieförbunden att folk skaffar sig kunskaper. Studieförbundens arbete måste främst syfta till att ge människor kunskaper, inte till lönsamhet i det som är studieförbundens apparat.

För det tredje har medborgarna i allt högre grad kommit att betraktas som objekt, i stället för som individer, subjekt, och här har också organisationer och myndigheter ofta dess värre anpassat sig.

De negativa tendenserna ser jag alltså som ett uttryck för ett förändrat och försämrat samhällsklimat som utvecklats under de borgerliga regeringarnas period, och jag kan bara beklaga att de förtjänstfulla insatser som gjorts i utbildningsdepartementet inte ensamma förmått bryta de generella tendenserna.

För den socialdemokratiska regeringen blir därför kulturpolitiken av central betydelse. Till grund måste läggas en insikt om kulturens värde och en respekt för både dess innehåll, dess utövare och dess mottagare. När det i regeringsförklaringen sägs att regeringen vill verka för ett fritt och öppet kulturliv i vilket alla tar del, är formuleringen noga övervägd. Kulturen är inte något som enbart erbjuds medborgarna; det är också nödvändigt att var och en själv anstränger sig och tar del. Det som under en följd av år setts som centralt i det kulturpolitiska arbetet – att göra kulturen tillgänglig – är under 1980-talet inte tillräckligt. Vi måste nu gå ett steg längre och göra kulturen angelägen. I det ligger då också en måning till kulturens arbetare, författare, kompositörer och musiker, till skådespelare och andra av teaterns medarbetare, till bildkonstnärer, fotografer, konsthantverkare, arkitekter och alla andra med skapande yrken inom eller med nära anknytning till kulturom-

rådet att från sina utgångspunkter medvetandegöra och engagera.

I strävan att skapa respekt för kulturen är det nödvändigt att knyta an till det som är gemensamt för stora grupper av vårt folk: det som brukar kallas kulturarv får inte försummas. Skall vi emellertid få fler medborgare att ta del, krävs också respekt för de former av genuin, folklig kultur som finns i skilda samhällsklasser. Vi har all anledning att bestämt fortsätta det arbete som i synnerhet folkrörelserna har bedrivit för att nå nya och eftersatta grupper. En inriktning av kulturarbetet mot de grupperna får emellertid inte leda till slutsatsen att de grupper som inte kan sägas vara eftersatta skulle ha tillräckligt av kultur och kulturgemenskap. Tvärtom – kulturlösheten är klasslös och återfinns också hos många av dem som ekonomiskt sett har de bästa förutsättningarna för att ta del av och engagera sig för kultur.

Till sist, fru talman! Regeringen strävar efter att efter måttet av samhällets resurser tillgodose de många krav som kulturens utövare och mottagare ställer. I arbetet på att skapa ett för kulturen gynnsamt samhällsklimat under 1980-talet inbjuder regeringen alla att ta del. Vi är beredda att i en sådan samverkan möta också grupper och enskilda som har andra grundläggande politiska värderingar, och är beredda att möta dem med respekt. Samverkan uppfattar vi som en handling, i vilken två eller flera parter tar del med respekt för varandras särart. Ett på olika områden starkt profilerat kulturarbete utesluter således inte den samverkan som är nödvändig för att en radikal klimatförändring skall kunna ske.

Anf. 84 ULLA TILLANDER (c):

Fru talman! Att vi inte lever i den bästa av världar är en sliten sanning men ideligen bekräftad av erfarenheter. Den bekräftas när man gör sin utblick över världen med dess krig och kriser.

Mot en internationell bakgrund kan visserligen tillståndet i vårt land te sig idylliskt och harmoniskt, särskilt om man för sin inre syn lockar fram minnesbilderna från den berikande sommaren i det i så många avseenden rika Sverige.

Men nu när höstmörkret börjar falla och människor är i arbete eller utan arbete, när unga människor engagerar sig mot krig och för fred eller bara startar gatukravaller därför att de inte har något att göra, när videovåldsvågen åter föranleder uppmärksamhet – man kan naturligtvis fråga sig för vilken gång i ordningen –, när priserna stiger och den privata ekonomin, i synnerhet barnfamiljernas, knakar i fogarna, när rapporterna om stress, otrygghet, aggressivitet och oro hos många barn redan i förskolan och på lågstadiet duggar, när gatuprostitutionen återigen på många håll ökar kraftigt, när inflationen åter stiger och kommer att vålla problem för stora grupper, är sommaridyllen definitivt sprängd för denna gång. Verkligheten blickar oss stint i ögonen och säger: Här är vi.

Man kan kalla det en tillnyktring eller ett obehagligt uppvaknande. Det finns en tendens i tiden att man vänder sig bort från de problem som egentligen är gemensamma, därför att samhället ju är vi, och samhällets problem ju är våra.

Det ligger nära till hands att inskränka intresset till odlandet av den egna trädgården, den egna familjen, den egna hobbyn. Denna nyegoism har många namn, och resultatet blir till slut att de stora samhällsproblemen får lösas av institutioner. Men det är inte ett sådant samhälle som vi vill ha. Om engagemanget för andra människor och deras problem slocknar efter hand, falnar säkert den ingrediens i all verksamhet, nämligen engagemanget och känslan, som behövs för att det skall bli framgångsrikt.

Utan en bred insats av personligt intresse, engagemang och offrande av värdefull fritid blir många bemödanden ändå fruktlösa. Vad som kan förlama denna inriktning på engagemanget när det gäller problem som ligger utanför den närmaste personliga sfären är de stora sammanhangens förmåga att väcka resignation.

Därför är intresset och viljan att göra något för freden, som nu sprider sig i allt vidare kretsar, både bland yngre och äldre, inte minst bland skolungdom, en kamp inte bara mot krigets utsägliga fasa, grymhet och barbari utan också mot den egna resignationen, likgiltigheten och den nära till hands liggande frestelsen att avskärma sig från sin omvärld. Det är en kamp för en tro och ett hopp om framtiden. Samtidigt är deras kamp ett tecken för andra att hysa ett sådant hopp.

Jag nämnde fredsfrågan som ett exempel på hur många människor sätter in all sin kraft, hela sin själ och allt sitt förstånd. Det finns andra områden där detsamma sker. I skärande kontrast till sådana insatser står den hantering som gäller det grova videovåldet. Genom massmedia har i dagarna rapporterats om hur samvetslösa element för att tjäna pengar inte skyr några medel.

Den välvilligaste tolkningen är att de som själva hanterar detta samvetslöst, de är okunniga om den skada de gör med sin lättsinniga inställning. Den troligaste tolkningen är att man är mycket väl medveten om skadan men inte kan stå emot lusten att göra snabba pengar, trots att det geschäft man håller på med skadar själva grundskottet till en mognad att förstå grundläggande livsvärden hos unga människor.

Ingen kan naturligtvis prestera bevis i strikt mening. Ingen kan heller begära det, men det finns en sky av vederhäftiga vittnen, barnpsykologer m. m. som med återhållen vrede kan berätta om vad de har förstått.

Inte lämnar det en människa opåverkad om man ser hur en kvinna förnedras och utnyttjas på ett grymt sätt. Man skall inte underskatta bilder. Är de tillräckligt avskyvärda och suggestiva kan de etsa sig fast i ett sinne och väcka inte bara undran och förundran utan också motvilja, avsky och äckel och förstöra något väsentligt, nämligen tilltro, kärlek och hängivenhet gentemot en annan människa. I stället framställs allt detta på ett undermånskligt sätt. I stället för att framställa kärleken mellan man och kvinna med ett stråk av romantikens blå blomma, framställs den som en akt av bestialisk lystnad, där människan är förvandlad från medmänniska till medel och där slit- och slängmentaliteten är konsekvent genomförd.

Visst kan man kräva av föräldrar att de när de skaffar videoapparater också har ett ansvar och en medvetenhet om att videon är en möjlighet och ett löfte

men också en risk och ett hot. Men det kravet måste man ställa också på dem som förmedlar videofilmer.

Frågan om videon och dess problem har ett mycket nära samband med skolan. Det är inte bara så att det i hög grad är eleverna i grundskolan som är de största konsumenterna av video och att de normer och värderingar som prånglas ut via videovåldet står i knivskarp kontrast till och konflikt med de värderingar som skolan har förklarat som sina, utan risken är också stor att känslan för andra människors lidande långsamt avtrubbas. Tröskeln höjs för vad man reagerar på i fråga om våld mot annan person. När man sår vind får man skörda storm. Det gäller förvisso inte bara på det ekonomiska området.

Skolan ligger ofta mitt i byn, mitt i samhället. Den förklarar genom sin placering att den är samhällets gemensamma angelägenhet, satsning och ambition, avsedd för de unga. Den vill inte vara en kall institution bara, utan försöker knyta till sin verksamhet föräldrar och närsamhället – det gäller alltså både arbetsliv, föreningsliv, kyrkor och samfund, och det har verkligen börjat ske i allt större utsträckning.

En skola med skolgård är ofta omgiven av ett staket, men man får inte förledas att tro att skolan försöker isolera sig i dag. Den vill tvärtom ta alla goda krafter i anspråk. Samhället borde i högre grad än hittills få vara en pedagogisk resurs och miljö, och samhället blir det i högre grad om människor ute i samhälle, yrkesliv och föreningsliv också kan göra en pedagogisk insats. Detta är långsamt på väg att ske. Skolan öppnar sig alltså för samhället, och samhället öppnar sig för skolan.

I ett sådant ömsesidigt givande och tagande kan många goda krafter i samhället samverka till det bästa. Ställ mot detta återigen det grova videovåldets månglare. Nog borde de med lagens bestämda hand köras ut i öknen precis som syndabocken. Och jag vill tillägga att den seriösa videobranchen gärna skulle hjälpa till, för det har man lovat vid en konferens som vi höll i våras om det här problemet.

Skolan som arbetsplats mitt i samhället, i ömsesidig kontakt med det övriga närsamhället, det är en vision som det är värt att ta vara på. Verkligheten blir inte begränsad till klassrummet på det viset. Prao gör arbetsplatsen till en skola för livet, men skolan blir i sin tur också en arbetsplats, och just detta att erövra kunskaper är ett arbete så gott som något.

Skolarbetet är alltså ingen lek, även om det ibland och för vissa kan gå som en lek. För de flesta kommer det att förbli ett nog så ansträngande arbete, som kräver ordning och reda. Det aktualiserar det förhållandet att skolan ställer krav på eleverna, men krav måste också ställas på skolan att den anpassar sig till eleverna, speciellt till dem som annars faller utanför ramen.

Därför måste också arbetsmiljön vara föremål för uppmärksamhet. Den som ägnar sig åt att vandalisera och skräpa ner, han försämrar arbetsplatsen inte bara för sig själv, utan också för andra.

Fru talman! Skolan är föremål för ständig debatt. Den är också föremål för

ständig kritik, som naturligtvis ofta är berättigad, men det finns behov av en balansering.

Varje plåga har sitt skri, men hälsan tiger still. Bilden av skolan blir inte riktigt sann, om man glömmet bort den stillatigande delen, och den är faktiskt ganska stor. Mitt intryck är att det arbetas i skolan i dag och att den på många håll har funnit sin form, en form som man naturligtvis inte får konservativt stelna i, så att den blir ett pansar, utan sökande och undersökande växa i.

Anf. 85 RUNE RYDÉN (m):

Fru talman! Låt mig inledningsvis konstatera att svensk utbildningspolitik alltför länge har kännetecknats av en vilja att genom långtgående ingrepp anpassa utbildningen till aktuella politiska mål. För universitet och högskolor har detta medfört genomgripande organisationsförändringar under de senaste 20 åren. Vittgående reformer bör därför enligt min uppfattning undvikas i framtiden. Uppgiften att rätta till de missförhållanden som har uppstått kommer att vara krävande nog. Utöver detta måste huvudmålet vara att ge universitet och högskolor möjlighet att utveckla sina särarter och att omsätta de politiska målen efter sina egna förutsättningar.

Den senaste högskolereformen trädde i kraft den 1 juli 1977 och har alltså fungerat i mer än fem år. Tiden är nu inne att utvärdera den reformen. Troligen är det inte möjligt att redan nu utläsa de fulla effekterna i alla avseenden. Förändringar av högre utbildning och forskning får i många fall fullt genomslag först efter en period av fem tio år. Det finns emellertid i dag tillräckligt underlag för att kräva förändringar på en rad punkter.

Rent generellt kan sägas att administrationen har ökat på ett oroväckande sätt, vilket också har påvisats i olika undersökningar. Ökningen beror naturligtvis även av andra faktorer än själva reformen, som exempelvis den nya arbetsplatsdemokratin genom MBL-lagstiftning och annat, men oavsett detta måste åtgärder vidtas, så att de medel som avsätts för högre utbildning och forskning i större utsträckning än f. n. kommer själva verksamheten till godo.

I de undersökningar för att belysa det här problemet som har gjorts, bl. a. vid Lunds universitet, talar man om ett bortfall av en arbetsvolym motsvarande 100 lektorstjänster. Att ta så stora resurser från utbildningen och forskningen kan inte vara rimligt. Förenkling av olika rutiner och en minskning av antalet beslutsnivåer skulle säkert leda en bit på vägen. Vi i moderata samlingspartiet har i det här sammanhanget sedan länge framhållit att vi vill avveckla regionstyrelserna, som utgör en onödig mellannivå.

Kommer regeringen att stödja den moderata tanken i den här frågan? Ett klarläggande från ministerns sida i dag skulle vara välgörande.

Och hur blir det med anslagssystemet? Det fungerar inte på ett tillfredsställande sätt, och det kan enligt min uppfattning förenklas på många och avgörande punkter.

Men det största problemet inom högskolan är f. n. antagningssystemet. Det är oerhört komplicerat och svåröverskådligt. På ett mycket effektivt sätt

har PUKAS-reformen och högskolereformen visat den tröghet som präglar administrativa regleringar av den högre utbildningen. Jämfört med administrativa regleringar utgör de studerandes egna reaktioner genom förändrade studieval och ändrade preferenser för högre utbildning en smidig och känslig anpassning av studierna till de förändrade yttre förhållandena. Undersökningar visar att den sociala snedrekryteringen snarare tenderat att öka än minska efter högskolereformen. Genomströmningen i den högre utbildningen har minskat kraftigt, och antalet studieavbrott har ökat. Medianåldern för dem som påbörjar studier har för många utbildningslinjer höjts.

Den s. k. ungdomspuckeln, skapad av de höga födelsetalen i början av 1960-talet, då krigsårens stora barnkullar själva skaffade sig barn, har nu lämnat grundskolan, svämmas över bräddarna i gymnasiet och trycker på portarna till högskolor och universitet. Detta inträffar i en tid när vi talar om rekordhög ungdomsarbetslöshet. I en sådan situation borde det ligga i allas intresse att underlätta för elever som lämnar gymnasiet att komma direkt in på någon högre utbildning och inte tvinga dem att ge sig ut i arbetslivet för att där skaffa sig yrkeslivspoäng och sedan söka in på den högre utbildningen. Om de kunde komma in direkt, skulle man i någon mån kunna lindra den svåra ungdomsarbetslösheten. Dessutom är det ju så att bildning och utbildning är bördor som lätt kan bäras, vart man än går i livet.

Litet har för all del gjorts. Maximal poäng för arbetslivserfarenhet erhålls nu efter tre år mot tidigare efter fem år. Den s. k. direktövergången från gymnasieskolan till högskolan har ökat från 20 % av antalet platser inom kvotgrupp 1 och 2 till en tredjedel av samtliga platser på en utbildning. Det skall sägas i det här sammanhanget att det socialdemokratiska förslaget ursprungligen omfattade endast 15 % av dessa platser. Vi moderater har sedan länge sagt att detta inte är tillräckligt och att i stället minst hälften av platserna på en utbildning måste reserveras för dem som kommer direkt från gymnasiet. Vi har i olika sammanhang fört fram detta krav, men vi har fått mycket litet stöd.

Nu har dess värre tåget kanske gått för att få ett nytt antagningssystem eller en radikal förändring av det nuvarande systemet. Finns det möjligen något hopp om att den socialdemokratiska regeringen kommer att tänka om på den här punkten? De uttalanden som gjorts av statsrådet ger enligt min uppfattning inte någon vägledning.

Det nuvarande systemet leder till taktikval och betygsinflation. Så har t. ex. antalet elever med genomsnittsbetyget 5,0 ökat fyrfaldigt på den naturvetenskapliga linjen sedan 1979. Förmodligen beror detta på den hårda konkurrensen till vissa utbildningslinjer och på att endast elever med medelbetyget 5,0 får delta i lottning om platser på populära linjer, t. ex. läkarlinjen.

Lottning borde enligt min uppfattning inte få förekomma. I höst krävde inte mindre än 460 olika utbildningsalternativ på olika orter maximal poäng av de sökande som kom direkt från gymnasiet för att de skulle få en chans att delta i lottningen och därmed få en chans att komma in. Om direktövergången ökade till minst 50 %, som vi moderater förespråkar, skulle detta

underlätta för dem som kommer från gymnasiet, och lottningssituationen skulle bli mindre vanlig.

Ett annat allvarligt problem med det nuvarande systemet är att betyg på tvååriga gymnasielinjer i många fall konkurrerar på lika villkor med betyg som ges på treåriga linjer. Det leder av lättförståeliga skäl till taktikval i gymnasiet, där elever väljer en lättare utbildning för att få ett högre betyg. Vi moderater menar att treårigt gymnasium i större utsträckning bör vara inträdeskrav till universitet och högskolor. För att förbättra möjligheterna för studerande med tvåårigt gymnasium och de utomgymnasiala utbildningarna borde man inrätta en förberedande utbildning. Den utbildningen skulle ge behörighet till olika ämnen och utbildningsvägar på högskolan. Kunskapsredovisningen där bör givetvis ske i form av prov, och de skall betygsättas.

Den här föreslagna utbildningen skulle med fördel kunna förläggas till existerande vuxengymnasier och de mindre högskolorna. Ett sådant system skulle vara rättvisare än det nuvarande, och ingen skulle behöva tänka på taktikval i gymnasiet. Alla sökande till en viss utbildning på högskolan skulle då ha samma utbildningsnivå, vilket skulle vara till fördel för både lärare och elever. I dag orsakas många av de studieavbrott som sker just av bristande förkunskaper. Om alla har samma förkunskaper undviker man dessa avhopp i betydligt större utsträckning än f. n.

Anf. 86 ING-MARIE HANSSON (s):

Fru talman! Grundbulten i vårt samhälle utgörs av en allmänt accepterad känsla för rättvisa och solidaritet. En medvetenhet om dessa grundbegrepp kan växa fram och formas först efter det att en egen identitet och självkänsla har skapats och grundläggande fysiska behov har tillgodosetts.

Vid fara eller hot ökar påfrestningarna och därmed risken för regression. Känslan för solidaritet kan svikta, och en primitiv egoism lätt breda ut sig.

Den omställning som vårt samhälle nu genomgår med strukturförändringar inom stora delar av industrin, med en kärv ekonomi och samtidigt en rasande snabb teknikutveckling upplevs som ett reellt hot. Vi läser dagligen om företagsnedläggningar, varsel och korttidsveckla. Arbetslöshetssiffrorna speglar omfattningen men inte det mänskliga priset för marknadsekonomins vånda. När tryggheten rycks undan ställs solidariteten på hårda prov.

Det är då viktigare än någonsin att yttrandefriheten skyddas, inte bara i det tryckta och talade ordet. Det är angeläget att alla vägar står öppna för att frigöra tankar och känslor. De olika konstnärliga uttrycksformerna får inte förkvävas i den framvällande underhållnings- och påverkansindustrins störtflod.

Man måste ha möjlighet att lösa problem, belysa problem och debattera problem. Vi måste se verkligheten och inte fly den.

Drömmar kan vara en meningslös flykt undan verkligheten. Drömmar kan upplevas som ouppnåeliga hägringar. De kan vara ett glitter, som blir pannkaka i kontakt med verkligheten och som vid uppvaknandet gör

vardagen ännu gråare och tristare. Drömmar undan verkligheten förmedlas ofta som en förvriden och förljugen manipulation med vårt nakna behov av uppskattning, medinflytande, kärlek och trygghet.

Men drömmar kan också vara uttryck för vilja och styrka. Martin Luther King är ett världsnamn som väl har visat riktigheten i detta. Men då måste drömmarna utgå från verkligheten, och det är bara genom att se och ta emot intryck från omgivningen som vi verkligen kan tända känslor och tanke. Det är inte förljugenhet och förvanskning av verkligheten som ger styrka till målmedvetet arbete.

Det är viktigt att koppla det här synsättet till ett kärvt och dystert ekonomiskt klimat. I dag, i våra bistra tider, behöver vi kultur mer än någonsin.

Hur skall vi ta oss ur krisen genom solidaritet och rättvis fördelning om inte människor upplever att däri finns en värdegemenskap? Risker är att även vi politiker dras med i ett kortsiktigt s. k. kristänkande och börjar låta som försiktiga kamrerare, som ständigt anpassar sig till krympande ramar men glömmer att en målsättning kan förändra prognoserna lika väl som en brist på målsättning gör negativa prognoser självuppfyllande.

Vi upplever dagligen hur våldet ökar i samhället. Ulla Tillander belyste det i sitt inlägg, och många andra har också gjort det under dagens lopp. Ungdomsarbetslösheten når rekordsiffror, familjesplittningen är större än någonsin, drogmissbruk och ekonomisk brottslighet smyger sig över oss.

Samhällets ansvar för att garantera yttrandefriheten genom en mångfald av uttrycksformer och informationsvägar är i dag viktigare än någonsin. Sponsorer, reklam och krav på ökade biljettintäkter riskerar alltid att påverka konstnärligt innehåll och form och därmed att hota yttrandefriheten.

Särskilt tungt är samhällets ansvar för barns och ungdomars möjligheter att se det äkta. Att hitta former och vägar för att utnyttja och stimulera deras delaktighet i vårt samhälle är vår kanske viktigaste uppgift. Regeringens avsikt att direkt under statsministern tillsätta en barndelegation är därför något utomordentligt angeläget och positivt.

Sverige har numera förutsättningar att bli ett mångkulturellt samhälle, men för att vara öppna för andra kulturer måste vi också känna en egen identitet i en svensk kultur. Trycket från framför allt den amerikanska kulturen är i dag så hårt att den infiltrerar våra livsmönster och hämmar vårt eget kulturskapande. Utifrån folkrörelsernas idéarv är det helt främmande värderingar som sprids och underbygger okunnighet och främlingskänsla. Ett invandrarvänligt samhälle förutsätter en aktiv kulturpolitik. Inför tendenserna till invandrarhat måste vi på ett offensivt sätt ta tag i de här frågorna.

Samspelet mellan stat, landsting och kommun är också grundläggande för vad vi kan åstadkomma med trots allt begränsade resurser. Hela vår målsättning och kulturpolitik bygger på ett förtroende mellan dessa instanser för den inriktning och målsättning som staten genom 1974 års kulturpolitik har gått före och angivit. Det känns positivt och viktigt att det i

regeringsdeklarationen slagits fast att de kulturpolitiska målet från 1974 skall gälla och fortsätta att förverkligas.

Det är viktigt att staten står fast vid sitt ansvar. Ute i landet har nästan alla landsting nu avslutat sina kulturutredningar och lägger fram förslag och visar en vilja till fortsatt regionalisering av kulturinstitutionerna. Att fullfölja uppbyggnaden av en sådan regionalisering är ett ansvar som staten måste ta.

Det är kommunerna som har det största ansvaret och som ger de största anslagen till kulturen. Där hotas man naturligtvis av budgetnedskärningar. De färskaste och yngsta nämnderna i kommunerna är kulturnämnderna. Det får inte bli så att den verksamhet som kom sist in först måste prutas ut. Det är viktigt att det i kommunerna förs en målsättningsdebatt om innehållet i verksamheterna och också om hur förhållandet är ute i de olika kommundelarna. Det är i möjligheterna att utveckla former för skapande verksamhet i boendemiljöerna och på arbetsplatserna som chansen finns att från grunden bearbeta och utveckla en svensk kulturtradition och skapa de verkliga alternativen. Därför är det viktigt att kommunerna ges möjlighet att fullfölja ett utvecklingsarbete med kulturverksamhet i kommundelarna.

Men budgetnedskärningarna har också inneburit en senareläggning av många byggobjekt och därmed färre arbetstillfällen för bild- och formkonstnärerna. När man analyserar tillämpningen av enprocentsregeln, konstaterar man snart att den tillämpas mycket olika. Inte ens de statliga affärsdrivande verken tycks tillämpa den generellt. Det är viktigt med hänsyn till konstnärernas tillfällen till arbete att man verkligen ser över vad som kan göras inom detta område. Arbetslösheten är för kulturarbetarna högre än för de flesta andra grupper. Välutbildade, kreativa människor tvingas leva under existensminimum eller försörja sig med andra arbetsuppgifter. TCO och LO gjorde i våras ett gemensamt uttalande, där kulturarbetarnas rätt till ett arbete för sin försörjning på samma sätt som alla andra löntagares slås fast.

Samtidigt kolliderar arbetsmarknadspolitiska mål med kravet på att det är konstnärliga kvalitetskrav som skall utgöra underlag för fördelning av arbetsuppgifter. Utrymmet för reguljära arbetstillfällen och arbetsuppgifter för kulturarbetare måste öka i förhållande till de medel som i dag fördelas via arbetsmarknadsstyrelsen.

När det gäller den kommunala kulturverksamheten vet vi alla att biblioteken är de kulturinstitutioner som har nått längst, som har haft den effektivaste spridningen och som utnyttjas mest. Det är därför mycket glädjande att riksdagen biföll den socialdemokratiska motionen i våras som innebar att 10 milj. kr. anslogs för att sprida litteraturstödda titlar ut till folkbiblioteken. Det innebar att man fick en intressant koppling mellan litteraturstödet och folkbiblioteksanslagen. Boktillgången ute på filialerna och biblioteken runt om i landet kan nu ökas, och arbete pågår för att verkställa beslutet.

Men det är också viktigt att erinra om det beslut som riksdagen fattade och som innebar att kommunerna inte fick minska öppethållandetiden eller skära

ned bokinköpsanslaget, utan att stödet verkligen skulle innebära ett tillskott och en förstärkning av det utbud av god litteratur som vi vill finna på biblioteken ute i landet. Inte minst inför den snabba medicutvecklingen, som jag förmodar att Catarina Rönning kommer att belysa i sitt inlägg, ser jag det som synnerligen angeläget och tillfredsställande att riksdagen kunde göra en sådan förstärkning av boktillgången runt om på biblioteken.

Anf. 87 CATARINA RÖNNUNG (s):

Fru talman! Informationsteknologin är i dag världens största industri och därtill snabbt växande. Allt fler sysselsätts i medieyrken och med automatisk databehandling. Vi befinner oss i de elektroniska mediernas barndom och kan bara göra oss tämligen vaga föreställningar om det framtida informationssamhällets struktur. All tillgänglig information och dokumentation kan via teledata nå in i hemmen och ut på arbetsplatserna. Televisionen når oss via kabel eller satelliter som dygnet runt sänder över alla världsdelar. För det tekniskt möjliga som kan åstadkommas med mikroelektronik verkar det inte finnas några gränser.

Men naturligtvis är det en politisk fråga av högsta dignitet att se till att vi inte blir slavar under den nya tekniken utan lär oss att utnyttja den rätt. Vi måste vara observanta på att utvecklingen går i en rasande fart. Våra sociala och kulturella livsmönster och vår nationella och personliga identitet kan komma att utsättas för attacker som vi inte kan värja oss mot. I stället för att vi bättre skall kunna orientera oss i omvärlden finns risken att vi drunknar i information och hårt marknadsstyrt underhållningsskval.

Jag målar upp en pessimistisk bild – men med den förhoppningen att den inte blir verklighet. De elektroniska medierna kan användas på ett annat vis – på lokal nivå, i närsamhället, av många informatörer på ett aktivt och skapande sätt – och det är den utvecklingen som behöver stimuleras.

Men, fru talman, många tendenser i det elektroniska mediasamhället skrämmer mig. Det beror delvis på att vi så dåligt har lyckats bemästra de kulturimperialistiska och kommersiella krafter som redan i dag behärskar underhållningsutbudet i TV och video. Dessutom slukar medierna så stor del av vår fritid på bekostnad av vårt engagemang för levande och nära kultur, för politiska och ideella organisationer.

Framför allt har vi lämnat barn och ungdom i sticket på ett aningslöst och nästan grymt sätt. Barns fritid ägnas alltmer åt passiviserande mediekonsumtion. Barn i 9–14-års åldern ägnar ca fyra timmar per dag åt olika tekniska bild- och ljudmedier. Vart femte skolbarn ser på TV sex timmar eller mer på lördagar.

Det är vuxenutbudet som attraherar. 85 % av tittandet ägnas vuxenprogrammen. Hulken, Baretta och James Bond är barns idoler och läromästare i den mer rumsrena genren av våldsprogram. Våld blir nöje och underhållning. Barn indoktrineras att tro att våld är det naturliga sättet att lösa konflikter. Fascistoida fördomar om människors olika värde och den starkes rätt finns inbyggda i våldsunderhållningen. Vi måste göra mycket klart för oss att skräpkulturen har mutat in en bred sektor av våra barns liv och – det är det

allvarliga – av våra barns känslomässiga uppfostran.

Vad säger forskare om detta? Att ett massivt TV-tittande stör barns kunskapsmässiga och emotionella mognad är en allmän uppfattning. Det leder till passivitet och beroende. Hos underprivilegierade barn skapar det oro, brist på koncentration och aggressivitet. Fiktionsvåldet stimulerar åskådaren att själv bruka våld. En rad olika test visar att läsförmågan hos amerikanska barn har sjunkit kraftigt under de senare 15–20 åren.

Såsom påbröd kommer våldsutbudet i videobranschen – en bransch som dagligen omsätter nära 3 milj. kr. Sex av tio kunder efterfrågar rysare, dvs. filmer med våldtäkter, kannibalism, slakt och orgier i tortyr. Motorsågsmassakern, som för ett par år sedan ansågs som en av de absolut grövsta filmerna, har distanserats av åtminstone 25 andra. Slaktavfall och djurblod flyter ymnigt i bildsekvenserna.

Riksdagens ställningstagande innebär att barn skall skyddas mot våld eller hot om våld mot människor och djur som har verklighetstrogen karaktär. Extremvåld av rå och sadistisk natur, som vänder sig till vuxna, skall förbjudas för försäljning. Det starkaste skälet till detta är att obetänksamma vuxna sprider filmerna till barn.

F. n. har vi en provisorisk lagstiftning av denna innebörd, som inte kom till utan vändor och uppskov. Man sköt på ikraftträdandet i tolv månader på grund av moderaternas agerande. Under denna tid hann videomarknaden etablera sig ordentligt, och branschen omsatte 1 miljard kronor.

Jag vill påminna kammaren om att socialdemokraterna såsom första parti redan i januari 1980 uppmanade regeringen att vidta omedelbara åtgärder för att motverka en icke önskvärd utveckling inom videobranschen.

Videouthyrarna riskerar böter eller fängelse upp till sex månader för brott mot lagen. Distributörerna kan fällas för medhjälp. Video-Invest, Red Baron, Viking-Video, Duo förlag och Vidax hör till dem som specialiserat sig på våld och vars repertoar borde granskas.

Hittills har många videouthyrare levt i den föreställningen att det varit tämligen ofarligt att sätta sig över lagen. Även barn under 15 år har haft lätt att komma över grova våldsfilmerna. Statsmakterna bör göra det klart omgående, att polis och åklagare inte kommer att lägga fingrarna emellan utan klippa till emot oseriösa videouthyrare. Folkrörelser och andra ideella organisationer kan sköta bevakningen på den egna orten.

Det är min förhoppning att det kommande förslaget till permanent lagstiftning innebär att videofilmerna förhandsgranskas på samma sätt som biografilm, i enlighet med vad socialdemokraterna tidigare förordat i riksdagen. Då slipper man nuvarande omständliga och tidsödande förfaringssätt att kontrollera den enskilde videoförsäljaren.

Naturligtvis kommer vi inte till rätta med skräpkultur bara genom förbud och censur. Folkrörelserna spelar en viktig roll som opinionsbildare och som kanaler att föra ut god och levande kultur. Våra kulturinstitutioner har ett ansvar att genom uppsökande verksamhet nå nya grupper. Det som Ing-Marie Hansson pekade på i sitt inlägg, att ett utvecklingsarbete för ett bättre lokalt kulturliv måste komma i gång, vill jag varmt understryka.

Skolan får inte smita ifrån sitt ansvar utan undervisa i massmediekunskap. Barn måste lära sig att använda nya medier på ett medvetet och kritiskt sätt och studera vilka påverkans effekter de har.

Att inte lämna barn och ungdomar i sticket utan se till att deras uppväxtvillkor förbättras är mycket angeläget. Barn- och ungdomskultur behöver stödjas. Jag välkomnar därför Olof Palmes löfte i regeringsdeklarationen att en särskild barn- och ungdomsdelegation skall tillsättas och vara direkt underställd statsministern.

Anf. 88 Statsrådet ANITA GRADIN:

Fru talman! Jämställdhet är en politisk fråga som spänner över samhällslivets alla områden. Arbetet är grunden. Arbetet är den bas på vilken jämställdheten skall byggas. Sviker den basen, kommer vi inte långt i de övriga delarna heller. Med arbete och egen försörjning kan varje vuxen människa stå självständig, och det är utifrån detta som jämställdheten skall erövrats på olika områden.

Syftet med jämställdhetsarbetet är att nå ett samhälle där kvinnor och män lever under likvärdiga villkor. Ett jämställt samhälle är ett bättre samhälle. Det är bättre också för barnen. Och ett barnvänligt samhälle ger möjligheter att fostra växande människor till jämlika och jämställda människor. Men vi har ännu en lång väg att gå.

Vårt samhälle är fortfarande starkt könsuppdelat. Undersökningar har visat att vi har världens mest könsuppdelade arbetsmarknad. Det finns kvinnovärldar och det finns mansvärldar. Det är inte bra. För att vi skall få ett mänskligare samhälle skall kvinnor och män kunna arbeta sida vid sida på lika villkor.

Det måste också vara praktiskt möjligt för både kvinnor och män att kombinera arbete och ansvar för barn. Dessutom skall alla kunna delta i det politiska och fackliga arbetet som är en grundsten i demokratin.

Jämställdhetsfrågor har blivit kvinnofrågor. Det är beklagligt. Förändringar för en grupp påverkar alltid den andra. Både kvinnor och män skulle vinna på ett mera jämställt samhälle. Men det är lätt att förstå att det är kvinnorna som främst protesterat mot bristen på jämställdhet. Fortfarande är det så att kvinnorna är mest diskriminerade – de har snävare arbetsmarknad än männen, de har lägre löner och en lösare förankring på arbetsmarknaden. De dubbelarbetar och de återfinns sällan på arbetsuppgifter som ger stort inflytande i samhället. Men i det moderna samhället är även männen diskriminerade. Några exempel: männen har orimligt långa arbetstider, deras vilja att ta ansvar för barnen motarbetas och deras ekonomiska och sociala situation efter en skilsmässa blir ofta mycket problematisk. Om detta talar vi alltför sällan. Tydligt är det också så att männen har utomordentligt svårt att formulera sina behov och sina krav på dessa områden. Männen har hittills inte funnit former för att tillvarata sina rättigheter utanför de traditionella ramar som manssamhället har ställt upp.

Som jag sade tidigare spänner jämställdhetsfrågorna över samhällslivets alla områden. Det är viktigt att vi ser helheten och inte låter jämställdhet bli

en fråga som lever sitt eget liv. Men det är självklart så, att vissa politiska verksamhetsområden är viktigare än andra. Som jag ser det måste vi lägga tyngdpunkten i jämställdhetsarbetet på följande områden.

För det första: Rätten till arbete. Både kvinnor och män måste ha rätt till arbete. Den drastiska ökningen av arbetslösheten som inträffat under de borgerliga regeringsåren är mycket allvarlig för jämställdheten. Det är kvinnornas arbetslöshet som har ökat mest. Den öppna arbetslösheten bland kvinnor uppgick vid regeringsskiftet till 4,5 %. Ännu allvarligare är ökningen av den dolda arbetslösheten. Det är ju så att kvinnorna ofta sänker sin arbetstid eller tvingas lämna sitt arbete utan att låta samhället få veta något. Man tycker inte det är någon idé att gå till arbetsförmedlingen när det inte finns några jobb att få.

En ekonomisk politik och en arbetsmarknadspolitik som ger arbete åt de öppet och dolt arbetslösa är den viktigaste jämställdhetsfrågan. Ett eget arbete och en egen inkomst är en förutsättning för jämställdhet, en förutsättning för självständighet och oberoende.

För det andra: Förkortning av arbetstiden. Bristen på jämställdhet i samhället visar sig bl. a. i en ojämn fördelning av arbetstiden. En stor andel av kvinnorna, ca 45 %, arbetar deltid medan männen arbetar heltid och ofta övertid. Småbarnspappornas genomsnittliga arbetstid är nästan 41 timmar per vecka.

Ytterst få män använder sig av möjligheten att förkorta sin arbetstid när barnen är små ens under den tid som föräldrapenning utgår. Det är uppenbarligen så att heltid för båda föräldrarna är svårt eller omöjligt i en familj. De flesta löser detta problem så, att mannen arbetar heltid eller mera medan kvinnan arbetar deltid i någon form. Det är viktigt att bedriva ett opinionsarbete så att arbetstiden fördelas jämnare mellan människor, mellan kvinnor och män. Det är också viktigt att vi intensifierar arbetet för att nå det långsiktiga mål som vi har inskrivet i det socialdemokratiska partiprogrammet – sex timmars arbetsdag för alla, både kvinnor och män.

För det tredje: Familjepolitik. Föräldraförsäkringen är en av de viktigaste jämställdhetsreformer som genomförts. Småbarnstiden är mycket betydelsefull för utvecklingen av mäns och kvinnors roll gentemot barnen. Det avgör också barnens uppfattning om manligt och kvinnligt, dvs. attityder i nästa generation. Det är viktigt att männen får stöd från samhället när de försöker bryta det traditionella könsrollstänkandet.

Barnomsorgen är en central jämställdhetsfråga. Det är absolut nödvändigt för ett jämställt familjeliv att barnomsorgen byggs ut, så att alla barn som har behov av barnomsorg också får plats. Det borde vara lika självklart som att alla barn får gå i grundskolan. Under de borgerliga regeringsåren har utbyggnaden av barnomsorgen minskat kraftigt. Det är ett av de många sveken mot jämställdheten som den borgerliga regeringen står bakom. Ett av våra löften inför valet var att återställa statsbidragen till barnomsorgen till sitt tidigare värde.

För det fjärde: Invandrarkvinnorna. Invandrarkvinnornas situation måste särskilt uppmärksammas i jämställdhetsarbetet. Undersökningar visar att

många invandrarkvinnor har en särskilt utsatt situation i arbetslivet. De har långa arbetstider och arbetar ofta på obekvämt arbetstid. Bl. a. på grund av att svenskundervisningen inte har fungerat som den skall i förhållande till invandrarkvinnorna, finns de ofta i arbeten där det inte krävs språkkunskaper. De hamnar i tunga och monotona arbeten inom industrin. Samtidigt har de i många fall varit de första kvinnorna i typiskt mansdominerade arbeten, och de har därmed varit med och brutit könsbarriärer i arbetslivet. Det är viktigt att deras erfarenheter tas till vara.

För det femte: Utbildning. Utbildningsområdet är ett annat område som är viktigt för jämställdheten. Utbildnings- och yrkesvalet bestämmer var på arbetsmarknaden man kommer att finnas. Kvinnor finns inom en betydligt snävare arbetsmarknad än männen. Männen väljer bland ca 300 olika yrken, medan kvinnornas traditionella arbetsmarknad omfattar ca 25–30 yrken. Kvinnorna har också generell en lägre utbildning än männen, vilket gör att de inte får inträde till de mera kvalificerade arbetsuppgifterna. Kvinnorna har sällan arbetsledande befattningar och fungerar därför inte som förebilder på de mer kvalificerade jobben.

Men även männen kan i framtiden bli diskriminerade av det könsuppdelade yrkesvalet. Den sektor som kommer att expandera mest när det gäller arbetstillfällen i framtiden torde vara den offentliga sektorn, och det är i hög grad kvinnornas arbetsmarknad i dag. En jämnare fördelning av män och kvinnor på arbetsmarknaden kommer således att gynna även männen.

För det sjätte: Boendemiljön. I ett samhälle där både män och kvinnor skall kunna kombinera ett arbete med ansvaret för barn och ett aktivt samhällsengagemang måste närmiljö och kommunikationer fungera. Dåligt utformade boendemiljöer, dåliga kommunikationer och långa avstånd till arbetsplatser och service motverkar jämställdhetssträvandena.

Vi måste formulera konkreta jämställdhetsmål i samhällsplaneringen och få till stånd en bättre styrning från samhällets sida. Jag ser detta som en central fråga för att åstadkomma jämställdhet i samhället.

För det sjunde: Samlevnad. Det yttersta och mest dramatiska utslaget av bristen på jämställdhet i samhället är misshandel och våld gentemot kvinnor. Tusentals kvinnor utsätts för misshandel varje år. De kvinnohusgrupper som bildats under de senaste åren har riktat uppmärksamheten på ett allvarligt samhällsproblem som inte uppmärksammats tidigare. Kvinnor skall inte behöva utsättas för övergrepp av detta slag. Men det räcker inte att skydda kvinnorna och bestraffa männen – vi måste också se vad det är som gör männen till misshandlare. Så här skriver Lage Johansson i den nyutkomna boken *Från förförare till förtryckare*: "Grunden för vårt samhälles tuffa mansroll är – hur motsägelsefullt det än kan låta – bristande självtillit och mindervärdes känslor.

Skrapa lite på ytan hos alla de 'starka' och 'trygga' män du känner, och du skall finna att bakom varje grå kostym, eller bakom varje annan klädsel, så finns en otrygg och rädd liten kille som varje dag frågar sig hur han skall kunna dölja sin känsla av att inte räkna till för alla krav.

Och hur döljer han då sina känslor av att inte vara tillräckligt bra? Att inte

svara mot de högt ställda förväntningarna och kraven. Jo, han gör det genom att kompensera den bristande självkänslan med att dominera eller förtrycka. Överallt där han kommer åt. Dolt eller öppet, och omedvetet eller medvetet.

Det gäller att slå innan man blir slagen. Förekomma innan man blir förekommen. Det gäller att alltid vara först, bäst, duktigast, alltid först i mål.”

För det åttonde: Jämställdhetsforskning. I den forskningsproposition som riksdagen tog ställning till i våras har forskning rörande jämställdhet mellan kvinnor och män prioriterats.

Jag anser att jämställdhetsforskning är mycket väsentligt. Genom forskning kan vi belysa och analysera verkligheten. Jämställdhetsforskningen kan hjälpa oss att finna förklaringar till varför det finns så stora skillnader mellan kvinnors och mäns beteenden.

Det är också viktigt att vi uppmärksammar bristen på jämställdhet i forskarsamhället. Endast var fjärde forskningsstuderande är kvinna, trots att kvinnorna utgör hälften av de studerande på grundutbildningen. Om fler kvinnor blir forskare kommer det att bidra till att kvinno synpunkter kommer in i all slags forskning.

Fru talman! Jag kommer så till sist till frågan om hur jämställdhetsarbetet skall organiseras i regeringskansliet.

För att vi skall kunna arbeta målmedvetet och effektivt med jämställdhetsfrågorna måste det skapas en fastare organisation inom arbetsmarknadsdepartementet. Jag sade i tisdags här i kammaren att vi håller på att se över organisationen. Enligt min mening bör det skapas bättre möjligheter för regeringskansliet att driva på och samordna jämställdhetsarbetet så att det får större genomslagskraft.

Jämställdhetskommitténs verksamhet kommer att övervägas. Jag är dock inte beredd att i dag redovisa något förslag till en ny organisation. Det skall utformas i samråd med dem som berörs av förändringarna. Jag återkommer till riksdagen i denna fråga.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

11 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 28 oktober

1982/83:22 av *Margaretha af Ugglas* (m) till industriministern om statliga företags ställning inför konkurshot:

Industriministern har i en TT-intervju förklarat att enskilda företag som befinner sig på fallrepet i framtiden får räkna med att reda ut bekymren på

Nr 18

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Meddelande om
interpellationer*

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Meddelandé om
interpellationer*

egen hand utan statligt industristöd. Statliga företag däremot kan inte tillåtas att gå i konkurs.

Riksdagen har med anledning av en motion 1980/81:388 behandlat frågan om statens ansvar som aktieägare. Ett enigt näringsutskott, i vilket industriministern ingick som ledamot, förklarade då bl. a. att "Klart är att konsekvenser på kort och lång sikt uppkommer för statliga företag om man på grund av ett särskilt uttalande från riksdagens sida skulle kunna räkna med att statligt ägande inte innebär garanti för betalning av ett bolags skulder. Om långgivare, anställda och andra kan räkna med att staten inte kommer att tillåta statligt ägda företag att gå i konkurs får å andra sidan dessa företag en särställning.

Enligt utskottets mening är det inte möjligt att ange generella kriterier för när ett av staten hel- eller delägt företag bör kunna försättas i konkurs. Avgörandet måste i varje enskilt fall grundas på lämplighetsskäl och innebära en sammanvägning av skilda omständigheter av juridisk, ekonomisk och politisk natur. Med hänsyn härtill anser utskottet att det inte framstår som meningsfullt att låta göra en sådan utredning som begärs i motion 1980/81:388. Denna avstyrks därför av utskottet."

Mot bakgrund av detta vill jag till industriminister Thage Peterson ställa följande frågor:

1. På vilket sätt har industriministern ändrat inställning sedan riksdagens ställningstagande i frågan?
2. Vilka åtgärder avser industriministern föreslå riksdagen i syfte att ge de statliga bolagen sådan särställning att konkursalternativet blir otänkbart?

1982/83:23 av *Carl Bildt* (m) till utrikes- och handelsministern om en kärnvapenfri zon i Norden:

I ett tidningsuttalande i Svenska Dagbladet den 25 oktober, vars sakliga innehåll icke dementerats, har ordföranden i regeringens nedrustningsdelegation förordat en förändring av den svenska inställningen till utformningen och omfattningen av en kärnvapenfri zon i Norden.

Det har alltid varit den svenska inställningen, att en kärnvapenfri zon i praktiken måste omfatta ett område som är större än de deltagande nordiska staternas egna territorier. Endast då är det möjligt att uppnå en verklig minskning av antalet kärnvapen i Nordeuropa.

Denna ståndpunkt har företrätts av samtliga de svenska regeringar som haft att ta ställning till frågan, och den har dessutom vid upprepade tillfällen kommit till uttryck i av riksdagen bifallna betänkanden från utrikesutskottet. Kontinuiteten i den svenska inställningen har varit mycket klar.

I första hand är det två olika typer av områden utanför de nordiska staternas egna territorier som avsetts.

Den första typen rör delar av främst sovjetiskt territorium, från vilka det ansetts nödvändigt att som en omedelbar beståndsdel i en överenskommelse om en kärnvapenfri zon dra bort sådana kärnvapensystem som genom sin räckvidd och utplacering främst bedöms vara avsedda för insats mot mål i

Nordeuropa. Enligt ett uttalande av dåvarande utrikesministern Ullsten finns det enbart inom Leningrads militärområde mer än 150 kärnvapensystem som är av denna typ.

Det andra område som har ansetts måste ingå i ett avtal om en kärnvapenfri zon har tidigare varit Östersjön. På denna punkt har kraven kommit att sträcka sig längre genom att såväl regering som riksdag formulerat ett krav om ett kärnvapenfritt Östersjön. Denna ståndpunkt har dessutom fått ökad tyngd efter det att vi fått klarhet i att även relativt omoderna sovjetiska enheter i Östersjön medför kärnvapen som rutinbeväpning. Den tillförsel av kärnvapenrobotförsedda ubåtar av typerna Golf och Juliett som skett till den sovjetiska Östersjöflottan tillhör också denna bild.

I sin intervju i Svenska Dagbladet ställer nu nedrustningsdelegationens ordförande alla dessa etablerade ståndpunkter på huvudet.

Hon hävdar, för det första, att Östersjön inte kan ingå i en nordisk kärnvapenfri zon. Oavsett hur detta rent folkrättsligt skulle utformas, har detta varit en klar och entydig svensk ståndpunkt tidigare.

Hon hävdar, för det andra, att de nordiska länderna själva skall förklara sina territorier kärnvapenfria och att det först därefter skall komma till någon form av förhandling med supermakterna om åtgärder från deras sida i form av garantier. Några åtgärder från supermakternas sida vad gäller reduktion av faktiskt förekommande kärnladdningar i det nordeuropeiska området nämns icke i intervjun.

I flera avgörande hänseenden ställs nu således den sedan åtskilliga regeringar etablerade svenska politiken i fråga om en kärnvapenfri zon på huvudet. Det är naturligt att det inträffade väcker förvåning i utländska huvudstäder och bland dem som har att följa den svenska utrikespolitiken.

Mot denna bakgrund ber jag att till utrikesministern få framställa följande frågor:

1. Står utrikesministern, och därmed den svenska regeringen, bakom de uttalanden som ordföranden i nedrustningsdelegationen gjort i en intervju i Svenska Dagbladet den 25 oktober 1982?

2. Anser utrikesministern att ett kärnvapenfritt Östersjön och sådana uttunnningar av kärnvapen i kringliggande territorier som tidigare beskrivits fortfarande skall vara en förutsättning för etablerandet av en kärnvapenfri zon i Norden?

3. Anser utrikesministern att det är möjligt att bilda en kärnvapenfri zon av den omfattning och inriktning som bl. a. riksdagen vid upprepade tillfällen lagt fast utan att detta också inkluderar en direkt förhandling med de berörda supermakterna?

1982/83:24 av *Hans Göran Franck* (s) till utrikes- och handelsministern om åtgärder för att förbättra situationen i Libanon:

Förföljelsen och övergreppen mot den palestinska befolkningen i Libanon

*Meddelande om
interpellationer*

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Meddelande om
interpellationer*

fortsätter trots att det finns en internationell säkerhetsstyrka där från USA, Italien och Frankrike.

Någon FN-undersökning av massakrerna i västra Beirut och av andra förbrytelser begångna under Israels militära intervention i Libanon har ännu inte kommit till stånd. Det finns risk för att planerna på en sådan undersökning kommer att skrinläggas.

En fredlig lösning av konflikten i Mellersta Östern kan inte komma till stånd utan att PLO erkänns som likaberättigad förhandlingspart och att såväl palestinierna som israelerna tillförsäkras nationella rättigheter.

Sverige gör betydande hjälpinsatser för de krigsdrabbade och de palestinska flyktingarna i Libanon. Hjälpens går bl. a. via svenska organisationer och FN:s hjälporganisation för Palestinaflyktingar, UNRWA. I nuvarande katastrofläge finns stora behov av ytterligare hjälpinsatser.

PLO har en omfattande verksamhet i fråga om utbildning, hälsovård och socialvård. De humanitära insatserna görs bl. a. genom hjälporganisationen Röda halvmånen.

Av stor betydelse är att PLO:s representationer i olika delar av världen ges goda arbetsmöjligheter för att bedriva sin kontakt- och informationsverksamhet. PLO har ett informationskontor i Sverige.

I anledning härav får jag ställa följande frågor till utrikesministern:

1. Är regeringen beredd att verka för en utökning av den internationella säkerhetsstyrkan i Libanon framför allt från alliansfria länder och att den ställs under FN:s ledning?

2. Hur bedömer regeringen möjligheterna att i första hand inom FN:s ram få till stånd en internationell undersökning av begångna förbrytelser i Libanon?

3. Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att medverka till att PLO blir likaberättigad förhandlingspart?

4. Är regeringen beredd att utöka katastrofbiståndet till de krigsdrabbade i Libanon?

5. Avser regeringen att vidta åtgärder för att förbättra PLO:s möjligheter att göra humanitära insatser bland de palestinska flyktingarna och att bedriva kontakt- och informationsverksamhet i Sverige?

1982/83:25 av *Staffan Burenstam Linder* (m) till utrikes- och handelsministern om principerna för utrikeshandelspolitiken:

Under senare delen av november avhålls för första gången på länge ett ministermöte inom GATT. Detta möte äger rum i ett skede som präglas av en tilltagande protektionism och en minskande respekt för innebörden i olika stadganden i det handelspolitiska regelverk som GATT utgör.

För ett litet land med ett stort beroende av utrikeshandel är det internationella handelspolitiska samarbetet av stor betydelse. Protektionism genomförd av oss och andra minskar utrymmet för de välståndsbildande krafter som fört vårt land till en hög levnadsstandard. Regellöshet innebär att den starkes rätt får vidgat utrymme på de mindres bekostnad. Detta skulle

leda till – och har lett till – en mera konfliktfylld värld.

Ministermötet i GATT sker därför mot en för oss allvarlig bakgrund. Tyvärr är riskerna avsevärda att mötet kommer att resultera i mera ord än framgång. Detta vore olyckligt och bör förhindras genom ansträngningar där även Sverige kan göra en viktig insats.

Med hänvisning härtill vill jag ställa följande fråga till utrikesministern:

Kommer Sverige vid de förestående GATT-förhandlingarna att hävda den fria utrikeshandeln och det internationella samarbetets principer så som de hittills kännetecknat vår utrikeshandelspolitik?

1982/83:26 av *Pär Granstedt* (c) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om en landsomfattande blodgivarkampanj:

Sverige är fortfarande i mycket hög grad beroende av utlandet för sin försörjning med blodplasma. Enligt uppgift täcktes förra året ungefär hälften av behovet med import. Vissa förbättringar förväntas kunna uppnås i år och nästa år genom förbättrad teknik. Ett betydande utlandsberoende kommer ändå av allt att döma att kvarstå.

Det stora utlandsberoendet när det gäller blodförsörjningen är allvarligt ur ett par synpunkter. Ett påtagligt problem är naturligtvis beredskapsaspekten. Vid en avspärrning skulle mycket stora svårigheter kunna uppstå. En annan aspekt är den stora roll u-länderna spelar för blodförsörjningen till världsmarknaden. Visserligen sker enligt uppgift ingen svensk import från u-länder, men den svenska importen innebär ändå en ökad efterfrågan på världsmarknaden och påverkar därmed indirekt importen från u-länder. Med hänsyn till de förhållanden som råder i dessa länder måste denna handel betraktas som mycket negativ. Sammantaget är det angeläget att vi i Sverige når upp till en självförsörjning med blod och blodplasma på samma sätt som är fallet t. ex. i Finland.

Inom flera landstingsområden har blodgivarkampanjer gett ett positivt resultat. Ansvar för blodförsörjningen måste dock också ses som en gemensam uppgift. Det borde därför finnas anledning för regeringen att ta initiativ till en gemensam kampanj över hela landet för en bättre blodförsörjning.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om att få rikta följande fråga till hälso- och sjukvårdsministern:

Är statsrådet beredd att vidta åtgärder för en landsomfattande kampanj för uppnående av en självförsörjning med blod i Sverige?

Torsdagen den
28 oktober 1982

12 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 28 oktober

1982/83:59 av *Rune Backlund* (c) till industriministern om sysselsättningen för anställda vid sulfatfabriken i Vaggeryd:

Munksjö AB har inlett förhandlingar med de anställda om en nedläggning av sulfatfabriken i Vaggeryd. Totalt berörs 250 anställda av nedläggningen. Vaggeryd har i dagsläget en hög arbetslöshet, och en nedläggning av ortens dominerande industri kommer att förvärra situationen ytterligare.

Vilka åtgärder är industriministern beredd att vidta för att trygga sysselsättningen för de anställda vid sulfatfabriken i Vaggeryd?

1982/83:60 av *Kersti Johansson* (c) till justitieministern om ett nytt polishus i Nässjö:

Regeringen uppdrog genom beslut den 20 maj 1976 åt byggnadsstyrelsen att projektera ny förvaltningsbyggnad för polis- och kronofogdemyndigheterna i Nässjö. Projektet skulle ingå i byggnadsstyrelsens projektreserv och kunna igångsättas när läget på den lokala arbetsmarknaden motiverar detta.

Läget på byggarbetsmarknaden i länet motiverar en snar igångsättning av nämnda projekt. Ytterligare motiv för byggnation av nytt polishus i Nässjö är att de lokaler som polisen nu arbetar i är ytterst bristfälliga. Allvarliga anmärkningar mot lokalerna har framförts av yrkesinspektionen i länet.

Mot denna bakgrund vill jag fråga justitieministern när man från regeringens sida har för avsikt att ge byggnadsstyrelsen klartecken för igångsättning av projektet?

1982/83:61 av *Lars Ernestam* (fp) till jordbruksministern om vattenregleringen i Hjälmarens:

Sjön Hjälmarens drabbas ofta av oregelbundna växlingar i vattennivån. Denna sommar har vattenståndet varit mycket lågt. Riksdagen beslutade 1980 om utredningar och åtgärder för vattenregleringen.

Jag vill därför fråga jordbruksministern:

När beräknas regleringsåtgärderna för Hjälmarens kunna genomföras?

1982/83:62 av *Rosa Östh* (c) till kommunikationsministern om Arnös trafikförbindelse med fastlandet:

Regeringen beslöt den 21 oktober 1982 att fastställa vägförvaltningens i Uppsala län arbetsplan för anläggning av ny färjeled Oknö–Arnö. Därmed gick regeringen emot länsstyrelsens och kommunens avstyrkan av nämnda plan. Regeringens beslut innebär att arnöborna kommer att sakna direkt

förbindelse med fastlandet i sitt eget län och sin egen kommun. Detta är anmärkningsvärt.

Mot denna bakgrund vill jag fråga kommunikationsministern vilka åtgärder han är beredd vidta för att arnöborna också fortsättningsvis skall ha en direkt förbindelse till fastlandet i det egna länet.

13 § Kammaren åtskildes kl. 17.54.

In findem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 18

Torsdagen den
28 oktober 1982

*Meddelande om
frågor*